

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇAĞDAŞ İKON YAPILARIN KENTSEL YENİLENME
SÜREÇLERİNDEKİ YERİ: İSPANYA ÖRNEĞİ
BİLBAO ve VALENCİA KENTLERİ**

Mimar Nihan GÜREL

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: **Yrd. Doç. Dr. Feride ÖNAL**

İSTANBUL, 2008

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTIMA LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	ix
ÖNSÖZ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı, Kapsamı ve Yöntemi.....	1
2. TANIM VE KAVRAMLAR	2
2.1 İkonik Yapı Kavramı	2
2.1.1 İkonik Yapı Tanımı ve Örnekleri	2
2.1.2 Küresel Odak(Landmark) Kavramı ve İkonik Yapı İlişkisi	9
2.1.3 Kentsel İmaj ve İkonik Yapı İlişkisi	12
2.2 Kentsel Dönüşüm Kavramı	18
2.2.1 Kentsel Dönüşüm Kavramının Gelişim Süreci ve Yaklaşım Biçimleri	21
2.2.2 Kültür ve Turizm Eksenli Kentsel Dönüşüm Yaklaşımı	25
3. KENTSEL YENİLENME VE İKONİK YAPI İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İSPANYA ÖRNEĞİ; BİLBAO VE VALENCİA KENTLERİ	28
3.1 İspanya’da Kentleşme Süreci ve Kentsel Yaklaşımlar	28
3.2 Bilbao Kenti Örneği.....	34
3.2.1 Bilbao Kenti ve Kentin Gelişim Süreçleri	34
3.2.1.1 Kentin Konumu ve Özellikleri.....	34
3.2.1.2 Kentin Gelişimi ve Büyümesi.....	37
3.2.1.3 Kentte Kentsel Çöküş Dönemi ve Yenilenme Fikrinin Ortaya Çıkışı.....	42
3.2.2 Bilbao Kentinde Yenilenme Süreci ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları	44
3.2.2.1 Çalışmaların İlke ve Amaçları	44
3.2.2.2 Yeniden Yapılandırma Kapsamında Proje Örnekleri	46
3.2.2.3 Proje Sonuçlarının Değerlendirilmesi ve Kentsel Mekan Örnekleri	56
3.2.3 Bilbao Kenti Yenilenme Sürecinde İkonik Kültür Yapılarının Yeri	59
3.2.3.1 Guggenheim Müzesi	59
3.2.3.2 Müze Yapısının Kente Etkisinin Değerlendirilmesi ve Kentsel Mekanlardan Örnekler	63
3.3 Valencia Kenti Örneği	66
3.3.1 Valencia Kenti ve Kentin Gelişim Süreçleri	66
3.3.1.1 Valencia Kenti Konum ve Özellikleri	66
3.3.1.2 Kentin Gelişimi ve Büyümesi.....	69
3.3.1.3 Kentte Gerileme Dönemi ve Yenilenme Fikrinin Ortaya Çıkışı	77
3.3.2 Valencia Kentinde Yenilenme Çalışmaları ve Kentsel Projeler.....	77
3.3.2.1 Valencia Tarihi Kent Merkezi Rehabilitasyonu Projesi	77
3.3.2.2 Turia Nehri Yatağı Düzenleme Projesi.....	78
3.3.2.3 Valencia Liman Bölgesi Canlandırma Projesi.....	84

3.3.2.4	Proje Sonuçlarının Değerlendirilmesi ve Kentsel Mekan Örnekleri	86
3.3.3	Valencia Kenti Yenilenme Sürecinde İkonik Kültür Yapılarının Yeri	87
3.3.3.1	Ciudad de las Artes y las Ciencias Kompleksi Konum ve Özellikleri	87
3.3.3.2	Ciudad de las Artes y las Ciencias Kompleksindeki Yapılar ve Özellikleri	88
3.3.3.3	Kompleksin Kente Etkisinin Değerlendirilmesi ve Kentsel Mekan Örnekleri	91
4.	SONUÇ VE TARTIŞMA	94
KAYNAKLAR		97
İNTERNET KAYNAKLARI		102
ÖZGEÇMİŞ		104

KISALTMA LİSTESİ

UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
INE	Instituto Nacional de Estadística (İspanya Ulusal İstatistik Enstitüsü)
RIVA	Project for Ciutat Vella: Rehabilitation of Valencia
SRGF	Solomon R. Guggenheim Foundation
CMG	Consortio Museo Guggenheim (Guggenheim Müzesi Ortaklığı)
GMB	Guggenheim Museum Bilbao
PGOU	Plan General de Ordenación Urbana (Kent İmar Planı)
CIAM	Congrès International d'Architecture Moderne
CAC	Ciudad de Las Artes y Las Ciencias (Bilim ve Sanat Kenti)
IVAM	Instituto Valenciano de Arte Moderno (Valencia Modern Sanat Müzesi)

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Sydney Opera Binası ve Kente Bakış	5
Şekil 2.2 Centre Georges Pompidou Kültür Merkezi.....	6
Şekil 2.3 Berlin Yahudi Müzesi ve Kente Bakış	7
Şekil 2.4 Guggenheim Müzesi ve Bilbao Kenti	8
Şekil 2.5 Guggenheim Müzesi ve Bilbao Kent Dokusu ile Yarattığı Kontrast Etki	9
Şekil 2.6 Imperial War Museum North, Milwaukee Arts Center, City of Arts and Science ..	10
Şekil 2.7 New Metropolis - Science Museum, Bellevue Art Musuem, Denver Art Museum .	11
Şekil 2.8 Kent İmajını Oluşturan Öğeler	14
Şekil 2.9 Kentler ve Mimarlık İkonları	15
Şekil 2.10 Modernist Yaklaşım, Paris için İdeal Kent, Le Corbusier	22
Şekil 2.11 Bahçe Kent Hareketi, Ebenezer Howard.....	23
Şekil 2.12 Barselona Kıyı Şeridi Düzenlemesi ve Glasgow Nehir Kenarı Düzenleme	27
Şekil 3.1 İspanya’da Endüstrileşme Dönemi Endüstri Merkezleri ve Nüfusları.....	29
Şekil 3.2 İspanya Özerk Bölgeler	31
Şekil 3.3 Barcelona Planı, İldefonso Cerda	32
Şekil 3.4 Günümüzde Barselona Kıyı Şeridi ve Sevilla Kenti Expo Alanı.....	33
Şekil 3.5 Bilbao İspanya ve Vizcaya Eyaleti İçi Konumu	34
Şekil 3.6 Bilbao Kenti	35
Şekil 3.7 Nervion Nehri Kıyısı Endüstri Alanlarından ve Çevresi Konut Alanlarından Görünüm	36
Şekil 3.8 Bilbao Kenti 1375 ve 1442 Yılları Kent Planı	37
Şekil 3.9 Ortaçağ’da Bilbao Kenti Görünüm	37
Şekil 3.10 Kent İçi Konumu ve Santiago Katedrali	38
Şekil 3.11 Los Santos Juanes Kilisesi ve San Nicolas Kilisesi	38
Şekil 3.12 Axturi İstasyonu ve Plaza Nueva	39
Şekil 3.13 Bilbao Plan de Ensanche Büyüme Planı, 1876	40
Şekil 3.14 Plan de Ensanche Detay, 1876	40
Şekil 3.15 Arriaga Tiyatrosu ve Diputacion Sarayı	41
Şekil 3.16 Puente Vizcaya Köprüsü ve Naviera Aznar Binası, Bilbao	41
Şekil 3.17 Bilbao Kenti 1980’li Yıllar Nervion Nehri Kıyısı Endüstri Alanları	43
Şekil 3.18 Plan General de Bilbao	46
Şekil 3.19 Kent Geneli Proje Alanları	47
Şekil 3.20 Abandoibarra Master Plan, Cesar Pelli	48
Şekil 3.21 Abandoibarra Master Plan Detay	48

Şekil 3.22 Pedro Arrupe Yaya Köprüsü ve Deusto Köprüsü	49
Şekil 3.23 Euskalduna Kongre ve Konser Sarayı	49
Şekil 3.24 Bilbao Güzel Sanatlar Müzesi	50
Şekil 3.25 Bilbao Havaalanı	50
Şekil 3.26 Zubizuri köprüsü	51
Şekil 3.27 Bilbao Kenti Ulaşım Şeması ve Metro Planı	52
Şekil 3.28 Bilbao Kenti Metro Çıkışları “Fosterito”	52
Şekil 3.29 Bilbao Limanı	53
Şekil 3.30 Nervion Nehir Ağzı Nehir Atık Arındırma Projesi Öncesi ve Sonrası	53
Şekil 3.31 Nervion Nehri Arındırma Çalışmaları Öncesi ve Sonrası	54
Şekil 3.32 Isozaki Kuleleri	54
Şekil 3.33 Bilbao Fuar Merkezi	55
Şekil 3.34 Teknoloji Parkı, Zamudio	55
Şekil 3.35 Nervion Nehri Kıyısı Kentsel Mekanlar	56
Şekil 3.36 Nervion Nehri Kıyısı Rekreasyon Alanları	56
Şekil 3.37 Bilbao- Nervion Nehri Kıyısı Genel Görünüm; 1992 ve 2000 Yılları Arası Değişim	57
Şekil 3.38 Günümüzde Bilbao Kenti Genel Görünüm	58
Şekil 3.39 Guggenheim Müzesi Kent içi Konumu.....	59
Şekil 3.40 Guggenheim Müzesi Dış Mekan	60
Şekil 3.41 Guggenheim Müzesi Proje Organizasyon Şeması	61
Şekil 3.42 Guggenheim Müzesi İç Mekan	62
Şekil 3.43 Guggenheim Müzesi 1997-2004 Yılları Ziyaretçi Sayıları.....	63
Şekil 3.44 Guggenheim Müzesi Çevresi Kentsel Mekanlar	64
Şekil 3.45 Guggenheim Müzesi Çevresi Kentsel Mekanlar	64
Şekil 3.46 Valencia kentinin İspanya ve Comunidad Valenciana Özerk Bölgesi İçi Konumu	66
Şekil 3.47 Valencia Kenti.....	67
Şekil 3.48 1957 Yılı Sel Felaketi	68
Şekil 3.49 Roma Dönemi Yerleşimi	69
Şekil 3.50 Kentte Müslüman Dönem ve Hristiyan Dönem Yerleşimin Sınırları	70
Şekil 3.51 Puente del Mar ve Puente del Real Köprüsü	71
Şekil 3.52 Plaza de la Virgen Meydanı ve La Virgen de los Desamparados Bazilikası	71
Şekil 3.53 Santos Juanes Kilisesi ve El Micalet.....	72
Şekil 3.54 Santa Catalina Kilisesi	72
Şekil 3.55 La Lonja de Seda Yapısı ve Mercado Central Yapısı	73

Şekil 3.56 Plaza Redonda Meydanı Üstten Görünüş ve İç Mekan	73
Şekil 3.57 1884 Plano General de Valencia ve Proyecto de Ensanche Büyüme Planı	74
Şekil 3.58 19. yüzyıl Sonu Valencia Kenti ve 1906 Yılı İkinci Büyüme Planı Öncesi Mevcut Durum	75
Şekil 3.59 Valencia kenti 1907 Büyüme Planı	75
Şekil 3.60 Plaza del Reina Meydanı Görünüm ve Tarihi Merkezdeki Konumu.....	76
Şekil 3.61 Plaza del Ayuntamiento Meydanı Görünüm ve Tarihi Merkezdeki Konumu	76
Şekil 3.62 Günümüzde Valencia Tarihi Kent Merkezi	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 3.63 Kentten Projeler ve Konumları.....	78
Şekil 3.64 Valencia Kenti Turia Nehri Yatağının Kent Merkezi Dışına Taşınması	79
Şekil 3.65 Turia Bahçeleri Projesi, Ricardo Bofill.....	80
Şekil 3.66 Turia Bahçeleri Projesi Proje Uygulandıktan Sonraki İlk Yıllar Turia Nehri	80
Şekil 3.67 Günümüzde IVAM Valencia Kenti Modern Sanat Müzesi	81
Şekil 3.68 IVAM Müzesi Ek Yapı Projesi	81
Şekil 3.69 Valencia Kongre Sarayı	82
Şekil 3.70 Palau de la Musica Konser Sarayı	82
Şekil 3.71 Alameda Metro İstasyonu ve Alameda Köprüsü	83
Şekil 3.72 Valencia Limanı Konum	84
Şekil 3.73 America Kupası Yelken Yarışları Limanı Planı.....	85
Şekil 3.74 America's Cup Yapısı Liman İçi Konumu	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 3.75 America's Cup Yapısı	86
Şekil 3.76 Günümüzde Valencia Liman Bölgesi	86
Şekil 3.77 CAC Kent İçi Konum.....	87
Şekil 3.78 Sanat ve Bilim Kompleksi Genel Görünüm.....	88
Şekil 3.79 Valencia Reina Sofia Opera Sarayı	89
Şekil 3.80 Planetarium Yapısı	89
Şekil 3.81 Bilim Müzesi Görünüm ve İç Mekan.....	90
Şekil 3.82 L'umbracle Botanik Bahçesi	90
Şekil 3.84 Valencia Kenti 1999-2004 Yılları Ziyaretçi Sayısı	91
Şekil 3.85 CAC Kompleksi Çevresi Rekreasyon Alanları	92
Şekil 3.86 CAC Kompleksi Çevresi Yeni Konut ve Ofis Alanları	92

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 3.1 Bilbao Kenti Değerlendirme	65
Çizelge 3.2 Valencia Kenti Değerlendirme	93
Çizelge 3.3 Valencia ve Bilbao Genel Değerlendirme ve Karşılaştırma	96

ÖNSÖZ

Bu tez Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Mimari Tasarım Yüksek Lisans programında yürütülmüştür. Çalışma kapsamında; 20.yüzyılda ortaya çıkan ikon eğilimli yapıların, kentlerin dönüşüm ve yeniden canlandırma süreçlerindeki yeri, bu sürece ve kentlere olan etkisi araştırılmış ve değerlendirilmiştir.

Tez çalışmam boyunca, hocam ve danışmanım Yrd.Doç.Dr. Feride Önal'a her aşamadaki yardım ve desteğinden ötürü teşekkür ediyorum. Tez konumun oluşma sürecinde bana fikirleri ile destek olan Universidad Politecnica de Valencia'daki hocalarıma teşekkür ediyorum.

Her zaman yanımda olan ve bütün süreç boyunca beni destekleyen anne ve babama teşekkür ederim.

Temmuz 2008

Nihan GÜREL

ÖZET

20. yüzyılın beraberinde getirdiği değişimler, coğrafi mekan sınırlarının belirsizleşmesi, insan, kültür, bilgi ve sermaye akışlarının küresel ölçekte gerçekleşmesi, tüketime dayalı hizmet anlayışı gibi olgular yaşam biçimlerinin yanı sıra kentsel ve mekansal kullanımlarda da değişimlere neden olmuştur. Bu bağlamda ortaya çıkan gösteri odaklı ikona eğilim gösteren yeni bir yapı anlayışı, kentlerin küresel haritada yer edinme ve tanınma amaçlı tasarlanan yeni kent imajlarının en baskın ögesi haline gelmiştir.

Kentsel ve ekonomik alanda çöküşe geçen kentler, küresel olarak yeniden yapılanma süreci ve kentsel rekabet ortamında, yenilenen fiziksel çevre ve imajları ile sanayi kentinden hizmet kentine dönüşmüşlerdir. Bu süreçte; gittikçe önem kazanan kültür ve turizm kavramları ile biçimlenen kentler ve kentsel projelerin odağında yer alan ikonik kültür yapıları birbirleri ile yarışmakta, dönüşüm ve yeni kentsel imaj oluşum süreçlerinde ayırt edilebilir olmak adına etkin birer araç kullanılmaktadırlar.

Çalışmada, değişen kentsel kullanımlar bağlamında ikonik yapı kavramı, bu yapıların kentlerin dönüşüm süreçlerinde ortaya çıkan kültür ve turizm eksenli kentsel projelerdeki yeri araştırılarak; dönüşüm süreci, kent ve kentsel yaşantıya etkileri İspanya'dan Valencia ve Bilbao kentleri üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: ikonik yapı, küresel odak(landmark), yeniden canlandırma, İspanya

ABSTRACT

20th century had brought many changes with the impacts of globalization. Such as the flow of technology, capital and information, the movement of people across borders, consumption society and these changes had affected urban life styles, urban usages and architectural practices. In this context in architectural practices modern iconic buildings had appeared in the urban place based on the rise of consumption and performance. These iconic buildings play an important role in the process of city image design.

Cities which had been affected by economic and urban decline, had turned into cities of finance and service with their new dynamic and international image in the competitive world. Cities regenerate their economy and urban space with new developments based on tourism and culture. In the urban projects iconic buildings plays an important role and become the focal point of the regeneration process.

In this research appearing of the iconic buildings, tourism and culture-led regeneration concepts and their impacts to the cities have been studied and compared with similar examples from city of Bilbao and Valencia.

Key Words: iconic building, global landmark, regeneration, Spain

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyılın son çeyreği ve yirmi birinci yüzyılın başı ile ortaya çıkan küreselleşme olgusu, üretim biçimi, bilgi ve teknolojideki gelişmeler; ekonomik, toplumsal, sosyal ve kültürel yapıdaki değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu değişimler ve özellikle tüketime dayalı hizmet anlayışının yaşam biçimi, kentsel yaşam ve kentsel kullanımların yanı sıra mimarlık alanı ve ürünlerini de etkilediği görülmektedir. Gösteri ve etkileme değeri yüksek, heykelsi formlar ve yeni mekan anlayışı ile ikonik özellikli yapıların kentte, toplumda ve medyatik bellekte yer edinme yarışında oldukları gözlenmektedir. Kent imajının baskın öğeleri olmaya başlayan ikonik yapılar; kentlerin yeni çekim alanları oluşturma sürecinde de birer araç olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Endüstrisizleşme ile çöküşe giren Avrupa'daki birçok sanayi ve liman kenti, yeniden yapılanma sürecinde, yeni teknolojik ve ekonomik gelişmelerle birlikte hizmet ve finans kentlerine dönüşmeye başlamıştır. Günümüz de; kentsel rekabet ortamında özellikle kültür ve turizm odaklı kentsel projelere yönelerek yeniden şekillenen kentler; yeni fiziksel çevreleri ve imajlarının yanı sıra ikonik özellikli mimarlık ürünleri ile de dikkat çekmektedir.

1.1 Tezin Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışma; kentlerin yeniden yapılanma ve canlandırılması sürecinde, kentsel projelerin odak noktasında yer alan kültür işlevli ikon yapıların bu süreçteki yeri ve etkisini irdelemektedir. Kentlerin küresel gelişim ve dönüşüm süreçlerinde ikon yapı eğilim ve anlayışının bu bağlamda öne çıkan İspanya'nın Valencia ve Bilbao kentleri üzerinden incelenerek, değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında günümüzdeki ikon ve ikona eğilimli yapılar örnekler üzerinden incelenerek, bu yapıların kentsel imaj ve kentlerin dönüşüm süreçlerindeki yeri araştırılmıştır. Bilbao kenti Guggenheim Müzesi ve Valencia kenti Ciudad de las Artes y las Ciencias kompleksi örnekleri üzerinde yapılan araştırma ve incelemeler tezin kapsamını oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, amaç ve kapsam bağlamında öncelikle ikon, ikon yapı, kentsel mekan ve kentsel dönüşüm kavramları konusunda literatür araştırması yapılarak, bu kavramların günümüzdeki açılımı örnekler ile açıklanmıştır. Kavramlar arası ilişki ve etkileşimin; ikon yapı ve kentsel dönüşüm süreci ilişkisi Bilbao ve Valencia kent örnekleri üzerinden incelenerek, karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır.

2. TANIM VE KAVRAMLAR

Bu bölümde; ikon ve ikon yapı kavramları ile ikon yapı eğilimi ve kentsel imaj ilişkisi ele alınmakta, kentsel dönüşüm kavramı, gelişim süreçleri ve kültür eksenli kentsel dönüşüm yaklaşımı da bu kapsamda incelenmektedir.

2.1 İkonik Yapı Kavramı

İkon kelimesinin ilk olarak antik Yunan'da "resim" veya "temsil edilen" anlamında kullanıldığı görülmektedir. Yunanlılarda ikon temsil ettiği nesneyi birebir yansıtırken, tarih boyunca dinin hakimiyetini sürdürmek için de iki ya da üç boyutlu ikonlardan faydalanılmıştır. Aziz resimleri ve dini heykeller Hıristiyanlığı temsil eden ikon örnekleridir.* Modern popüler kültürde ise ikon kelimesi, dini anlamdan sıyrılarak, daha çok "sembol" veya "işaret eden" anlamında kullanılmakta, yani bu sembol din dışındaki kavramların da temsili olabilmektedir (Maralcan, 2006).

İkon: (Yunan dilinde eikon: tasvir) Rus ve Yunan Ortodoks kiliselerinde, renkli İsa, Meryem ve aziz tasvirlerine verilen ad olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1995).

Simge: Bir kavramı bir düşünceyi belirten, onun simgesi, niteliği, amblemi olan işaret, canlı varlık ya da nesne. Simgesellik ise simge özelliği olan ya da simgelere başvuran şey için kullanılır (Hasol, 1995).

2.1.1 İkonik Yapı Tanımı ve Örnekleri

İkonik bina hem ikonik objenin yani Bizans Dönemi'nin İsa resimleri gibi, hem de kelime olarak ikonun anlamını taşımaktadır. Diğer bir yandan bir yapının ikonik olabilmesi için bir yapının yeni ve yoğun bir imaja, simgesel ifadesi yüksek bir forma sahip olması ve mevcut dokudan ayırt edilir olması gerekmektedir. Güçlü olabilmek adına önemli metaforları yapılacak simgeler, çağrışımlar içererek insanlar için anımsanır olabilmeli, topluma konu oluşturabilmelidir (Jencks, 2005).

Jencks (2005) simgesel binaları, alışılmadık, kolayca hatırlanabilen form ve zihinde

* İkona: Geniş anlamıyla resim, betimleme (tasvir).

İkonografi: Yunan dilinde 1. Resim, heykel ve öbür plastik sanatların meydana getirdikleri tasvirleri inceleyen bilim. 2. Ünlü kişilerin portrelerinden meydana gelen koleksiyon. 3. Belli bir konu ile ilgili tasvirlerin topu olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 1995).

uyandırdığı imaj arasında olan gizli semboller ile açık işaretler arasındaki bir dengeleme işi olarak tanımlanmaktadır. Artan bir şekilde heterojenleşen dünyada çoklu ve bazen de gizemli anlamların, bir binayı kesin olarak popüler bir simge haline dönüştürdüğünü söylemektedir. Bir ikonik yapı yeni ve kışkırtıcı bir görünüme sahip olmalı ve asla belli bir ikonografiyi geleneksel mimarlıkla destekleyerek işaret etmemelidir. İkon, alışılmadık kodları ima eden belirsiz göstergeler içermelidir. Jencks (2006) “belirsiz göstergeler” olarak tanımladığı ikonik yapıların, gücün egemenliğini ve diğer odakların gerilemesini yansıttığını belirtmektedir. Beraberinde çelişkili metaforlar getiren ikonik yapılar çok çeşitli evrensel anlamları kapsamakta, aynı anda hem anlama hem anlamsızlığa işaret etmektedirler.

İkon yapı, kendi şehrini farklı yansıtmakta, kendi özgün mimari formunun sembolizmini ve kendi özgünlüğünü önermektedir. Onlar “landmark” ve “ikon” olarak zamanda ve mekanda var olurken, ait oldukları kentin yaşantısına kavramsallıklar arasında bir gerilim yaratmaktadırlar. Bu gerilim, yaratılan mekana yönelik olarak kendini özgür ifade etmek, özgün, tekil birer eser olarak önerdikleri, taşıdıkları mekan kodları nedeniyle de farklı kurgulanmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Kurgulanıştaki özgünlükler onları düşünceler ve gerçekler arasında metaforik düzlemlere taşımaktadır. Bu metaforik düzlemlerde yeniyi yakalayan, kendi dinamiğini yaratan bir mekansallık oluşturmaktadır (Lökçe, 2003). İkon yapılar, toplumsal hafızada yer etmiş ve tarih boyunca da ilgi odağı olmuş yapılardır. Döneminde sahip olduğu dini, işlevsel vb. özellikleri ile önem taşımış, tarihsel süreç içerisinde de birer simge haline gelmişlerdir.

Mimarlık ikonları genelde; yenilikçi bir deneme ürünü, ilk örnek olma, döneminin ruhunu ve mimarisini yansıtmaya, insanları etkileme, simge olma, bir dönemi temsil etme, bir akımın başarılı bir örneği olma gibi özelliklere sahiptir. Ayrıca bu tür yapılar ulusların simge arayışlarına cevap vermektedir. Tüm ikon yapılar, çevreleriyle uyumlu ya da uyumsuz, işlevsel ya da değil, mimari bir bütünlük içinde olsun ya da olmasın, görsel olarak etkileyicidirler. Toplumsal hafızada yaratılan güçlü simgeler olan bu yapılar geçmişten günümüze insanlığın ilgi odağı olmuştur (Ekenyazıcı, 2005).

Gerçekten mimari ikon olan bina, yanlış anlaşılmayan, genellikle kışkırtıcı ve amacının da ötesinde kültürel işaretler taşıyan binadır. Bu modern ikonların hepsi önceleri yadırganmış ama şimdi kendiliğinden işlevlerini ve kamusal önemlerini yansıtmaktadırlar. Yapıldıkları dönemin, zamanın ruhunu yansıtır, anılmaya değer olarak yorumlanmaktadır (Morrison, 2004). Simgesel ifadesi yüksek olan bu mimarlık anlayışı doğrultusunda ortaya çıkan ikonik bir yapı çevresi ile tamamen çelişki içerisinde değil ancak daha çok zıtlık eğiliminde olup,

çevre ile bilinçli bir uzlaşa içinde bulunmaktadır. Bu yapıların buldukları mekanla bağlantılı birçok anlam, işlev ve geçmişleri vardır.

Mimarlığın her zaman ikonları olmuş ve yapılar yüzyıllar boyunca kiliselerin ve tapınakların formlarını kullanmışlardır. Yaşadığımız çağda da hala tanıdık ve güven veren referans noktalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacı karşılama sürecinde ise, tasarımcılar simgesel uygulamalara başvurmaktadır. Esas amaçları dikkat çekmek olan bu yapılar, aslında nedensizce karmaşık şekillere çevrilmiş sıradan binalardır (Morrison, 2004).

Tarihsel süreç içinde değişen değer yargıları ve dönemsel koşullar sonucunda kentlerde farklı ikon yapıları ortaya çıkmıştır. Bu yapılar benzersiz tasarımları ile kent silüetinin ayırt edilir birer parçası haline gelmişlerdir (Maralcan, 2006). Günümüzde bir durumun önemini anlatabilmek, önemli bir olayın hatırlanmasını sağlayabilmek ya da bir yere ilgi çekebilmek için tasarlanan bazı yapılar daha bitirilmeden bile mimarlık ikonu haline gelebilmektedir (Ekenyazıcı, 2005). Yapıldıkları döneme damgalarını vuran bu yapılar önemlerini günümüzde de korumaktadırlar. İkon olma amaçlı tasarlanan, farklı kentlerde ki birçok çağdaş ikon yapı, ikonik varlıkları ve kente kazandırdıkları ile diğer kentler için de birer örnek olmaktadır.

Son dönemde çokça karşımıza çıkan ikonik yapılara örnekler vermek gerekirse; Sydney Opera Binası (Sydney), İmparatorluk Savaş Müzesi (Kuzey Manchester), Yahudi Müzesi (Berlin), Swiss Re Headquarters (Londra), Bilbao Guggenheim Müzesi (Bilbao), Walt Disney Konser Salonu (Los Angeles) ve benzeri örnekler verilebilir. Bu alanda öne çıkan çağdaş ikon yapı örnekleri verilmiştir (Şekil 2.1-Şekil 2.4).

Sydney Opera Binası / Avustralya: Proje; Sydney'in kültürel değerlerinin artırılması amacıyla açılan bir yarışma sonucu elde edilmiştir. Sydney Limanı kıyısındaki Bennellog Point Burnu'nda yapılması düşünülen tasarım; İki salon, bir restoran ve toplantı odalarından oluşan bir programdan oluşmaktaydı. Avustralya'nın ve Sydney kentinin simgesi haline gelen yapı; Jorn Utzon tarafından tasarlanmış ve 1973 yılında hizmete açılmıştır. Tamamlanması onaltı yıl süren yapı; ikonik varlığıyla hala Avustralya'nın sembolü durumundadır.

Şekil 2.1 Sydney Opera Binası ve Kente Bakış [1]

Sydney Opera binası yükseklikleri 60 metre olan 12 adet beyaz kabuktan oluşan bir forma sahiptir, opera yapısı 183 metre uzunluğa ve 95 metre genişliğe sahiptir. Opera binası 5 tiyatro salonunu içerir. Bunlar, 2679 koltuklu konser salonu, 1547 koltuklu opera tiyatrosu, 544 koltuklu drama tiyatrosu, 398 koltuklu oyun evi ve 364 koltuklu stüdyo tiyatrosudur. Sydney Opera binasına bakıldığında birbirine bağlanan üç kabuk ve bir teras platformun temellendirildiği görülmektedir. Yapının mimarı Utzon, masif bir zemin platformu üzerine ışık yansıtan kaplama malzemesiyle kabukları ve kabukların birbiri üzerine binen biçimdeki cam yüzeyleri yerleştirerek istediği heykel kimliğini vurgulamıştır.

Opera Evine her yönden bakıldığında çatılar çok güçlü görülerek öne çıkmaktadır. Utzon üst görünüşü beşinci cephe olarak isimlendirir. Masif bir zemin platformu üzerine ışık yansıtan kaplama malzemesiyle kabukları ve kabukların birbiri üzerine biner biçimde camla kaplı yüzeyleri yerleştirerek istediği heykel kimliğini kurgular (Lökçe, 2003).

Pompidou Kültür Merkezi / Paris: Tarihi Paris'in merkezinde Modern Sanat Müzesi olarak tasarlanan Georges Pompidou Ulusal Kültür ve Sanat Merkezi 1971'deki uluslararası yarışma sonucunda elde edilmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou'nun 1969'da başlattığı uluslararası yarışmaya 618 proje katılmış ve yarışma 1971'de tamamlanmıştır. Paris'in merkezinde yer alan, Renzo Piano ve Richard Rogers tarafından tasarlanmış kültür merkezinin her katı kamuya açıktır. Bina boyunca oluşturulan meydan ile yapının mimarisi alanda net olarak izlenebilmektedir.

Şekil 2.2 Centre Georges Pompidou Kültür Merkezi [2]

Çekim noktası olma ana fikri etrafından biçimlenen müze ve kültür yapılarının kent mekanında yarattığı gösteri ve odak olmasına en önemli örneklerden biri Paris'teki Pompidou Kültür Merkezi'dir. Yapı gerek ileri teknoloji döneminin ürünü olan dışa vuran formu ve strüktürü ile kent silüetinde belirmekte, Paris'in geleneksel bir bölgesinde konumlanarak kentin mekim merkezlerinden biri haline gelmektedir (Akbalık, 2004).

Yahudi Müzesi / Berlin: Kent merkezinde Postdamer ve Mehring meydanları arasında yer alan yapı; 18. yüzyıldan kalma bir adliye sarayının yanına ek olarak tasarlanan, Yahudi soykırımına adanan bir mimari eserdir. Daniel Libeskind'in tasarımı olan yapı; 1989 yılında Berlin'de açılan yarışma sonucu ortaya çıkmış, yapı 1999 yılında tamamlanarak 2001 yılında hizmete açılmıştır.

Şekil 2.3 Berlin Yahudi Müzesi ve Kente Bakış [3]

Libeskind, yapının sahip olduğu keskin zig-zag biçimindeki formunu Davud'un yıldızının bir deformasyonu olarak tanımlamaktadır. Müze yapısına yeni tasarlanan ek binadan değil, yanında yer alan eski adliye yapısından girilmektedir. Duvardan duvara saplanan beton kirişler ile mekanları aydınlatan ve cepheye açılmış yarıklar şeklindeki pencereler, keskin formları ile Libeskind'in hedeflediği dramatik ortamı yaratmaktadır. Müze yapısında geçici ve kalıcı sergi alanları, kütüphane ve yönetim birimleri olmak üzere toplam 10.000 metrekare kullanım alanına sahiptir.

Berlin Yahudi Müzesi'nin özgün teması ve işlevi, mimarının bir yere ve ana ait olma durumunu güçlendirmektedir. Bu bağlamda alınan tarihsel referans, Berlin'in mimarlık tarihi değil, Berlin kentinde, belli bir tarihsel dönemde, soykırım ve sürgün ile yaratılan toplumsal boşluktur (Tokyay, 2005).

Guggenheim Müzesi / Bilbao: Guggenheim Bilbao Müzesi'nin inşa edilmesi yönündeki karar Eylül 1991 yılında gerçekleşmiş, müzenin inşasına 1994 yılında başlanmış ve bina 1997 yılında açılmıştır. Müze, toplamda 10.500 metrekarelik galerileri, 2500 metrekarelik kamusal alanı, 50 metre yüksekliğinde atriyumu, oditoryumu, restoran ve depoyu barındırmaktadır. Yapı malzemeleri titanyum, kireç taşı ve camdır (Baytin, 2003). *Geçici ve kalıcı sergiler düzenleyebilmek amacıyla, müzede üç farklı tipte sergi mekanı tasarlanmıştır. Sergilerden sürekli olanları müzenin ikinci ve üçüncü katlarında, geçici sergiler ise binanın batı bölümünde yer alan dikdörtgen galeride yer almaktadır.

Şekil 2.4 Guggenheim Müzesi ve Kente Bakış [4]

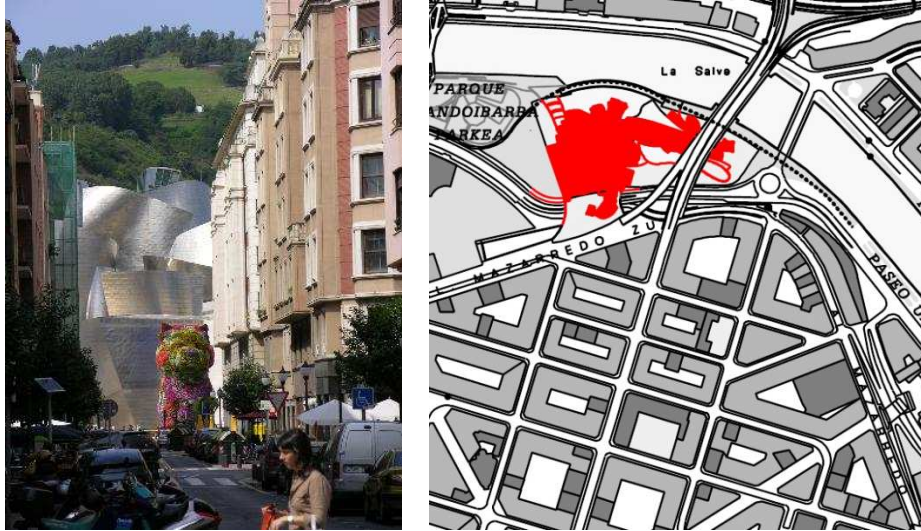
Guggenheim Müzesi mimarisi, boyutları ve kentteki konumu ile dikkat çekmektedir. Kent merkezini ikiye bölen ana ulaşım aksı üzerinde yer alan müze modern ve dikkat çekici bir mimariye sahiptir. Müzenin bir cephesi Nervion nehri kıyısında yer almakta diğer cephesi ise kent merkezindeki ana aksa bakmaktadır. Tokyay (2005) Guggenheim Müzesinin iç müze mekanları ile dış kabuğunun ilişkisizliğini belirtmekte ve yapının uzaktan parıldayan görkemli kütlesi ile yapının mimarisinde ağır basan yönün gösteri olduğunu savunmakta; iç mekanların dışarıda hissettiklerimizi bütünleştirecek, müze objeleriyle iç mekanı ve dış kabuğu tek bir hamura dönüştürecek gibi tasarlanmadığını belirtmektedir.

* Serbest formların meydana getirdiği müzenin dış yüzeyi, püskürtme beton üzerine 21.000 adet farklı boyut ve eğrisel yüzeylerde parçadan oluşan parlak titanyum kaplamadan oluşmaktadır.

2.1.2 Küresel Odak(Landmark) Kavramı ve İkonik Yapı İlişkisi

20. yüzyılın son çeyreği ile birçok kentte gösteri odaklı heykelsi bir mimariye doğru eğilim olduğu gözlenmektedir. Günümüzün yeni anıtları, “küresel landmark”ları olarak kent mekanında gözlemlenen özellikle kültür işlevine sahip olan ikonik anlayıştaki yapılar, hızla küreselleşen dünyada bir kenti diğerinde ayıran özgün bir nitelik olma amaçlı ve diğer kentlerden anımsanabilir kılabilmek adına kullanılmaktadır.

Jencks (2005)’in belirttiği gibi küresel ekonomi son on yıl içerisinde, yüksek modernizm ve ikona doğru eğilim gösteren, yeni bir yapı türü ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yerel ekonomideki gelişmelerin yönlendirmesiyle, ün sahibi olmaya yönelik, anlatım işlevi ön planda olan “küresel landmark”, mimari anıt geleneğine meydan okumuştur. Dünya pazarında ilgi çekme yarışında olan bu yapı türü için var olduğu dokuya saygı ve uyum göstermek önemsizleşmekte, ticaret ve reklam faktörü önemli hale gelmiştir.

Şekil 2.5 Guggenheim Müzesi ve Bilbao Kent Dokusu ile Yarattığı Kontrast Etki

Jencks (2006)’e göre bu yeni yapı türü, anıtların yerini alırken, günümüzde anıtlar eski güçlerini ve inandırıcılıklarını yitirmişlerdir. Toplumun görkemli yapılara olan ilgisi azalmamakta, geç-kapitalizm ile mimarlar ve şirketler arasındaki kendini gösterme yarışı sonucu yükselen bu yapılar, zamanımızı temsil etmektedirler. Bugün ikonik binalar hakkında mimarların ve toplumun çeşitli kuşular taşıdığı tuhaf bir atmosfer oluşmuştur. Ve bu atmosfer içerisinde gün geçtikçe daha da garipleşen formlarıyla ikonik yapıların sayıları hızla artmaktadır.

Günümüzde din faktörünün etkinliğini yitirmesi ile birer “küresel landmark” olarak ortaya çıkan bu ikonik kültür yapıları, sanatın birçok insanı bir araya getirme özelliği ile çağımızın tapınakları olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda artık sanat bir din, müze binaları ise birer tapınak niteliğindedir (Jencks, 2005).

Müze ve kültür yapılarının büyük ölçüde ticarileşmiş olması ve Jencks (2005)’in de bu doğrultuda ortaya koyduğu “müze=mağaza=ikon” eşitliği savunulan tezin doğruluğu konusunda fikir vermektedir. Günümüzde kültür yapıları da ticarileşmekte ve tüketime yönelmektedir. Tüketimi artırmak ve kitleleri çekebilmek için ise bu yapıların etkileyici olması gerekmekte ve gösteriye odaklanmaktadır.

Şekil 2.6 İkonik Yapı Örnekleri; Imperial War Museum North, Milwaukee Arts Center, City of Arts and Sciences [5]

Vanlı (2003) bu yapıların etkileyici, medyatik ve bellekte yer edecek bir imge arayışı ve yarışında olduklarını ve başarıyı şaşkıncı olmakta aradıklarını belirtmektedir. Ancak baş döndürücü olması istenen bu yapılar, işlevleri ile ters düşmektedir. Vanlı’ya göre bir garip dev algılayarak gelen yapı içindeki mekânlar alışılmış biçim ve ölçülere indirilmiş olsa bile, ziyaretçi önceki algıların etkisinden kurtulamamaktadır.

Bu bağlamda günümüzün ikon olma amaçlı mimarlık anlayışı ve bu anlayışın gösteri yanı da oldukça önemlidir. Günümüz de gösterinin gittikçe önemli hale geldiği görülmektedir. Debord (1996)’un gösteri toplumu olarak tanımladığı günümüz toplumunu cezp edecek renkli dünyalar ve deneyimler sunan tüketim mekanları içinde kültür yapılarını da tüketimi artıracak gösteri mekanları olarak tanımlamaktadır. Kitleleri kendine çekme fikri etrafında ortaya çıkan ve biçimlenen ikonik müze ve kültür yapılarının yarattığı etki ve gösteri ile kentlerde çekim alanları oluşmaktadır. İkonik yapılar gerek ileri teknoloji döneminin ürünü olduğunu dışa vuran formuyla kent dokusunda belirerek, kentsel mekanda çekim ve odak noktaları meydana getirmektedirler.

Tokyay (2005)'a göre 21.yüzyıl ile insana yeni ve gelecekçi bir sanatsal anlamla yoğrulmuş iç mekanlar yerine, dış kabuğun uzantısı olarak kendiliğinden ortaya çıkan edilgen kaotik mekanlar hediye etmektedir. Gösteri “anlam”ı ortadan kaldırmaktadır. Binanın dışında hayranlık uyandıran özgür ve yaratıcı biçimlerin aynı felsefeyle yoğrulmuş ve anlam ifade eden yaratıcı iç mekanları doğurması, dış kabuğun ise kent ile kurduğu görsel ilişki sayesinde “yer” ve “zaman”ı bütünleşerek bir anlatım gücü üretmesi gerekmektedir.

Şekil 2.7 İkonik Yapı Örnekleri; New Metropolis, Bellevue Art Museum, Denver Arts Museum [5]

Zaman ve yerin kişiselliği ve özgünlüğünün yitirilmesi veya bu kaynaklara gerek duyulmaması da gösteri mimarlığının ana fikrini oluşturmaktadır. Mimarın ana görevi, bir yere veya zaman gereksinme duymadan, yaratmak istediği gösterinin temasına uygun olarak, yerkürenin dört bir yanında üç boyutlu animasyon veya internet araçlarıyla oluşturduğu kendi başlarına yüzen imajlar koleksiyonunu kullanarak gösteri mimarlığını tamamlamaktadır. Gösteri mimarlığının insan üzerindeki ilk duygusal etkisinin şaşkınlık, keyiflenme ve eğlenme olduğu görülmektedir (Tokyay, 2005). Zaman-mekan sıkışmasının, mimarlığın biçim repertuarındaki ağırlığının artmasıyla muğlaklaşan sınırlar, bir taraftan her yerde her türlü deneyimi yaşamamız üzerine kurgulanmış simülasyon mekanları içinde fonksiyonların üst üste binmesini sağlarken, diğer yandan mevcut yapı kimliklerinin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Son dönem kültür yapıları bu ayırısızlaşmanın örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Akbalık, 2004).

Bu doğrultuda günümüzde kültür yapılarının da tüketim mekanları arasında yerini aldığını söylemek mümkündür. Bir alışveriş merkezine benzetilebilen bu yeni tip kültür yapısı anlayışının en önemli özelliği tüketimi uyarmak ve elde edilecek geliri artırmaktır. Bu nedenle, yapıların gösteri odaklı, etkileyici ve dikkat çekici olması gerekmekte, farklılaşan işlev, biçim ve amaçlar doğrultusunda oluşan yeni mekan anlayışı “küresel landmark” olarak var olan ikonik çağdaş kültür yapılarını ortaya çıkarmaktadır.

2.1.3 Kentsel İmaj ve İkonik Yapı İlişkisi

Dilimizde “imaj”ın kelime anlamı “imge” ile eş tutulmakta, imge ise Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’teki anlamına göre, duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri olarak tanımlanmaktadır. Ancak imaj algılanan nesnenin bilince yansıyan benzeri olmaktan öte; hatırlama, anlama, kavrama gibi süreçlerle, kişinin birikimlerinin de katılımı ile kişiden ve geçmiş deneyimlerinden de etkilenir (Kahvecioğlu, 1998).

İmaj kavramı birçok bilim dalında ve günlük hayatta sıkça kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Herkes için imaj kavramının ifade ettiği anlam farklıdır. Bunun nedeni her nesnenin kendine özgü bir özelliği olması ve herkes tarafından farklı algılanmasıdır. Hatta tek bir nesnenin bir kişi tarafından birden fazla imajı da olabilir. Böylece her bir nesnenin en az bu nesne hakkında bilgi sahibi olan insan kadar imajı vardır (Tayyare, 2007).

İmaj çevre ile insan davranışının etkileşiminin bir ürünüdür. Lang imajın oluşmasında insanın çevre içindeki davranışlarının etkilerini vurgulamaktadır. Çevreye verilen tepkilerin çevresel elemanlar arasında kurulmasının ve bu ilişkiler sonucu oluşan imaj, duyularla başlayan ve anlamla sona eren sürecin sonucu ortaya çıkmaktadır (Lang, 1987). Bir nesnenin üzerimizde bıraktığı izlenim olarak tanımlanabilen imaj olgusu kentler için de geçerli bir olgudur. Bir kentin görüntüsü, o kent ile ilgili ilk izlenimlerimizi oluşturmaktadır. Kentte yaşayan ya da kenti ziyaret edenlerin zihnindeki o kent ile ilgili düşünceler ve izlenimlerin bütünü o kentin imajını belirlemektedir. Kent imajları belleğimizin ayrılmaz bir parçaları haline gelmektedir.

Genel olarak kent imajından anlaşılan, o kentin genel görünümüyle yaşam tarzıdır. Kentin sokakları, caddeleri, parkları, heykelleri, kütüphaneleri, halkın bir arada bulunduğu mekânları, insanların giyimi ve davranış biçimleri, kentin mimarisi bir görüş ve duyuş vermektedir. Böylece kent ile bir bütünleşme sağlanmaktadır (Çizgen, 1994). Bir kentin imajında insanlar ve yaşam biçimi önemli bir yer tutmaktadır. Mekân, zaman ve hareket bir kentin sınırlarını çizmekte ve değişen canlı ve cansız tüm varlıklara, eşyaya bir anlam getirmektedir. Yani kent anlamsız bir yığın değildir. Zaman boyutu üstünde tutunmuş bir organizmadır. Devinimdir. Kent imajı, hareket edebilen ve edemeyen herşeyin ortak devinimidir (Çizgen, 1994).

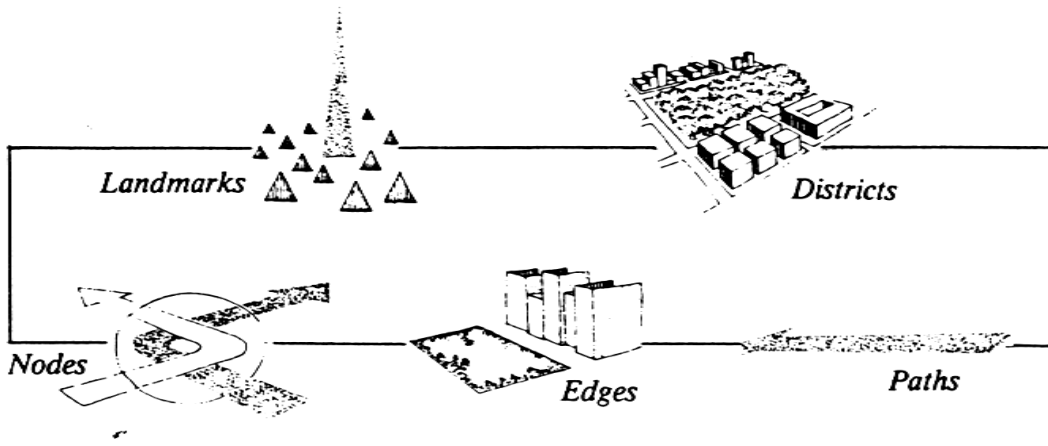
Lynch (1960)’e göre çevresel imaj dış fiziksel dünyanın genelleştirilmiş bir resmidir. Bu imaj hem o andaki duyguların, hem de geçmişteki deneyimlerin bir ürünüdür, eylemlerin yönlendirilmesinde, bilgilerin yorumlanmasında kullanılmaktadır. Öğrenme ve hatırlama gibi konularda da direkt etkilidir.

Lynch metodolojisine göre, kent imgesinin oluşumu, ya da başka bir deyişle algılanabilirlik ve okunabilirlik bir kentsel yapılı çevrenin varlığı, başlıca kimlik, yapı (strüktür) ve anlam olarak tanımlanan üç özelliğinin bulunmasına bağlıdır. Bunlardan, kimlik ve yapı, alışlagelmiş kentsel doku özellikleri ve mimari dilin varlığı ile açıklanabilir iken, üçüncü özellik olan, anlamlı kentsel mekan oldukça romantik bir bileşim sunarak, içerden ve dışardan bakarlara göre farklı bir kapsam içermektedir (Lynch, 1960). Kentsel imajlar yalnızca görsel değildir. Tüm duygu ve düşünceler bu imaja dahildir ve daha önce hiç yaşanmamış faktörlerden etkilenmektedir. İmaj farklı yaşta, eğitimde, hüner ve beceride, sosyo-kültürel değişkenlerde, toplumların ve bireylerin sembolik ve kurumsal değerlerinde, davranışlarında farklılıklar göstermektedir (Rapaport 1977).

Lynch, kenti psikolojik açıdan önemli akılda kalıcı, bir dizi kentin strüktürünü örgütleyen elemanlardan oluşan bir sistem olarak görmektedir. Lynch'in kent imajına ilişkin yaptığı araştırmasına göre kentli yaşadığı çevreye ait bir zihinsel harita oluşturmakta, bu zihinsel harita içinde, yollar ya da bağlantılar (path), bölgeler (district), kenarlar (edge), odak noktaları (landmark) ve düğümler (node) kişinin kent ortamında fiziksel ve psikolojik yönelmesinde önemli hatırlatıcı öğeleri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Lynch'in çalışmalarına göre zengin, algılanabilir, açık, okunabilir bir kent imgesini oluşturan beş öğe; Yollar, bölgeler, odaklar, sınırlar ve landmarklar öğeleridir (Lynch, 1960).

Lynch'e göre insan; çevre bileşenlerini ve bu bileşenlerin ilişkilerini kendi beklentileri ve amaçları doğrultusunda seçip, zihninde organize eder ve anlamlandırır böylece o çevreye ait bir imaj edinir. Bu süreç karşılıklı etkileşime ve insanın uyum yeteneğine bağlı olarak gelişir. Kentin beş bileşeni olan yollar, sınırlar, bölgeler, odak noktaları ve nirengi noktaları bir bütünün alt öğeleri konumundadır ve bu öğelere ait zihinsel imgelerin kümeleşmesi kent imajını oluşturur (Lynch, 1960).

Fiziksel formları referans alan kent imajlarının içeriklerini incelediğinde, Lynch (1960), bu imajları beş grupta ele almıştır. Bu gruplar; yollar (paths), kenarlar(edges), düğümler (nodes), semtler (districts), odak noktaları (landmarklar)'dır (Şekil 2.8). Lynch (1960) kentsel imajı oluşturan bu elemanları şu şekilde açıklanmaktadır;

Şekil 2.8 Kent İmajını Oluşturan Öğeler (Lynch, 1960)

Yollar (paths): Gözlemcinin ara sıra alışılmış bir şekilde veya potansiyel olarak hareket ettiği kanallardır. Bunlar caddeler, yürüme yolları, transit yollar, kanallar, demir yolları olabilirler. Birçok insan için bunlar onların hafızalarında kalan en göze çarpan imgelerdir. İnsanlar kenti bunların üzerinde hareket ederken gözlemlerler, bu yolların çevresinde diğer elemanlar düzenlenir ve ilişki kurulur.

Kenarlar/Sınırlar (edges): Çizgisel elemanlardır ve yollar gibi kullanılmazlar, iki yüzey arasındaki sınırlardır. Devam edeni kesen çizgilerdir (kıyıları, tren yolu kesikleri, gelişmenin kenarları, duvarlar vs.) ve bir yeri tanımlamak için koordinat akslarından daha iyi referanstırlar. Kenarlar, bir bölgeyi diğerine kapatan veya iki bölgenin ortak çizgisi gibi görünen kenarlardır ve yollar kadar dominant elemanlar değildirler.

Semtler (districts): Kentin her boyuttaki parçalıdır. İnsanın “içinde bulunduğu” belirli, bilinen, bir karakteri olan alanlardır. Birey genellikle kenti strükture eder, bireysel farklılıklarla kentini oluşturur. Bu sadece orayı özel kılmak için gibi görünür ama kenti de etkiler.

Düğümler (nodes): Noktalar ve stratejik yerlerdir. Gözlemcilerin kenti gezerken geçtikleri, buldukları noktalardır. Bunlar kavşaklar, ulaşımında durak yerleri, yolların çakışma veya birleşme yerleri olabilirler ve strükturenin değiştiği hareketirler. Düğümler, birleşme ve toplanma yerleridir. Her imge veya kent imajını gördüğümüz her yerde bir düğüm vardır ve dominant özellik olarak karşımıza çıkarlar.

Odak Noktaları (landmark): Genellikle fiziksel objeler olarak tanımlanırlar: bina, meydan, mağaza, kule vs. birçok alternatif arasından özellikli olarak belirginleşirler ve yanındaki yerlere referans olan imgelerdir. (Lynch, 1960).

Lynch (1960)'in değindiği simge bir mimari kompozisyon içinde güçlü kişiliğiyle ortaya çıkan, öteki öğelerden özel olarak tasarımda ayrılması istenen öğedir. Nirengilerin bireyleri yönlendiricileri, yol buldurucu, kaybolmalarını önleyici özelliği de olabilmektedir. Simgeler içinde yer aldığı mekan öğelerinden boyut, malzeme, form ve ayrıntı bakımından farklılıklar göstermektedirler. Bu öğeler çarpıcı ve ilk bakışta fark edilir olduğu gibi, kişilerin kent ve mekan imgesini oluşturmada etkin rol oynamaktadırlar (Güley, 2001).

Tarihten günümüze kentlerin imajlarının oluşumundaki en etkili faktörlerden biri o kenti simgeleyen yapılarıdır. Mimarlık ikonları kentin imajını oluşturmada ve kentler bu simge yapılar ile ayırt edilmekte ve anımsanmaktadır. Bu yapılar kentsel imajın en baskın öğelerinden biridir ve kentlerin vazgeçilmez birer parçasıdırlar. Eiffel Kulesi, Parthenon, Colloseum gibi mimarlık ikonları buldukları kentleri çağrıştırmakta, kent imajları olarak zihnimize belirmektedir (Şekil 2.9).

Şekil 2.9 Kentler ve Mimarlık İkonları; Colloseum, Eiffel Kulesi, Parthenon [6]

Günümüz koşullarındaki kentsel imaj üretimi ve ikonik yapı ilişkisine bakıldığında, birçok kent sadece sahip oldukları ikonik yapılar ile anımsanmaktadır. Rekabetçi piyasa taleplerini karşılayabilmek adına ortaya çıkan ikon temelli mimari eğilim yeni kent imajı yaratırken aynı zamanda kent için prestijin ve gücün bir sembolü olmaktadır.

Kentlerdeki bu simge binalar, kentin imajının oluşturulmasında kullanılan bir halkla ilişkiler aracı haline de gelmiştir. Örneğin, kentin önemli etkinlikleri, kutlamaları, bu simge bina/yapıların önünde yapılmakta, bir anlamda bu yapılar kent etkinliklerinde fon olarak kullanılarak kent imajı ve kimliğinin sağlanmasında bir araç görevi görmektedirler. Bu yapılar kentin imajında kullanılan bir araç olmasının yanında ticari bir unsur olarak kullanılmakta, bu da kentin imajının sağlanmasında kente gelir de sağlamaktadır (Engez, 2007).

Birçok kent kendi kimliklerini gösteren Eyfel Kulesi gibi sembolik özellikte bir yapı yaratılmasında başarılı olmuştur. Empire State gibi bazı binalar sadece amaca değil fonksiyona da hizmet etmek için inşa edilmişlerdir. Fakat her zaman bu tür simgesel yapılar kente olumlu bir imaj yaratamamaktadır (Holcomb, 1999).

Genellikle turistleri ve yatırımları çekme amaçlı yeni birer kentsel imaj oluşturma çabasında gösteri odaklı yapıların bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Kentsel imaj tasarım sürecinde, kente eklenen gösteri odaklı ikonik yapılar en baskın öğelerden biridir. Kentsel imajın bir kentin dış dünyada tanınması ve kendisini duyurması açısından kentler; formları ile dikkat çeken ikonik yapıları ile birbirleri ile yarışmaktadırlar.

Tanyeli'nin (2007) belirttiği gibi 1970'lerin ortalarında Sydney Opera binasının inşaatı bitmeye yakınken, dünya yeni bir olanağın farkına varmıştır. Akılda kalıcı görüntüsü, imajı olmayan bir kenti, tek bir çarpıcı yapı ile simgelemenin mümkün olduğu görülmüştür. Sydney'in açtığı bu yoldan 1990'lara kadar hiçbir kent gitmemiş, onun açtığı yolu bir kentsel imaj tasarım yöntemine ve yaygın bir eğilime dönüştüren ise Bilbao Guggenheim Müzesi olmuştur. Tek bir çarpıcı yapının mimarisinin içinde bulunduğu kentin imaj tasarımının ana bileşeni haline getiren bir yöntem ortaya çıkmıştır. Müze ile kent dünyanın en çarpıcı ve kolay anımsanabilir simgelerinden birine sahip olmuştur.

Bilbao kenti Guggenheim Müzesi örneği ile fark edilen ise, kültürel alanda ve sahip olduğu fiziksel çevresi ile herhangi bir çekiciliğe sahip olmayan kentler, ikonik tarzda bir yapı ile bir anda kültür ve turizm odağı haline gelebilmektedir. Bu model ile kent küresel ölçekte kültürel bir etki yaratmakla kalmayıp, kendini mimarlık gündemine taşımaktadır. Ancak bu model kentlerin tek bir ikonik yapı ile simgeleştirilmesi, kent imajının ikonik bir yapı üzerinden inşa edilmesi anlayışı temelde tüketim ve ticari odaklı olması sebebi ve kentin özgün kimliği ile bütünleşememesi sebebi ile eleştirilmektedir.

Bu doğrultuda, Vanlı'ya (2003) göre bir simge yapının o kent için çarpıcı bir form olmasından önce kültürel aidiyeti gelmelidir. Bir şehrin simgesi olacak yapı, onun kültürünün söylemi olmalı, geçmişi ve geleceğiyle ilgili bir anlam, bir söylem taşımalıdır. Bu özelliklere arkasını dönmüş, sadece para kazanma amaçlı anıtlar olmamalıdır. Her kentin, kendine ait bir özelliği, farklılığı ve soyluluğu vardır. Dünyanın birçok yerine yapılan aynı şey, orayı anımsatan bir anıt olamamaktadır.

Gür (2002), Global Landmark olarak nitelenen yapıların kullanılarak baskın kimlikler ve imajlar yaratmanın, bir tür kent makyajının kent imajı oluşturma yollarından biri olduğu belirtmektedir. Kolay bir yol olması sebebi ile kapitalin bunu tercih ettiğini savunmaktadır. Burada belirtilen kent imajının, kentlerin özünden gelen özelliklerde aranmasının ve kendi özgün yapısı üzerinden yapılandırılmasının gerektiğidir.

Kiper (2004)'e göre çağımızda, özellikle küreselleşmenin mekana yansımalarının göstergelerinden olarak, farklı coğrafyalardaki kent parçaları giderek birbirlerine benzemesi süreci yaşanmaktadır. Kentler bir örnekleşmektedir. Benzer tasarımlarla, aynı yapıım teknolojisi ve aynı yapı malzemesi ile üretilen, bir bakıma prototip yapılar, dünya kentlerini birbirine benzeştirirken, "yakınlaştırırken", yerel özgünlüklerin belirlediği kent kimliklerini yok etmektedir.

Bir diğer yandan Harvey'e (1989) göre, yenilikçi tasarımlarla yapılan kentsel imaj üretiminin başarılı olduğu durumlarda, yerel miras ile zıtlasma eğiliminde olmasına rağmen yabancılaşma duygusunu önlemekte ve aslında yeni tür bir yerellik oluşturmaktadır. Yeni kent imajı oluşumuna kentteki farklı sosyal grupların katılımı ile mekana aidiyet hissi kuvvetlenecek böylece sosyal dayanışma sağlanacaktır. Kentsel alan morfolojisi ile zıtlasma eğilimine rağmen, yeni bir kentsel imaj yaratmakta ve kentteki farklı sosyal gruplar kendini yeni imaja dahil hissetmekte ve aidiyet duygusu oluşturmaktadır.

Bu görüşler doğrultusunda günümüzde kentler ikonik özellikli formları ile dikkat çeken çağdaş kültür işlevli yapıları ile kentsel imajlarını oluşturmakta, kentsel imajın tasarlanması sürecinde bu yapıların baskın birer araç olduğu görülmektedir. Özellikle heykelsi formları ile dikkat çeken gösteri odaklı bu yapılar, kentlerin sahip oldukları yeni imajlar ile daha anımsanabilir olmak adına bir yarış içerisindedirler. Oluşturulan bu yeni kent imajı çoğunlukla kentin yerel özellikleri ve kimliği ile zıtlık içinde olmakta ve kentin yerel özelliklerini arka plana atmaktadır. Ve bu eğilimin bir diğer sonucu da dünyada özgünlüğünü yitirmiş birbirine benzer kent imajları ve aynılaşan kentsel silüetler ortaya çıkmaktadır. Ancak farklı görüşlere göre ise yenilikçi bu tasarımlar ile oluşturulan yeni kent imajı başarılı olduğu takdirde aslında yeni türden bir yerellik oluşturmakta, kentte biz ve aidiyet duygusunu kuvvetlendirmekte ve toplumda dayanışmayı sağlamaktadır.

2.2 Kentsel Dönüşüm Kavramı

Bu başlıkta kentsel dönüşüm kavramının tanımı, içeriği ve gelişim süreçleri incelenmekte bununla birlikte kentlerin yeniden yapılandırılması sürecinde turizm ve kültür eksenli kentsel proje yaklaşımları ele alınmaktadır.

Kentsel alanlar çok parçalı ve dinamik sistemlerdir. Kentin dönüşümünde fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik süreçler önemli rol oynamaktadır. Günümüzde bu süreçler hızlı bir biçimde kentin dönüşümünü etkilemektedir. Küreselleşmenin de etkileri ile hiçbir kent uluslar arası uyum süreçlerini oluşturan dış etkilerden ve kentin gelişim ve bozulma süreçlerini etkileyen iç etkilerden uzak değildir. Bu sebeple kentsel dönüşüm bu etki ve sonuçların organize edilmesinde önemli rol oynayan, kent parçalarındaki bozulmaya karşı olacak fırsatların değerlendirilmesi ile alınan bir süreç olarak tanımlanabilir (Roberts ve Skyes, 2000).

Dönüşüm kavramı, kentle ilişkili ya da ilişkisiz alanları kentle ilişkilendirmek anlamında müdahale edilmemiş coğrafyayı da içeren, bu coğrafya içindeki arazi kullanım, fiziksel, işlevsel, sosyal, ekonomik, ekolojik olarak yıpranmış ya da yıpranmamış alanlardaki değişim içermektedir. Bir başka ifade ile dönüşüm kentin makroformunu da etkileyen ve değiştiren bir olgudur. Dönüşüm aynı zamanda, zaman içinde değişiklikleri de içerdiğinden, herhangi bir şehrin gelişimini anlamayı, kenti tanımayı ve kavramayı da beraberinde getiren bir olgudur (Kılıç, 2006).

Genel anlamıyla, kentsel dönüşüm, farklı nedenlerden ötürü zaman süreci içinde eskimiş, köhnemiş, yıpranmış ya da kimi durumlarda terk edilmiş, vazgeçilmiş kentsel dokunun, günün sosyo-ekonomik ve fiziksel koşulları göz önünde tutularak değiştirilmesi, dönüştürülmesi, ıslah edilmesi ve yeniden canlandırılarak kente kazandırılması olarak ifade edilebilir. Kentin çöküntü alanları olarak kabul edilen kentsel alan parçalarının canlandırılıp hayata döndürülmesi sonucu yeniden kente kazandırılması, kentsel dönüşüm sayesinde mümkün olabilmektedir. Kentsel dönüşüm, bunu, terk edilmiş, köhnemiş, eskimiş kentsel alan parçalarına sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel açılardan yeni bir kimlik ve karakter yüklemek suretiyle başarmaktadır (Özden, 2001).

Roberts ve Skyes (2000) kentsel dönüşümü, kapsamlı ve bütünlük bir vizyon eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesine yönelik çalışmak olarak tanımlamaktadır. Bir başka deyişle; yitirilen ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve canlandırılması; işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hale getirilmesi, toplumsal dışlanma olan alanlarda, toplumsal bütünlüğün sağlanması; çevresel kalitenin veya ekolojik dengenin kaybolduğu alanlarda bu dengenin sağlanması olarak tanımlamıştır.

Genel olarak kentsel dönüşüm; fiziksel, sosyal ve ekonomik faktörlerden dolayı kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap vermeyen, ekonomik ve sosyal yönden sorunlara yaşayan sağlıklı kent parçalarının yeniden yapılanmasının sağlanması ve kente yeniden kazandırılması olarak tanımlanabilmektedir (Akalin, 2003). Kentsel dönüşüm kavramının en çok vurgulanması gereken noktası “dönüşüm” kelimesidir. Kentsel dönüşüm, “dönüşüm” süreci uzun yıllar süren ve parçalanmış bir süreçtir (Garcia, 2005). Kentsel dönüşümün günümüze kadar izlenen farklı kentsel politikalarının kapsamlı ve bütünlük hali olduğu söylenebilir.

Günümüzdeki kentsel dönüşüm kavramının karşılığını anlayabilmek için, dönüşüme yönelik temel strateji ve müdahale biçimlerini tanımlamak gerekmektedir. Kentlerin ve kent parçalarının yeniden yapılandırılmasına yönelik uygulanan yöntemler yenileme, yeniden canlandırma, sosyo-ekonomik yenileme, sağlıklılaştırma, yeniden oluşum şeklinde sınıflandırılabilir. Bu uygulama yöntemlerinin genel tanımlarını aşağıdaki başlıkları altında ifade etmek mümkündür;

- Yenileme-Yenilenme (Renewal-Renovation)
- Yeniden Canlandırma (Revitalization)
- Sağlıklılaştırma (Rehabilitation)
- Yeniden Oluşum (Regeneration)
- Sosyo-ekonomik Yenileme (Gentrification)

Yenileme – Yenilenme (Renewal – Renovation) : Renewal; sözlük anlamı olarak yenileme, onarma olarak tanımlanmaktadır.

Yenileme sürecinde eskime yaşayan kentsel bölgelerin yıkılmaları; altyapı projeleri, kentsel tasarım projeleri, alan düzenlemeleri ile yeniden gelişmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Şehirselleme; bir yerleşmenin yaşam standartlarının yükseltilmesi için, açık alan düzenlemeleri, trafik düzenlemeleri, altyapı düzenlemelerinin yapılıp fiziksel açıdan gelişmesinin sağlanmasıdır. (Akalin, 2003). Kentsel alanın yenilenmesini konu alan bu eylem türü, içinde, yıkıp yeniden yapma anlamını da barındırmaktadır (Özden, 2001).

Yeniden Canlandırma (Revitalization): Revitalization; sözlük anlamı olarak yeniden canlandırma, yaşam verme, güçlendirme olarak tanımlanmaktadır.

Kent merkezlerinde düzensiz göç hareketlerinden, ekonomik yapının programlı veya programsız yer değiştirmesinden, planlama sürecinin doğru işleyememesinden kaynaklanan sorunlar, kentin hassas noktalarındaki yapıya zarar vermekte, sosyo-ekonomik yapıdaki bu gerileme fiziksel çevrenin kötüleşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda yeniden canlandırma; köhneme durumuna gelmiş yerleşmelerin temizlenerek, gelişmesini sağlamaktadır (Alterman ve Cars, 1991).

Sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açılardan bir çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel alan parçalarının, çöküntüye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi sonucu, o alanın tekrar hayata döndürülmesi, canlandırılmasıdır (Özden, 2001).

Sağlıklaştırma (Rehabilitation): Rehabilitasyon, sözlük anlamı olarak esenleştirme, ıslah etme, onarma, iyileştirme olarak tanımlanmaktadır.

Rehabilitasyonu, yenilemeden ayıran en önemli özellik, kentsel bölgenin mevcut halk ile beraber korunup, yapılan çalışmalardan yararı bölge halkının görmesidir. Rehabilitasyon sürecinde arsa sahiplerinin el değiştirmesi söz konusu olmadığından yenilemeye göre daha zor uygulanır. Rehabilitasyonda amaç bozulan mesken içi ve dışı çevre koşullarının iyileştirilmesidir (Akalin, 2003). Deformasyonun başladığı, ancak özgün niteliğini henüz kaybetmemiş olan eski kent parçalarının eski haline kavuşturulması olarak tanımlanabilir (Özden, 2001).

Yeniden Oluşum (Regeneration): Regeneration sözlük anlamı olarak; yeniden canlandırma, hayat verme, yeniden oluşum, yeniden üretim şeklinde tanımlanmaktadır.

Tümüyle yok olmuş, bozulmuş, köhnemiş, dolayısıyla çöküntü bölgesi haline gelmiş alanlarda yeni bir dokunun yaratılması ya da mevcudun iyileştirilmesi ile bu alanların kente kazandırılması anlamlarını içerir (Özden, 2001).

Sosyo-Ekonomik Yenileme (Gentrification): Sosyo-kültürel açıdan bozulmuş, çöküntüye uğramış, dolayısıyla fiziksel çevresi de bozulmuş alanlarda, özellikle de tarihi kent parçalarında sosyal yapının ıslah edilmesi şeklinde açıklanabilir (Özden, 2001). Gentrification, kent merkezinde yer alan fiziksel ve sosyal köhnemenin yaşandığı konut alanlarının fiziksel rehabilitasyonu sonucunda, yerleşim genelinde, sosyal sınıfın ve mülkiyet değişiminin gerçekleşmesidir (Ergun, 2006).

2.2.1 Kentsel Dönüşüm Kavramının Gelişim Süreci ve Yaklaşım Biçimleri

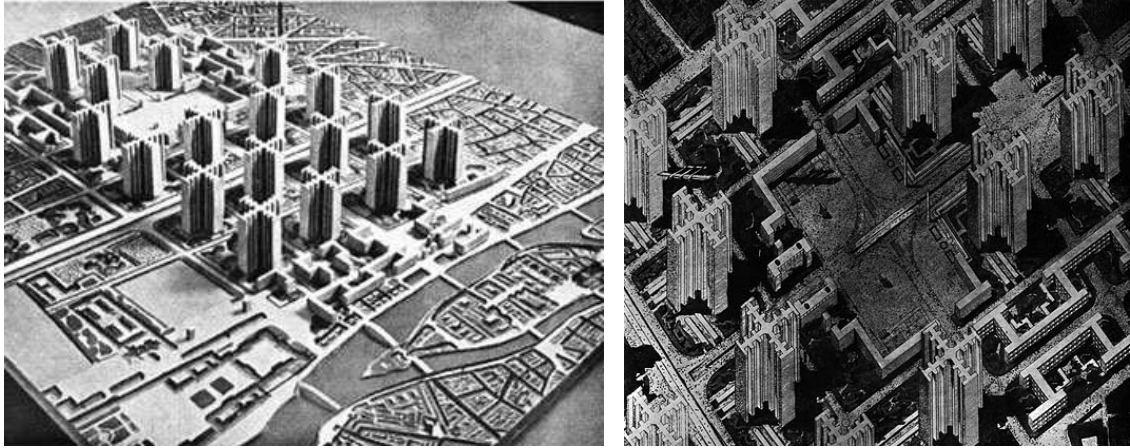
Tarihsel süreç perspektifinde kentsel alanlarda yaşanan değişim ve dönüşümler, farklı gelişmişlik düzeyleri ve farklı toplumsal özelliklere bağlı olarak değişken süreçlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm süreçlerini tetikleyen, yönlendiren ve içeriğini tanımlayan parametrelerin; savaşımlardan çarpık kentleşmeye, artan-azalan nüfus değerlerinden siyasi amaçlı müdahalelere, sosyo-ekonomik ve teknolojik dinamiklerden küreselleşmeye kadar uzanan geniş bir nedensellik altyapısını tanımladığı söylenebilir. Ayrıca yere özgü, ulusal ve uluslararası politikaların, kentsel yönetim birimlerinin kentleşme sürecinde koydukları ve koyacakları tutumların, kentsel alana yönelik müdahale biçimlerinin içerik ve yöntemini belirlemede ne denli etkili olduğu da geçmişten günümüze yaşanan deneyimlerle ortadadır (Alp, 2005).

Tarihsel süreçte kentlerdeki dönüşümler, on dokuzuncu yüzyıldaki endüstri devriminin tetikleyici etkisi ile hız kazanmış ve boyut değiştirmiştir. Endüstriyel sistem ile kentlerde nüfus artışı meydana gelmiş ve bundan dolayı da yeni ulaşım ağlarının inşası zorunlu olmuştur. Yirminci yüzyılın başlarında ise şehirlerin sınırları genişlemiş, şehrin her alanında insan ölçeğinden makine ölçeğine geçişin izleri açıkça izlenmeye başlamıştır. Şehirlere göç ve beraberindeki sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar da kentlerdeki dönüşümlerin önemli bölümünü oluşturmaya başlamıştır. Yirminci yüzyıl sonlarında ise kapitalizm ve teknolojinin hızlı gelişimi toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarını derinden etkilemiştir. Üretimden tüketime sanayiden ticarete her tür süreç kent mekanı içinde dönüşümlerin yönünü belirlemiştir (Aslanoğlu, 2000).

Bu doğrultuda her dönemin kendine özgü sahip olduğu koşullar ve ortaya çıkan söylemler paralelinde kentlere müdahale biçimleri farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Kentsel dönüşüm sürecini ve bu dönemlerdeki yaklaşımları birbirini takip eden dört farklı dönemde incelemek mümkün olmaktadır.

▪ **Modern Hareket ve Kentlerin I. Dünya Savaşı Sonrası Yeniden Yapılandırılması / Kentsel Yenileme Yaklaşımı (1910-1940)**

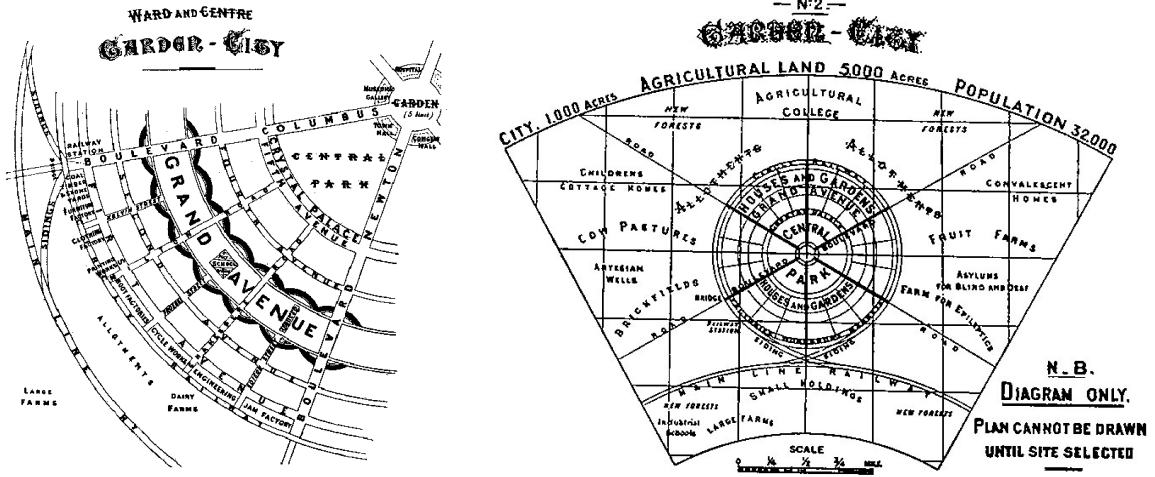
Modernizm, doğrusal büyüme, mutlak gerçeklik, ideal bir sosyal yaşam, akılcılık, bilginin üretimi ve standartlaşma kavramlarına dayanmaktadır (Harvey, 1996). Modernizm, şehirlerde sosyal ve fiziksel anlamda pek çok dinamiğin değişmeye başladığı, şehirlerin eski kimliklerinden sıyrıldığı ve yeni, modern şehir formlarını kendilerine örnek aldıkları bir dönemdir. Bu doğrultuda, kentlerin planlı yeniden yapılanma sürecinin de modernizm söylemi ile birlikte doruğa çıkması söz konusu olmuştur (Barnett, 1982).

Şekil 2.10 Modernist Yaklaşım, Paris için İdeal Kent, Le Corbusier [7]

I. Dünya Savaşı (1914-1918) sonrası, şehirlerin Fordist üretim rejimi doğrultusunda modern hareket yönelimli endüstriyel gelişmesi ve bağımsız ekonomi politikalarının varlığı dünyada ulus-devletlerin kentleşmesini üretmiştir. 1910'lu yıllarda Güzel Kent kavramı yönelimli kentsel yenileme yaklaşımı, tek merkezli ideal şehirlere yönelik planlama ilkelerini vurgulamıştır (Çakır, 2007).

1920'li yıllarda Bauhaus uluslararası modernist imaj yönelimli kentsel yenileme yaklaşımı, modern şehirlerin planlanması ve mimarisine yönelik gelişim programlarının önemini vurgulamıştır. 1930'larda ise, CIAM tarihi miras yönelimli kentsel yenileme yaklaşımı, işlevsel olarak ayrılmış modern şehirlerin planlama ilkeleri üzerinde yoğunlaşmış görülmektedir (Gürler, 2003).

Şekil 2.11 Bahçe Kent Hareketi, Ebenezer Howard [7]

Modern kentte doğa ve insan etkileşimi boyut değiştirmiştir. Kentsel mekanın yeni elemanları olarak kamusal parkların ortaya çıkışı da bu döneme denk gelmektedir. Dolayısıyla “Bahçe Kent Hareketi” ve “Güzel Kent” hareketi de dönemin kentlerdeki yansımaları olmuştur (Çakır, 2007).

▪ Kentlerin II. Dünya Savaş Sonrası Yeniden Yapılandırılması – Kentsel Yenileme – Rehabilitasyon Yaklaşımı (1940-1960)

Avrupa’da kentsel dönüşüm anlamında (kentsel yenileme - rehabilitasyon) yapılan ilk müdahaleler, 1950’li yıllarda sefalet yuvaları olarak adlandırılan çöküntü alanlarının temizlenmesi hareketi ile başladığı görülmektedir. Kentsel alanın büyük bir bölümünün yıkılıp yerine yeni bir şehir dokusu inşa edilmesi ve yeni caddeler oluşturularak trafik sisteminin yeniden organize edilmesine kadar varan bu eylem biçimi, 1960’larda tarihi ve kültürel mirasın korunması düşüncesinin yerleşmeye başlaması ile terk edilmiştir (Özden, 2002).

1950’li yıllardaki temizleme operasyonları ve büyük ölçekli yeniden geliştirme projeleri sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalmış, tüm karı yüksek gelir gruplarına transfer ederek toplumda rahatsızlık yaratmış, toplumsal dengeleri tahrip etmiştir. 1960’lı yıllardaki temizleme operasyonlarına oluşan tepkiler sonucu ise yerel yönetimler ve merkezi idareler daha esnek uygulamalara yönelmeye başlamışlardır (Erden, 2002).

▪ **Post – Modern Hareket ve Kentsel Yeniden Canlandırma Yaklaşımı (1960-1980)**

Avrupa’da 1960’lı yıllarda özel sektör yatırımlarını konut alanlarının rehabilitasyonuna çeken gelişmeler yaşandığı görülmüştür. 1960’ların sonlarına doğru sefalet yuvalarının temizlenmesi amaçlı politikalara karşı görüşlerin yöre sakinleri ve kamu tarafından benimsenmesi doğrultusunda, 1970’lerde kentsel yenileme-yenileşme politikalarında değişimler yaşanmış, kentsel alanların yenilenmesi veya korunması uygulamalarında halk katılımının sağlanması tutumu benimsenmeye başlamıştır (Erden, 2003).

Kentsel alanlarda Post-fordist üretim sürecine geçilmesi ile beraber yaşanmaya başlanan sanayinin desantralizasyonu süreci, sermayenin dolaşımı ve nüfus hareketlerine bağlı olarak terk edilmiş kentsel alanlar ortaya çıkmış, bu dönemde bu alanların yeniden canlandırılmasına yönelik stratejiler geliştirilmiştir. 1960’lı yıllarda kentsel yeniden canlandırma anlayışının kent merkezinde yer alan tarihi mekanların korunması üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Alp, 2005). 1970’li yıllardan itibaren ise, kentsel yeniden canlandırma yaklaşımı, endüstri devrimi sonrası kentinde köhneleşme sürecine girmiş, ekonomik ve işlevsel olarak değer kaybetmiş alanların, turizm ve hizmet sektörüne uygun olarak yeniden yorumlanmasına ve iyileştirilmesi üzerine odaklanmıştır (Alp, 2005).

▪ **Kentlerin Küresel Yeniden Yapılandırılması – Kentsel Yenileşme - Kentsel Yeniden Oluşum (1980-Günümüz)**

1981 yılında Avrupa Konseyi, “Urban Renewal” adı altında bir kampanya başlatmış, ancak bu ifadenin yıkıp yeniden yapma anlayışını içermesinden duyulan endişe sebebi ile bu kampanyanın adı “Urban Renaissance” olarak değiştirilmiştir. Bu kampanyanın amaçları; şehirlerde yaşam koşullarının geliştirilmesi, şehirlerin şimdiki ve gelecekteki rollerinin tanımlanması, şehirselleşmenin geliştirilmesi için mevcut yasaların uygulanması ve yeni yasal dayanaklar elde edilmesi, şehirselleşme sorunlarıyla ilgili idari ve teknik yöntemlerin geliştirilmesi şeklinde ifade edilmiştir (Özden, 2002).

1980 sonrası dönemdeki müdahale biçimi, sermayenin dolaşımı ve değişen piyasa dinamiklerinin yanı sıra yenileme-yenileşme politikalarındaki yeni açılımlara paralel olarak, çöküntüye uğramış kent içi alanların yeniden yapılandırılması, canlandırılması veya yeniden üretilmesi şeklinde tariflenebilir (Alp, 2005). Batı ülkelerinin, post-fordist üretim biçimlerine geçişi sonucunda, kent ekonomisini yeniden canlandırılması, sektörler için yeni çekim merkezleri ve cazip kentsel mekanların yaratılması fikrine dayanan, büyük ölçekli yeniden canlandırma projeleri geliştirilmiştir.

1990'ların sonlarına doğru ise, planlamanın değişmekte olan sosyal ve çevresel amaçları, sürdürülebilir gelişme, yenileme ve yenileşmenin prensiplerinin oluşmaya başladığı dönemdir. Bu prensipler doğrultusunda sürdürülebilir yenileşme için; ekonomi, çevre ve sosyal yapının dengesi şeklinde üç temel kavramdan söz edilmektedir. Karar alma-üretme sürecindeki bu temel ilkeler, 1990'lardaki planlama yaklaşımını tanımlamaktadır (Erden, 2003).

2.2.2 Kültür ve Turizm Eksenli Kentsel Dönüşüm Yaklaşımı

1990 sonrasında günümüze kentsel dönüşümde kullanılan en yaygın müdahale şekli, "kentsel yeniden oluşum" (Regeneration)'dur. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri çok aktörlü ve çok sektörlü işbirliklerinin olmasıdır. 1990'lardan itibaren kültürel miras ve ekonomik gelişim arasındaki gücün anlaşılması ile kentsel koruma da kentsel dönüşümde ön plan çıkan bir müdahale biçimi olmuştur. Yine aynı dönem uygulanan kentsel canlandırma projelerinde, kültürel etkinlikler öncülüğü ile kentsel dönüşümün amaçlandığı görülmektedir. Kültür eksenli dönüşüm kavramı da bu döneme denk düşmektedir. Kent merkezi, kent çeperleri, eski liman ve sanayi alanlarındaki çöküntü alanlarının canlandırılması bu tür projeler ile sağlanmıştır (Niksarlıoğlu, 2007).

Fordizm ve makineleşen üretim kitlesel üretimi beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak ise "boş zaman" kavramı ortaya çıkmıştır. Refah seviyesindeki artış ve daha fazla boş zaman doğrultusunda gelişen turizm dünyada hızla önem kazanan bir endüstri olmaya başlamıştır. Bu doğrultuda turizm faaliyetlere ayrılan zaman artmış ve turizm sektörü gelişmiştir. Turizm sektörünün önem kazanması ile kentler turistleri ve yatırımcıları çekme amaçlı girişimlerde bulunmuşlardır. Kentsel projelere de yaklaşımlar bu doğrultuda değişmiş, kent turizmi yeniden canlandırma projelerinde önemli bir unsur haline gelmiştir.

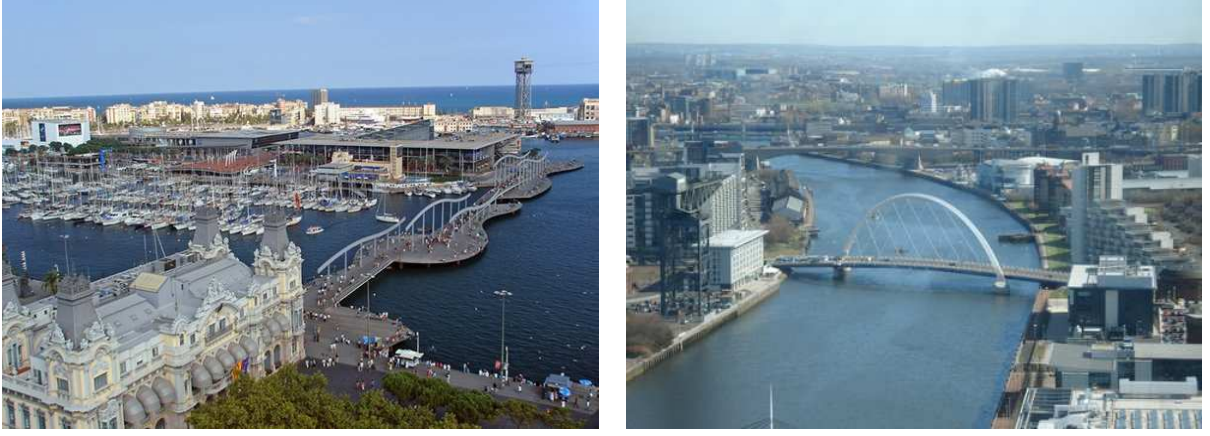
Turizm, kent merkezi ve kent çeperlerindeki alanların ekonomik ve fiziksel dönüşümü sağlamak amaçlı bir endüstri haline gelmiştir. Günümüz küresel ekonomilerinde, kentler serbest sermaye ve yatırımları, yüksek derecede kalifiye mobil işgücünü ve zengin turistleri çekmek adına rekabet etmektedir. Bu rekabet ortamında kentler ekonomilerini kültür endüstrileri ya da yaratıcı sektörlerle birincil rol verecek şekilde yeniden yapılandırmak adına stratejiler geliştirmektedir.

Bu doğrultuda kültür endüstrileri kentlerin ve bölgelerin gelişmesinde ve yeniden canlandırılmasında belirleyici rol oynamaktadır. Kültür endüstrileri, ekonomik değerini kültürel değerlerinden alan sembolik ürünlerin üretilmesi, dağıtılması ve tüketilmesi ile ilgilenen sektörlerdir. Kültür endüstrileri, kentlerin imajını yükseltir, onları yaşamak, çalışmak ve ziyaret etmek için çekici mekânlar haline getirirler.

1990'lara gelindiğinde yeniden canlandırma stratejilerine son dönemde "kültür" kavramı da katılmaya başlanmıştır. Avrupa'da 1970'lerin sonlarına kadar kültür politikaları yerel yönetimlerin önem verdikleri bir konu olmasına rağmen, bu konunun yeniden canlandırma projelerinde bir tema olarak kullanılması 1980 sonrasında yeniden yapılanan kent ekonomileri içinde olmuştur. Başlarda yerel yönetim özel sektörü sadece kültür projelerine sponsor olmasını sağlarken ilerleyen zamanlarda kültürün kentin ekonomisine katkıları fark edilince kültür eksenli yeniden canlandırma stratejilerinin önemi artmıştır. Bunun sonucunda ise, kentlerdeki ekonomik faaliyetleri çeşitlendirme, kent imajının ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve bu yolla kentler arası rekabette uluslararası sermayeyi çekebilmenin bir aracı olarak kültür ile ilgili yatırım ve politikaları bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle turizmin yer aldığı stratejilere kültür de entegre olmuştur. Dolayısı ile kültür-eksenli faaliyetlerin gelir ve istihdam yaratılması açısından kent ekonomilerine yaptıkları direkt katkılar olmamasına rağmen, kentin imajının yaratılması, eğitilmiş personel ve yatırımcıların çekilmesi konusunda kültürle ilgili faaliyetlere ağırlık vermek yerel yönetimlerin benimsediği bir strateji olarak belirlemektedir (Bianchini, 1993; Özdemir, 2003).

1980 sonrası ve 1990 başlarında, kentlerdeki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, kentin imajının ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması ve bu yolla kentler arası rekabette uluslar arası sermayeyi çekebilmenin bir aracı olarak kültürle ilgili yatırım ve politikaları bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır (Özdemir, 2003). Kültür ile ilgili politikaların kentlerin ekonomisini ve fiziksel yapısını yeniden canlandırılmasında önemli bir yeri olmasının anlaşılması ile yeniden canlandırma stratejilerinde kültür eksenli projeler önem kazanmıştır.

21. yüzyılda kültürün kapitalleşmesi ve kültüre dayalı kentsel yeniden oluşum politikalarının ön plana geçmesi ile Avrupa'da birçok proje gündeme gelmiştir. Özellikle kent merkezlerinde, kenti çekici hale getirme ve yatırım amaçlı olarak kültürel etkinlikler ve turizme dayalı kentsel dönüşüm uygulamaları görülmektedir. Bunlar sağlam kültürel tabanlı, müzeler, sanat galerileri ve spor aktiviteleri gibi işlevleri barındırmaktadır. Kültüre dayalı bu tür projelerin üretiminde ise ekonomik gündem belirleyici rol oynamaktadır (Binns, 2005).

Şekil 2.12 Barselona Kıyı Şeridi Düzenlemesi [8] ve Glasgow Nehir Kenarı Düzenleme [9]

Sanayisizleşme sonrası bazı kentsel alanlardaki ticari etkinliklerin kaybolması, buraya yapılan yatırımları sınırlandırmış ve kentleri etkisi kent bütününe yayılacak negatif bir döngünün içine sokarak köhnemeyi hızlandırmıştır. Bu noktada devreye giren kültür eksenli dönüşüm yeni yatırımları ve iş dünyasının seçkinlerini çekmek için, eşsiz bir simgesel sermaye olan kültürü kullanarak, kentlerin diğer kentler üzerinde, rekabete dayalı bir imgesel üstünlük yaratmasını sağlamaktadır (Niksarlıoğlu, 2007). Bir çok Avrupa kentinde; kentlerin yatırım alanları için uygun hale getirmek, tercih edilen yerleşim bölgeleri olması amaçlı girişimlerin görüldüğü kentsel projeler gerçekleştirilmiştir.

Barselona gibi bölgesel başkentler; Bilbao, Glasgow, Frankfurt gibi ikincil kentler, sanayi kentleri ve daha küçük ölçekli kentler, sahil ve kent merkezlerini dönüştürmede kültür eksenli kentsel dönüşüm yaklaşımı kullanılmıştır. Kent merkezindeki alanların yeniden canlandırılması amacı ile yeni ve geliştirilmiş kültürel donatılar ve kıyı şeridi düzenlemeleri kullanılmıştır (Niksarlıoğlu, 2007). Metropoliten kentlerde, büyük ve küçük kentlerde yeniden yapılandırma ve kent imajlarını yenileme amaçlı kültür ve turizm ağırlıklı kentsel projeler yapılmıştır. Sonuç olarak günümüzde kültür eksenli dönüşüm yaklaşımının, kentlerin yeni bir imaj kazanması, dünya çapında tanınması ve dünya sermayesini çekebilme amacına hizmet ettiği, kültür ve turizm kavramlarının günümüz kentsel politikalarında önemli bir yaklaşım biçimi olduğu söylenebilmektedir.

3. KENTSEL YENİLENME VE İKONİK YAPI İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA İSPANYA ÖRNEĞİ; BİLBAO VE VALENCİA KENTLERİ

Endüstri sonrası ekonomik çöküşe giren Avrupa kentleri, hizmet sektörüne yönelerek kültür eksenli kentsel projelere ağırlık vermişlerdir. Endüstriyel kent peyzajından kurtulmak isteyen kentler, son yıllarda kültür eksenli dönüşüm projeleri ve projeler kapsamında çarpıcı mimarlık ürünleri olan kültür yapıları ile gündeme gelmektedir. Dönemin değişen teknolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel dinamikleri doğrultusunda yeniden yapılanma sürecine giren kentler, yeni kentsel imaj üretme çabası içerisinde, birbirleri ile rekabet halindedirler.

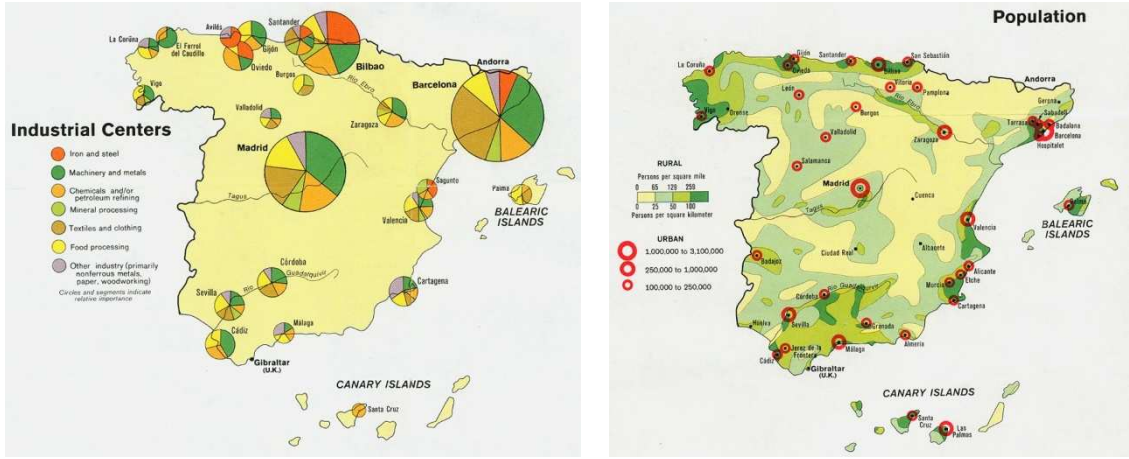
Çalışmanın bu bölümünde, bir çok ülkenin yaşadığı benzer süreç İspanya'nın Bilbao ve Valencia kentleri örneğinde incelenerek değerlendirilecektir.

3.1 İspanya'da Kentleşme Süreci ve Kentsel Yaklaşımlar

Avrupa'nın Güneybatısında İber yarımadası'nda yer alan, 504.782 km² yüz ölçüme ve 55.116.894 nüfusa sahip olan İspanya, parlamenter monarşi ile yönetilmektedir. 2006 yılı verilerine göre bu yüzölçümün yüzde 34,5'i ekili alan, yüzde 15,1'i çayır ya da otlak ve yüzde 23,0'ı de ormanlık alanlarla kaplı bulunmaktadır.*

Bir sanayi ülkesi olma özelliği kazanmaya başladıktan sonra İspanya da kırsal kesimden kentlere hızlı bir göç hareketi gerçekleşen İspanya'da ekonomi büyük ölçüde hizmet sektörü, hafif ve ağır sanayi ve tarıma dayalı olup, nüfusun büyük çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. 1936-39 yıllarındaki iç savaşın hemen sonrasında 1940'lı yıllarda ekonomik olarak en zor dönemini geçiren ülke, ekonominin yeniden düzelmeye sürecine 1960'lı yıllarda girebilmiş ve bu gelişim hızını artırarak devam etmiştir. Geç gelişmeye başlayan sanayi 1950'lerde gelişme hızını artırmış ve gemi yapımıcılığı, demir-çelik sanayi, kimyasal madde, plastik eşya üretimi vb. ülkedeki en önemli sanayi alanları olmuştur. Sanayileşme sürecine geç giren İspanya, hızla tarıma dayalı ekonomiden sanayiye dayalı ekonomiye doğru bir gelişim göstermiştir. Endüstri alanındaki bu gelişim 1960'larda hızını artırmış, 1960-75'li yıllar arasında yoğun bir kentleşme yaşanmıştır. Sanayileşme ile artan nüfusun büyük kentler üzerinde yarattığı baskılar sonucu kentler hızla büyümeye ve genişlemeye başlamıştır.

* İber Yarımadası ile Akdeniz'de yer alan Balear Adaları, Afrika'nın kuzeyindeki Ceuta ve Melilla şehirleri ve Atlantik Okyanusu'ndaki Kanarya Adaları da İspanya Krallığı topraklarına dahildir.

Şekil 3.1 İspanya’da Endüstrileşme Dönemi Endüstri Merkezleri ve Nüfusları [10]

İspanya’nın iç savaş ve iki dünya savaşı ile duraksayan kentsel büyümesi 1950’li yıllardan sonra hızlanmıştır. Bu nedenle İspanya’nın ekonomik gelişimi diğer batı ülkelerine göre daha geç gerçekleşmiş, endüstrileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan kentleşme süreci Birinci Dünya Savaşı sonrasında ertelenmiş ve gecikmiştir. Kentleşme sürecini hızlı yaşayan ülkede devamında meydana gelen göç hareketi ile kentsel merkezler hızla gelişmeye başlamıştır (Araujo, 2006).

Endüstrileşme ile başlayan kentleşmenin en önemli merkezleri olan ve en hızla büyüyen kentler; Bilbao, Barcelona daha sonra Zaragoza, Madrid, Valencia, Sevilla ve Gijon kentleridir. 20. yüzyıl başında La Coruna, Oveido, S.Sebastian, Albacete ve Leon gibi 30.000 ila 50.000 nüfusa sahip kentler ise ticaretin egemen olduğu orta ölçekli kentsel alanlardır. Lugo, Lleida, Teruel, Huesca, Segovia, Ciudad Real, Cuena ve Jaen gibi küçük kentler ise endüstrileşmemiş, perakende ticaret ağırlıklı yavaş bir gelişim izlemiştir (Araujo, 2006).

Barcelona ve Bilbao kentleri endüstriyel gelişimini 19. yüzyılda yaşarken Zaragoza, Valencia, Gijon ve Vigo gibi kentler ancak 20. yüzyıl’da bir endüstri kenti olma özelliği kazanmışlardır. 20. yüzyılın ilk üç çeyreğine bakıldığında kuzeydeki en önemli endüstri bölgeleri Bask Bölgesi, Asturias, Santander ve Galicia’dır, güneydeki endüstri bölgeleri ise Katalunya ve Valencia’dır. 20. yüzyılın son çeyreğinde bakıldığında ise sanayi sektörünün gerilediği ve servis sektöründe istihdamın arttığı görülmektedir (Araujo, 2006).

Başkent Madrid’de değişim süreci 19. yüzyıl sonu ile başlamıştır. Endüstri 1900’lü yıllar da başlayarak, 1920’ler de önemli bir gelişim göstermiştir. Ancak geleneksel atölyeler ve el sanatları kent ekonomisinde daha önemli bir yer tutmuş ve kent bir endüstri kenti olma özelliğine sahip olmamıştır. Güneydeki Valencia kenti ise farklı bir gelişim süreci izlemiş, başlangıçta tamamen tarıma, tarım ürünlerinin ihracatı ve el sanatlarına dayalı bir ekonomiye sahip kentte 20. yüzyıla kadar endüstri görülmemiştir. Tarım, ticaret, yönetim ve yavaş gelişen endüstri sektörü ile Valencia kenti sürecin sonunda kompleks ve çeşitli ekonomiye sahip bir kent özelliği kazanmıştır (Araujo, 2006).

İspanya, kentleri eski fakat kentleşmesi yeni bir ülkedir. Sanayileşme ve modernleşme sürecinde karşılaştığı güçlükler nedeniyle ülkenin geciken kentleşmesi 1960-75 arasında bir patlama yaşadıktan sonra, 1990’lı yılların ortalarına kadar yavaşlayarak devam etmiştir. Hızlı kentleşmenin çarpıcı bir sonucu, sayıları giderek yediyi bulan metropoliten alanların ortaya çıkması olmuştur. [9] 20. yüzyılın ikinci yarısında hızla kırsal alandan büyük kentlere doğru hızlı bir göç hareketi başlamıştır. En çok göç alan ve en yoğun gelişimin gözlemlendiği kentler Madrid, Barcelona, Valencia, Sevilla, Zaragoza, Malaga ve Murcia kentleridir. Bu kentlerde planlanamayan hızlı bir gelişim meydana gelmiş ve kent dışında, uzak semtlerde yeterli belediye fonksiyonlarının bulunmadığı yerleşim alanları ortaya çıkmıştır. Metropollerdeki büyüme ise bu kentlerden kent dışına doğru yer değiştirmiş, bunun sonucunda ise Valladolid, Granada ve Leon gibi küçük kentlerin kentleşme süreci başlamıştır. [10]

İç savaş dönemi ve sonrasında gelen askeri yönetimler, İspanya’nın her alandaki gelişimini ve diğer Avrupa ülkeleri arasında yer almasını engellemiştir. Ancak 1975 yılında Franco rejiminin sona ermesi ile İspanya hızla toparlanma ve Avrupa Birliği’ne uyum sürecine girmeyi başarmıştır. Bu süreçte ülkenin idari ve yönetsel yapısında da bir takım değişikler meydana gelmiştir. 1978 Anayasası* ile ülke; tarihsel, doğal yapı ve etnik sebeplerden dolayı özerk bölgelere ayrılmıştır.

* 1978 yılı anayasası ile onlarca yıl boyunca süren diktatörlük rejimi sonrasında, demokrasiye geçiş süreci geçirilmiş ve demokratik reformlar yapılmıştır. Bu anayasa ile bölgelere daha fazla yetki ve sorumluluk devredilmiştir. Geçmişte bir ölçüde özerk olmuş olan Galiçya, Bask Bölgesi ve Katalonya dışında, İspanya’nın geri kalanı da farklı özerk bölgelere ayrılmıştır (Morata, 2004). Ülke toplam 17 özerk bölgeye ayrılmış, bu özerk bölgeler de toplam 50 ile ayrılmıştır. Bu özerk bölgeler Aragona, Asturyas, Balear Adaları, Bask Ülkesi, Kantabria, Kastilya La Mancha, Comunidad Valenciana, Comunidad de Madrid, Endülüs Özerk Bölgesi, Ekstremaadura, Galisya, Kanarya Adaları, Kastilya Leon, Katalonya, La Rioja, Navarra, Región de Murcia bölgeleridir.

Bu bölgelerin* kendi başkentleri alt idari ve yönetsel merkezler olarak kurgulanmıştır. Bölgesel başkentlerin yeni kurumsal işlevleri içerecek şekilde yeniden yapılandırılması durumu, söz konusu kentlerin fiziksel olarak dönüşümü fırsat olarak değerlendirilmiş ve özerklik çerçevesinde farklı bölgeler kendi yapılanma kriterlerini kendileri belirlemiştir (Erkal, 2006).

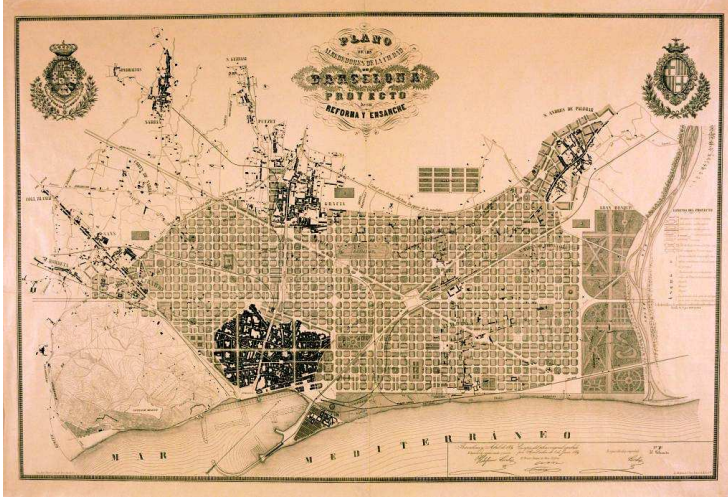
Şekil 3.2 İspanya Özerk Bölgeler [11]

İspanya, Avrupa Topluluğu entegrasyon sürecini bir kentsel dönüşüm projesi olarak ele almış; kentliliği, kent ekonomisini, kent kültürünü ve kent politikalarını yeniden yorumlamaya başlamıştır. Avrupa Topluluğu'na entegrasyon, ekonomik kalkınmayı ve bireylerin yaşam standartlarında gelişimi sağlarken, kentlerin yeniden yapılanması sürecinin global hedeflerini de belirlemiş; bölgesel başkentler sadece İspanya özelinde değil Avrupa kentleriyle de, ekonomik ve kültürel çekim noktası olma konusunda olumlu bir rekabete girmişlerdir (Erkal, 2006).

* İspanyol devleti on yedi özerk toplumu bünyesinde barındırır. Bu toplumlar büyüklük, nüfus ve ekonomik gelişmişlik açısından farklılıklar gösterir. Ayrıca, özerk toplumların siyasi ağırlıkları yalnızca toprak miktarı ve nüfusu ile bağlantılı değildir, her bölge kendi özerklik kanunları ile yönetilir. Özerk toplumların başlıca sorumluluk alanları halk sağlığı, eğitim, toprak planlaması, konut, bayındırlık işleri, çevre koruma, kültür işleri, turizm, spor ve sosyal faaliyetler ve sosyal refah şeklinde ifade edilebilir (Morata, 2004).

İspanya'da planlı kent olgusunun tarihi bir birikimi vardır ve Endülüs'te planlı kentlerin kesintisiz tarihi, Emevi Devleti topraklarının ele geçirilmesi ve Burgos gibi yeni yerleşimlerin kurulması sürecinde Ortaçağ'a kadar dayanmaktadır. İspanya'da kent planlamanın köklü ve yerleşik bir geçmişi özellikle 19.yüzyıl kaynaklı planlar ile hali hazır kentlerin baskın yapısını oluşturmaktadır (Erkal, 2006).

19.yüzyıl boyunca ve 20.yüzyılın ilk çeyreği ile birlikte İspanya kentlerinde kentsel sistem yeniden ele alınmıştır. Kent duvarları dışına büyümenin başlaması ve bu doğrultuda hazırlanan Ensanche adlı kent ilavesi planlarının yapıldığı görülmektedir. İspanya kentlerin Sanayi Devrimi öncesi görünümü liman, eski kent ve eski kenti çevrelemiş olan tarım alanları ve bunların çeperine degen köyler olarak tanımlanabilir. Ancak Sanayi Devrimi'nin kent nüfusu üzerinde yarattığı baskılar sonucunda Ensanche* büyüme ve genişleme planlarının hazırlanması gündeme gelmiştir.

Şekil 3.3 Barcelona Planı, İldefonso Cerda [12]

19. yüzyıl ile kentlerde yapılmaya başlanan “Ensanche” planlarında temel yaklaşımın olabildiğince grid ve tarihi merkezin devamı niteliğinde büyüme planları olduğu görülmektedir. 1850’li yıllarda Cerda tarafından yapılan Barselona büyüme planı bu dönem özelliklerinin gözlemlendiği en çarpıcı örnektir (Şekil 3.3). Kentin gelişimine bakıldığında; planının sağ bölümü kentte gelişen ilk bölge olmuş, bu sebeple kentnin sembolleri haline gelmiş olan önemli yapıları da bu bölgede yer almaktadır. Cerda planı ile kentnin sur dışı büyümesi başlamış ve kent boş alanlar yönünde gelişimine devam etmiştir.

* Ensanche (Eixample): İspanya kentlerinde eski kent duvarları dışında büyüme doğrultusunda 19. yüzyılda hazırlanan kent ilavesi.

1930'lu yıllara kadar Barcelona kentinin büyümesi beraberinde hızlı nüfus artışı ile devam etmiştir. Ancak sonrasında başlayan diktatörlük dönemi ile kentin gelişimi yavaşlamış, 1975 yılında Franco rejiminin sona ermesi ile kent gelişimini sürdürmeye çalışmıştır. Kentte yeni gelişim alanları yaratma amaçlı planlama çalışmaları bu dönemde başlamış ve kentin yıpranmış, sorunlu bölgelerini dönüştürme projeleri yapılmıştır.

1990'lı yıllara geldiğinde ise; 1992'de Barcelona kentinin Olimpiyat kenti olarak seçilmesi ile dönüşüm projeleri hız kazanmıştır. 1992'deki Olimpiyat Oyunları sonrasında Barcelona uluslararası bir turizm kenti haline gelmiştir. Barselona kenti; 1992 yılı ile yakaladığı yeniden yapılanma sürecini, 2004 yılındaki Kültürlerin Evrensel Forumu organizasyonu ile devamlı kılmayı başarabilmiştir.

Şekil 3.4 Günümüzde Barselona Kıyı Şeridi [13] ve Sevilla Kenti Expo Alanı [14]

Deniz ile ilişkisi neredeyse kopmuş olan Barselona kentinin kıyı bölgesinde yapılan bir dizi proje ile kentin kıyısı kamusal bir alan haline dönüştürülmüştür. Kentin ziyaretçi sayısı her geçen yıl artmış ve kentsel turizm açısından Avrupa'nın en popüler kentleri arasına girmiştir. Barselona'nın çekiciliğini sağlayan en önemli unsurlardan biri tarihi ve modern mimari örnekleri bir arada barındırmasıdır.

Barselona ile başlayan kentsel projeler süreci diğer İspanyol kentlerini de etkilemiştir. Expo etkinliğinin Sevilla kentinde yapılması ve Madrid kentinin de Avrupa kültür başkenti adayı olması sebebiyle Sevilla ve Madrid kentleri de aynı dönem yeniden yapılanma sürecine dahil olmuşlardır.

3.2 Bilbao Kenti Örneği

Endüstriyel liman kenti Bilbao endüstrisizleşme sonrası yaşadığı kentsel ve ekonomik çöküş sebebiyle kenti ve kent ekonomisini yeniden yapılandırma doğrultusunda girişimlere yönelmiştir. Kentin yeniden yapılandırılma sürecinde kentsel projelerin odak noktası olan Guggenheim Bilbao Müze projesi dikkat çekmektedir. Bu bölümde Bilbao kentinin yaşadığı dönüşüm süreci ve bu süreçte Guggenheim Müze projesinin yeri incelenecektir.

3.2.1 Bilbao Kenti ve Kentin Gelişim Süreçleri

Bilbao kenti konum ve özellikleri, kent tarihçesine yer verilmiş, kentin gelişim süreçleri kentin kuruluşu, büyüme ve gelişme dönemi, sanayisizleşme ile girdiği kentsel çöküş dönemi ve sonrasında başlayan kentsel yenilenme süreçleri bağlamında ele alınacaktır.

3.2.1.1 Kentin Konumu ve Özellikleri

Bilbao kenti İspanya'nın kuzeyinde, Atlas Okyanusu kıyısında yer alan otonom Bask otonom bölgesinin Bizkaia eyaletinde yer almaktadır. İspanya'nın 17 özerk bölgesinden biri olan Bask Bölgesi'nin birinci büyük kenti olan Bilbao Nervion Nehri'nin on kilometre içerisinde konumlanmış bir iç liman kentidir.

Şekil 3.5 Bilbao İspanya ve Vizcaya Eyaleti İçi Konumu

Bask Özerk Bölgesi'nin üç eyaletinden biri olan Bizkaia'da yer alan kent, bu eyaletin en önemli kenti ve başkentidir. En önemli Bask kenti olmakla beraber, İspanya'nın altıncı büyük metropolitan alanına sahip kentidir. Bilbao kenti önemli bir deniz limanı ve endüstri merkezi olma özelliğine sahiptir. Bask Özerk Bölgesi üç eyaletinden birisi olan Bizkaia, İspanya'nın dördüncü büyük kentidir. Bölgede Bask kültürü hakimdir. Kent nüfusu yaklaşık yarım milyondur, metropolitan alanda ise yaklaşık bir milyonun üzerinde insan yaşamaktadır (Banitopoulou, 2000).

Bilbao kentinin yerleşim modeli sahip olduğu topografik özellikleri ile belirlenmiştir. Kent Nervion nehrinin yaklaşık on kilometre içerisinde nehrin iki yakasında kurulmuştur. Nehir dolayısıyla meydana gelen vadi dik eğime sahiptir, bu sebeple yerleşimler nehir kenarı alçak arazilerde ve eğimin az olduğu yerlerde (Plöger, 2008). Kent sekiz idari bölgeye ayrılmıştır, toplamda 36 adet mahalle bulunmaktadır. Bu sekiz idari mahalle Deusto, Uríbarri, Ocharcoaga-Churdínaga, Begoña, Ibaiondo, Abando, Recalde, Basurto-Zorroza bölgeleri şeklindedir.

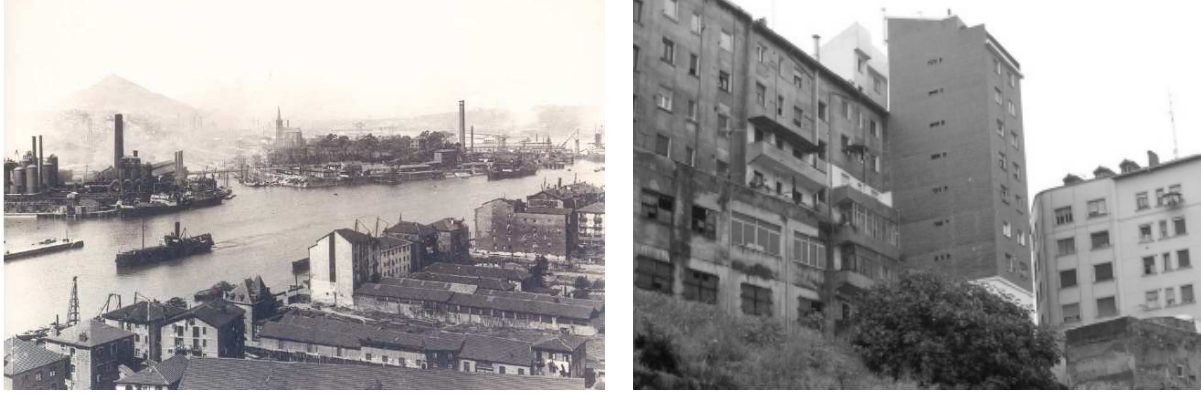

Şekil 3.6 Bilbao Kenti

Biskay Körfezi kıyısındaki konumu nedeniyle, İspanya'nın dışı açılan bir kapısı konumunda olan ve geçmişi 13. yüzyıla dayanan Bilbao'nun tarihi kent görünümünden modern bir kent kimliğine geçiş süreci yaklaşık yedi yüzyıl önce başlamış ve bölgenin ekonomik hareketlenmesi 19. yüzyılın ortalarında Sanayi Devrimi'nin etkisiyle kendini göstermiştir. Bask ekonomisi İspanya ekonomisinde önemli bir yere sahiptir (Anonim, 2004). Bilbao kenti 15 Temmuz 1300 yılında Viscaya lordu Diego Lopez De Haro tarafından ticari liman kenti olarak kurulmuştur. Nervion nehri üzerine kurulan kent, nehir kıyısında yer alan Bilbao la Vieja adlı balıkçı yerleşimin karşı kıyısına kurulmuştur (Varela, 2007).

16. yüzyıl başında önemli bir liman kenti olan Bilbao, 19. yüzyıla gelindiğinde limanı ve sahip olduğu demir kaynakları sebebiyle sanayileşmenin merkezi haline gelmiştir. Gelişen sanayisi ile 20. yüzyıl başında Bask Bölgesi'nin ekonomik başkenti olmuştur. Sanayi devriminin getirdiği makineleşme ve büyük fabrikaların ortaya çıkışı süreci kentte hızla etkisini göstermiştir.

Sanayileşme ile birlikte o tarihlerde gemi ulaşımında kullanılan Nervion nehri kıyısına demir çelik sanayi, kimya sanayi, gemi yapım sanayi, deniz ulaşım ve ticaret aktivitelerinden oluşan fabrika ve iş yerleri kurulmuştur. Sanayi devriminin etkisi olan kentlere göç ve nüfus artışı Bilbao kentinde etkisini göstermiş, kentin yaşadığı bu nüfus patlamasında en önemli etken Nervion nehrinin kıyılarında yer alan fabrikalar ve sanayi alanları olmuştur. Bu süreçte Bilbao İspanya'nın her bölgesinden özellikle fakir bölgelerinden özellikle güneydeki Endülüs bölgesinden büyük göç almıştır.

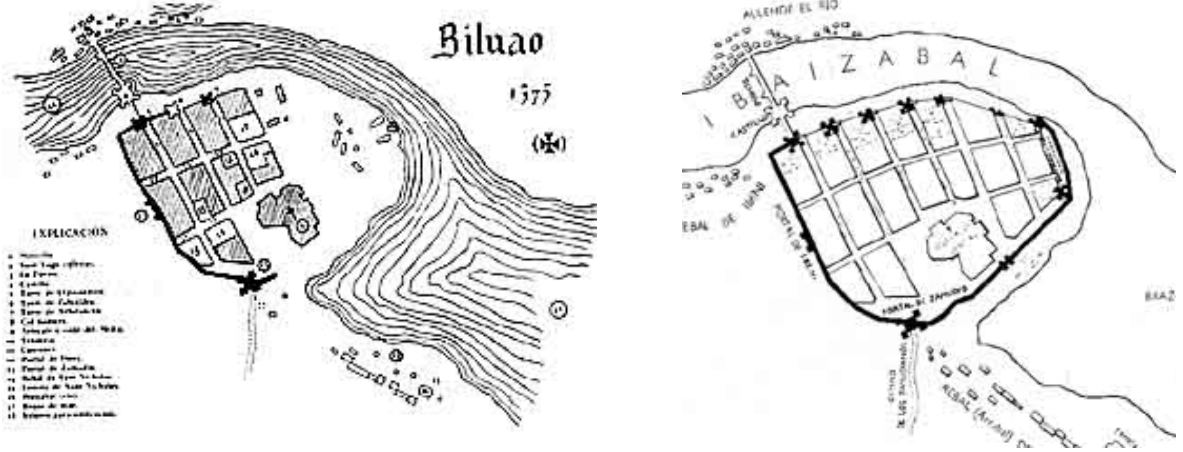
Şekil 3.7 Nervion Nehri Kıyısı Endüstri Alanlarından ve Çevresi Konut Alanlarından Görünüm [15]

Sanayileşme ile bir tarım ülkesinden endüstri ülkesine dönüşen İspanya'da binlerce köylü büyük kentlere özellikle de sanayi kenti olan Bilbao kentine iş olanakları sebebiyle göç etmiştir. Kentin sol kıyısında konumlanan fabrika ve tersaneler çevresinde buraya göç ederek gelen işçilerin yaşadığı konut alanları oluşmaya başlamıştır.

Bu gelişmeler sonucu kent hem içten dışa hem de maden yatakları çevresinde bir büyüme göstermiştir. Sanayileşme ile önceleri İngiltere'ye demir satıp kömür alma ile başlayan bu süreç, 19. yüzyıl'da demirin İngiltere'deki fabrikalara hammadde olarak gönderilmesi ile devam ettiği görülmektedir. Döneminde dünya demir üretimin yüzde onunu karşılayan Bilbao sahip olduğu bu kaynak sayesinde, Sanayi devriminde zengin kömür yatakları ile birçok ülkeye özellikle Kuzey Avrupa'ya demir göndermiştir. Daha sonraki dönemlerde ise Bilbao önemini yitirmemiş ve Bask Bölgesi'nin ekonomik ve sosyal başkenti olmaya devam etmiştir.

3.2.1.2 Kentin Gelişimi ve Büyümesi

1300 yılında kurulan Bilbao kenti, diğer Biskay kentlerine benzer bir kent dokusuna sahiptir. Kent kurulduğu dönemde birbirine paralel yedi cadde oluşmakta ve döneminin anıtsal yapısı Santiago Kilisesi odaklı şekillenmiş bir plana hakimdir (Cenicacelaya vd., 2003).

Şekil 3.8 Bilbao Kenti 1375 ve 1442 yılları kent planı [16]

12. veya 13.yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Santiago Katedrali kent kurulmadan önce Bilbao'nun küçük bir balıkçı yerleşimi olduğu dönemde inşa edilmiştir. Gotik tarzda yapılmış kilise yapısı, ilerleyen yıllarda yapılan eklemeler ile günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur. Bugünkü görünümü ile farklı mimari üslupları bir arada barındırmaktadır (Şekil 3.10).

Şekil 3.9 Ortaçağ'da Bilbao Kenti Görünüm [17]

Şekil 3.10 Kent İçi Konumu ve Santiago Katedrali

Kentin daha sonraki gelişimine bakıldığında ise 1511 yılında Bilbao konsolosluğunun kurulması, kentin ekonomik öneminin hızla arttığının belirtisidir. Kent en önemli ihracat limanı haline gelmiştir, liman hızla gelişmekte Kuzey Avrupa ve diğer ülkelerle deniz ticareti yapılmaktadır. Bu ekonomik gelişim ile birlikte kent duvarlarının dışına doğru büyüme başlamakta ve kent dışında yeni bölgeler ortaya çıkmakta, banliyöler ortaya çıkmaktadır (Cenicacelaya vd., 2003). 1617 yılına gelindiğinde ise bu dönemde kilisenin önemi, kentteki etkisi ve kenti nasıl şekillendirdiği görülmektedir. Bu dönemde kentin bir diğer anıtsal yapısı olan Los Santos Juanes Kilisesi'nin yapıldığı bilinmektedir. Kent ise yine aynı dönemde Barok stilinde yapılmış olan San Nicolas Kilise'si yönünde gelişimini sürdürmeye devam etmiştir (Cenicacelaya vd., 2003).

Şekil 3.11 Los Santos Juanes Kilisesi ve San Nicolas Kilisesi [18]

1801 yılına baktığımızda, Puerto de la Paz liman projesinin yapılması, kentin hangi yönde gelişeceğini göstergesi olmuş ve daha sonraki yıllardaki yapılacak “Ensanche” planının da temelini oluşturmuştur. Kentte ise Neoklasik mimarinin etkisi görülmüştür, Bask Bölgesi'nin en önemli Neoklasik mimari örnekleri olan Axturi Hospital ve Plaza Nueva bu dönem yapılmıştır (Cenicacelaya vd., 2003).

Şekil 3.12 Axturi İstasyonu ve Plaza Nueva [19]

19. yüzyıl sonunda Bilbao kentinin nüfusu hızla artmaya başlamıştır. 1880 yılında 11.000 nüfusa sahip kent bundan yaklaşık yirmi yıl sonra nüfusunun yedi katına sahip olmuştur. Bilbao ve çevresindeki ekonomik gelişim sebebiyle İspanya'nın her yerinden göç almaya başlayan kentin sosyal ve kentsel yapısında çarpıcı değişiklikler olmuştur.

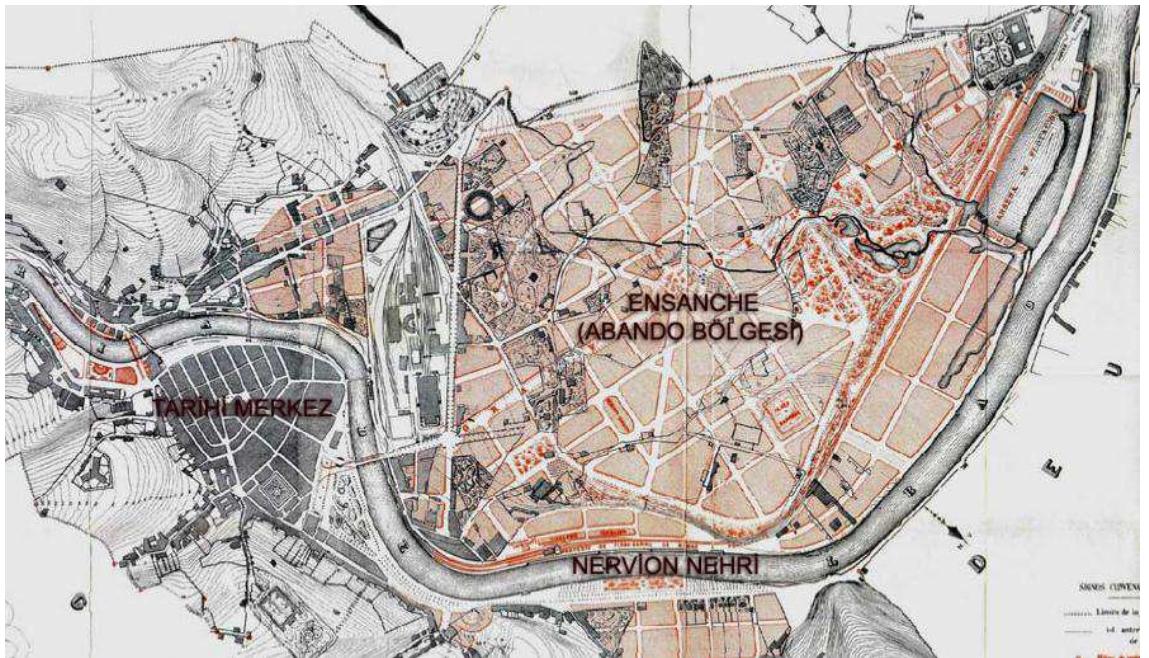
Bu dönemdeki diğer gelişimlere bakıldığında ise Nervion nehri boyunca banka kurulmuş, belediye binası ve mühendislik okulu açılmıştır. Bu gelişimler Nervion nehri'nin diğer yakasında yer almaktadır, bütün bu yeni gelişimlerin bu yönde olması sebebi ile kentin büyüme planı da aynı yönde yapılmıştır (Varela, 2007).

1876 yılına gelindiğinde ise modern Bilbao'nun gelişiminin öncüsü olacak olan Ensanche büyüme planının hazırlandığı görülmektedir. 1876 büyüme planı ile Bilbao kenti organik tarihi dokusu dışında büyümeye başlamış ve kent bu plan ile Abando, Begona ve Deusto yönünde gelişmeye başlamıştır (Varela, 2007)

Şekil 3.13 Bilbao Plan de Ensanche Büyüme Planı, 1876 [20]

1876'da hazırlanan "Plan de Ensanche" büyüme planı çağdaş Bilbao'nun gelişiminin öncüsü niteliğindedir. Plan Mimar Severino Achucarro ve mühendis Pablo Alzola ve Ernesto Hoffmeyer tarafından yapılmıştır. Bu plan da Madrid, Barcelona ve San Sebastian örneklerinde olduğu gibi rasyonel bir planlama anlayışı ile kentin Abando bölgesi, yönünde gelişmesi planlanmıştır. 19. yüzyılda yapılan diğer Ensanche kent planları ile aynı niteliktedir ve grid planlama hakimdir. Aynı zamanda planda geç Barok dönem özelliği olan diyagonal caddeleri ve bunların eliptik bir meydana kesiştiğini görülmektedir (Cenicacelaya vd., 2003).

Şekil 3.14 Plan de Ensanche Detay, 1876 [21]

19. yüzyıl sonlarına gelindiğinde kentte burjuva sınıfının hakimiyeti ve bunun kent mimarisine etkisi izlenmektedir, bu dönemde yapılan önemli yapıların Arriaga Tiyatrosu, belediye sarayı, Concordia İstasyonu ve Diputacion Sarayı olduğu görülmektedir.

Şekil 3.15 Arriaga Tiyatrosu ve Diputacion Sarayı [22]

1905 yılındaki Federico Ugalde planında ise 1876 planı ile aynı yönde gelişim izlenmiş, planın devamı niteliğinde planlamayan alanlar planlanmıştır. Bu dönemde kentte yeni bir mimarlık, endüstriyel mimarlık ortaya çıkmıştır. Makinalaşma çağının etkilerinin görüldüğü bu dönemde Puente Vizcaya ulaşım köprüsü bu dönemin en önemli ürünüdür. Bilbao'nun sahip olduğu endüstriyel mirasın bu dönemde yapıldığını söylenebilir. 1920'li yıllarda ise yeni ulaşım düzenlemesi yapılmış ve tarihi kent merkezi ile Abando bölgesindeki kentin yeni uzantısı bu şekilde birbirine bağlanmıştır. 1931 yılına gelindiğinde cumhuriyetin tekrar kurulduğu, 1936 yılında ise Bilbao kentinde Bask hükümetinin kurulduğu görülmektedir. Bu dönemdeki mimarlık ürünleri ise dönemde hakim olan milliyetçilik akımından etkilenmiş ve ulusal mimarlık adı verilen stilde mimarlık ürünleri görülmektedir. Bu akımla bu dönemde yapılan önemli yapılardan biri Naviera Aznar yapısıdır (Cenicacelaya vd., 2003).

Şekil 3.16 Puente Vizcaya Köprüsü [23] ve Naviera Aznar Binası, Bilbao [24]

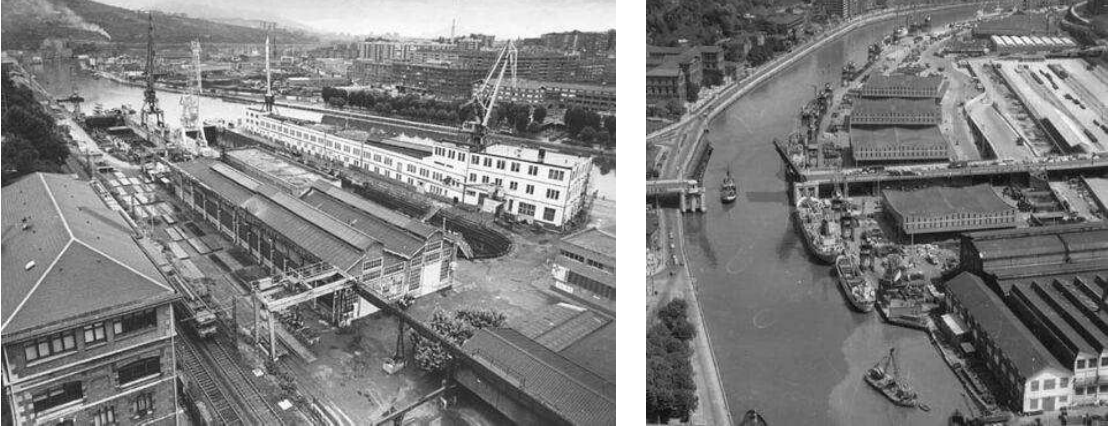
İspanya iç savaşının (1936-1939) sona ermesinden sonraki yıllarda ise yeniden yapılanma anlayışı ortaya çıkması ile bu amaçla aynı yıl “Plan Nacional de Ordenacion y Reconstruccion” planı hazırlanmıştır. Bunu takiben 1943 yılında Bölge Planı hazırlanmıştır. 1943 planı savaş sonrası mimarlık ve kent planlama çalışmalarına bir başlangıç niteliği taşımaktadır. Ancak bu dönemdeki planlama stratejileri, zoning anlayışı ile yapılan planlama çalışmaları sonucunda kentte kopuk ve kaotik alanlar, varoşlar ortaya çıkmıştır.

1950’li yıllar ve İspanya’da hakim olan diktatörlük rejimi sebebiyle ülke büyük ölçüde dünyadan ve gelişmelerden soyutlanmış ve içe kapanık bir ülke olarak kalmıştır. 1964 yılında yapılan 1943 yılı bölge planını esas alan Greater Bilbao Bölge Planı hazırlanmıştır. Bu planın amacı kenti bölgesel bir alana dönüştürmektir. Bölgelere ayırma (zoning) anlayışıyla yapılan planda nehir kenarının sol kısmı endüstri ve liman alanı olarak ayrılmış, sağdaki alanlar ise konut alanı olarak planlanmıştır. Bu planın uygulanması ile nehir kenarının tamamen endüstriye ayrılması Bilbao kenti tarihinde kentsel çevre felaketi olarak nitelendirilmektedir (Cenicacelaya vd., 2003). Sahip olduğu rejimler sebebi ile dış dünyadan soyutlanmış olsa da Bilbao kenti ülkenin kendi içindeki ekonomik ve ticari önemini yitirmemiştir. Yeni ticaret alanlarının oluşumu, endüstri alanlarının artışı ve hızla gelişimi ile Bilbao ekonomik gelişimine devam etmiştir.

3.2.1.3 Kentte Kentsel Çöküş Dönemi ve Yenilenme Fikrinin Ortaya Çıkışı

Kent büyümeye ve hızla göç almaya devam etmiş ve artan konut ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bazı bölgeler de sosyal konut alanları yapılmıştır. Endüstrinin getirdiği hızlı çevre kirliliği ve 1980’li yıllardaki kriz ile kent ve çevresi çöküntü sürecine girmiştir. Kentin fiziksel çevresi hızla bozulmaya devam ederken, kentteki yaşam kalitesi de düşmektedir. Ağır sanayi tesislerinin nehir kıyısında yer alması dolayısıyla nehir ve nehir kenarı alanlarda hızlı çevre kirliliği oluşmuştur.

Kent hızla göç almaya devam ederken, bu ilerleme 1975-1980 arası dönemde gerilemiş kent ekonomik ve kentsel gelişme yönünden çöküşe geçmiştir. 1983 yılında meydana gelen sel baskınları sonrasında kent merkezi büyük ölçüde tahrip olmuştur. Sanayi odaklı üretim merkezi olan kent sanayisizleşme ile gerileme dönemine girmiştir.

Şekil 3.17 Bilbao Kenti 1980'li Yıllar Nervion Nehri Kıyısı Endüstri Alanları [25]

1975 yılında Bilbao'da kentin sanayilerinde yaşanan gerileme sonucu sosyal ve ekonomik kriz yaşandığı görülmektedir. İspanya'nın devlet koruması altındaki sanayisi, ancak ülke Avrupa Ekonomik Topluluğuna girmek istediğinde Avrupa'nın bu yönde korumanın kaldırılmasını istemesinden sonra serbest bırakılmıştır. Bununla beraber hizmet sektörünün gelişmemiş olması ve sanayideki gerileme sonucu olarak kentte çevresel ve sosyal bir gerileme meydana gelmiştir. Bir diğer sonuç ise işsizliktir. İspanya'nın diğer bölgelerinden gelen birçok işçi kendi bölgelerine dönmüştür. 1990 yılında işsizlik oranının yüzde 26 olduğu görülmektedir (Baniotopoulou, 2000).

Bilbao'daki endüstriyel krizin sebeplerine bakıldığında; dünyada hakim olan ekonomik kriz, diktatörlük rejiminin sona ermesi ve İspanya'nın Avrupa Birliği'ne giriş ve uyum sürecidir. 1986 yılında Avrupa Birliği'ne giren İspanya Avrupa pazarıyla rekabet edememiş ve Bilbao kentindeki fabrikaların bir kısmı kapatılmıştır. Gemi yapımı faaliyetlerinin de Asya kıtasına doğru kayması sebebiyle kentteki tersane alanları da işlevsiz hale gelmiştir. 1986 sonrası endüstriyel alandaki bu çöküş liman faaliyetlerini de etkilemiş ve liman fonksiyonu eski önemini yitirmiştir. Liman faaliyetlerinin çoğu kent dışındaki limana taşınmış ve bu değişimler sonucu kentte terk edilmiş ve işlevini yitirmiş liman alanları ve endüstriyel alanlar ortaya çıkmıştır.

Kentteki sanayi alanları kentte bir üçüncü sektörün ortaya çıkışına kadar terk edilmiş alanlar olarak kalmışlardır. İşlevini yitirmiş alanları kent mekanına yeniden kazandırma ve kentin ekonomik gücünü tekrar sahip olabilmesi amaçlı girişimlerin bu dönemde başladığı görülmektedir.

3.2.2 Bilbao Kentinde Yenilenme Süreci ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları

1990'lı yıllar ile kentte ekonomik transformasyon ve kentsel yenileme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Kentsel yenileme fikrini ortaya çıkması ile beraber 1989 yılında Bilbao kentinde “Forum Bilbao for Urban Regeneration” kongresi gerçekleştirilmiştir.

Bilbao'nun yeniden canlandırılması ve kentin geleceğine yönelik bir vizyon belirlenmesi amaçlı, Bask hükümeti talebi ile 1989 yılında yeni bir stratejik plan oluşturma çalışmaları başlatılmıştır. Planın ana amacı, kentin imajını değiştirmek, bu sayede ekonomik değişim ve yüksek kalitede yaşam garanti etmektir (Gomez, 1998).

3.2.2.1 Çalışmaların İlke ve Amaçları

1989 yılında başlanan stratejik plan çalışmalarının esas amacı kenti yeniden yapılandırma dışında kentte yaşayanların yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kentin küresel dünyaya uyumunun sağlanmasıdır. 1991 yılında planın uygulanmasından ve amaçlarının tanıtılmasından sorumlu, Bilbao Metropoli 30 adlı kuruluş oluşturulmuştur. Bilbao Metropoli 30 bünyesinde yerel kuruluşlar, bazı özel şirketler ve çok sayıda sivil toplum kuruluşu yer almaktadır.

Plan Bilbao kentini modern, açık, bütünleşik, yaratıcı, sosyal ve kültürel 21. yüzyıl kentine dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Planın ana ilkeleri şu şekildedir; eski endüstri alanlarının modernize edilmesi ve bu alanın hizmet sektörü ağırlıklı bir bölge haline gelmesi, bölgedeki insan kaynaklarına önem verilmesi, kentteki erişilebilirlik ve hareketliliğin geliştirilmesi, kentin yeniden canlandırılması çalışmalarına başlanması, kentsel mekanların yenilenmesi, kültürel aktivitelerin desteklenmesi, yerel yönetimler, özel sektör ve sivil kuruluşların koordine olarak çalışmasının teşvik edilmesidir.

Bu doğrultuda hazırlanan planda sekiz temel konu belirlenmiştir. Bu sekiz temel başlık şu şekildedir;

- Eski endüstri alanlarının modernize edilmesi ve bu alanın hizmet sektörü ağırlıklı bir bölge haline gelmesi
- Bölgedeki insan kaynaklarına önem verilmesi
- Kentteki erişilebilirlik ve hareketliliğin geliştirilmesi
- Kentin yeniden canlandırılması çalışmalarına başlanması
- Kentsel mekanların yenilenmesi
- Kültürel aktivitelerin desteklenmesi
- Yerel yönetimler, özel sektör ve sivil kuruluşların koordine olarak çalışmasının teşvik edilmesidir.

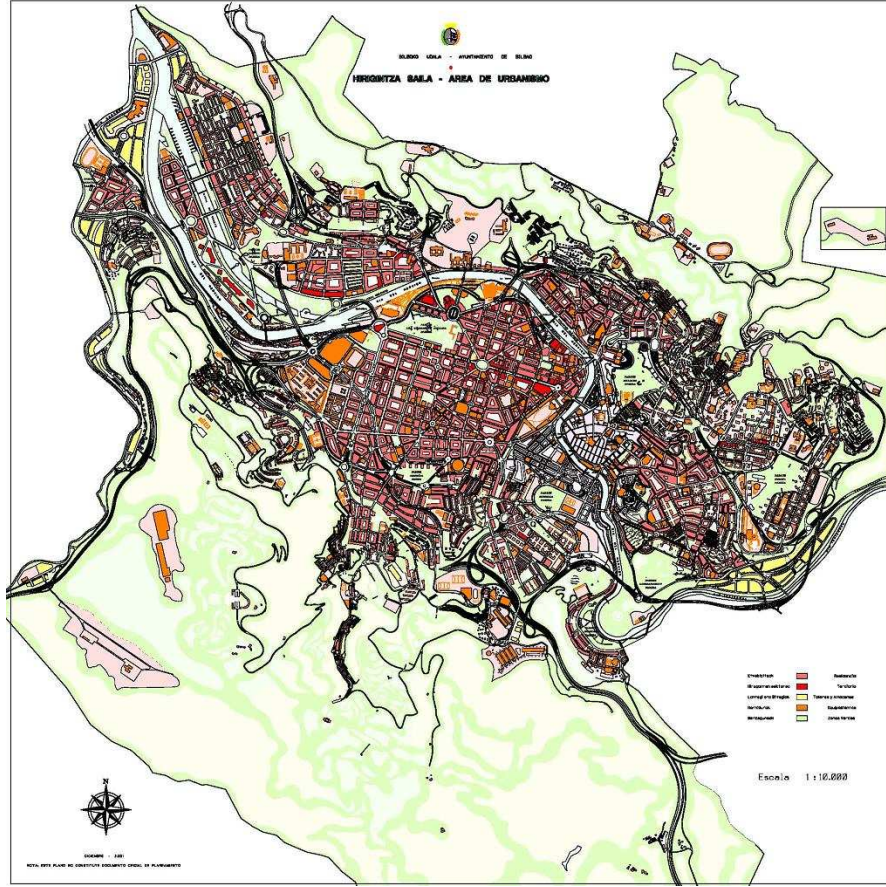
Bu doğrultuda, oluşturulan stratejik plan kapsamındaki kent yenileme çalışmaları genel olarak şu ögeler üzerinde odaklanmaktadır (Baniotopoulou, 2009);

- Kentsel altyapı ekipmanları ve donatıları
- Simge niteliğinde yapılar, kentin kültürel ve sosyal bir merkez olma niteliğini destekleyecek ve kentin uluslararası düzeyde imajını yenileyecek simge yapılar
- Kentsel altyapının yenilenmesi, terk edilmiş sanayi alanlarının yapılandırılması
- Nervion nehri bir kent karakteristiği, kentin ana aksı ve bütünleştirici elemanı olarak nehrin vurgulanması

Bilbao kenti için hazırlanan plan, kentin uluslararası kültür çevrelerinde önemli bir nokta olarak kendini gösterme isteğini ve bu çerçevede kültürel bütünlüğünü sağlayıcı, kente yeni görünüm kazandıracak dikkat çekici projeler ve altyapılar sağlama amacındadır (Baniotopoulou, 2000). Hazırlanan plan ile kent peyzajını değiştirici projeler ile birlikte, kentin oluşturmaya çalıştığı kültür ve sanat imajını dünya çapında sergileyecek ve yatırımları kente çekecek kültürel bir bölge ve bu bölgeye bir referans olacak bir yapının gerekliliği belirtilmiştir (Gomez, 1998).

1990 yıllarında başlayan bu yenileme süreci ile kentin hem alt yap hem planlama hem de mimari alanda gelişim göstermesi hedeflenmiştir. Yeni ekonomik faaliyetlerin gerekliliğine karar verilmiş ve yeni yapılanma kararları alınmıştır. Bu yapılanma sürecinde kent içi yeni bir havaalanı terminali, liman, metro ve tren hattı, yeni ulaşım ağı ve atık su arıtımı kararları alınmıştır. Bu kararların uygulanmasına bakıldığında ise 1998 yılında Bilbao limanı büyümesi ve modernize edilmesi projesi yapılmış ve liman fonksiyonu eski önemini kazanmış, okyanus aşırı bir liman olma özelliği kazanmıştır. 1995 yılında metro projesi yapılmış ve Nervion nehri boyunca ulaşım hattı oluşturulmuştur. 2000 yılında ise yeni havaalanı projesi yapılmıştır.

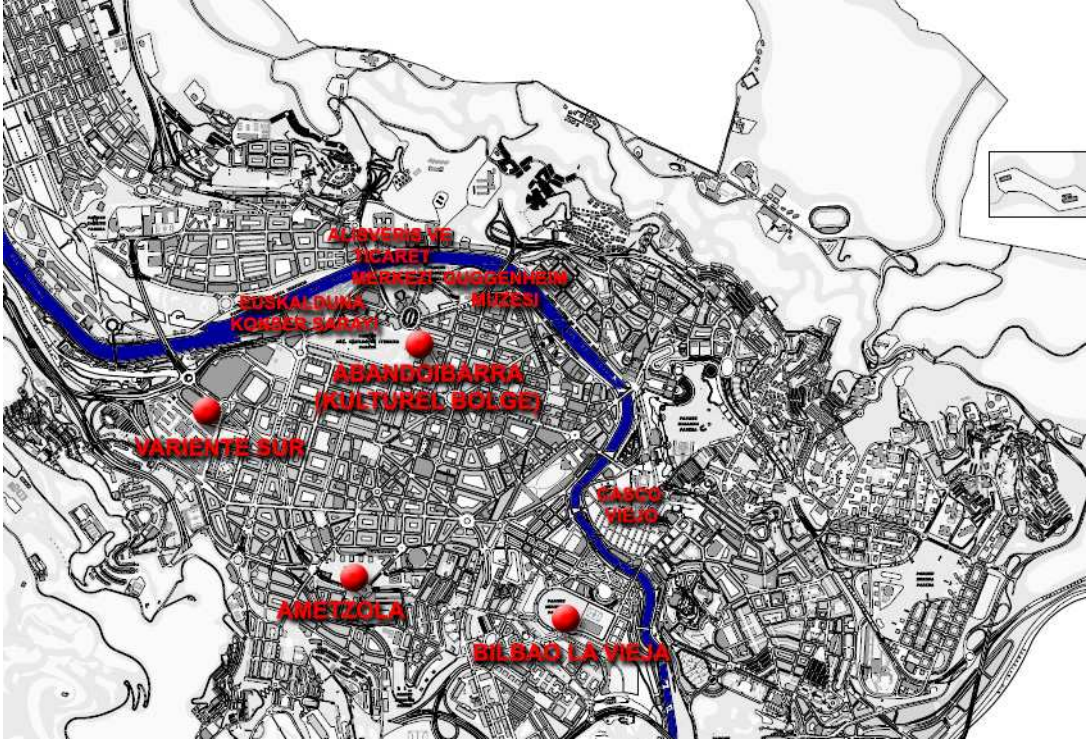
İlerleyen yıllardaki kent planlama çalışmalarına bakıldığında, hazırlanan “Metropolitan Bilbao Partial Territorial Plan”ı 1994’de yapılacak olan “Plan General de Bilbao” planının taslağını oluşturmuştur. Plandaki en önemli hedef Nervion nehri kıyısının yeniden canlandırılmasıdır. Nehir kenarındaki işlevini yitirmiş alanlar için ise planda karışık işlevli bir planlama hedeflenmiş, yeni bir kentsel tasarım ve ulaşım düzenlenmesi düşünülmüştür. Son hazırlanan Plan General de Bilbao kent planı şekildeki gibidir (Şekil 3.18).

Şekil 3.18 Plan General de Bilbao [26]

3.2.2.2 Yeniden Yapılandırma Kapsamında Proje Örnekleri

Çalışmalar yeni ulaşım alternatiflerinin ve aktivitelerinin hayata geçirilmesi ve nehir kıyısında yeniden yapılanmayı içermektedir. Nervion nehri kıyısındaki Abandoibarra bölgesi kültürel ve sanat odaklı, karma işlevleri barındıran alan olarak planlanmıştır. Kentteki belirli alanların projelerini yürütmek amaçlı “Bilbao Ria 2000” adlı kuruluş kurulmuş ve bu alanların yenilenmesinden sorumlu tutulmuştur. Kuruluşun sorumlu olduğu kentteki en önemli dönüşüm alanları Abandoibarra, Ametzola, Variante Sur, Barakaldo ve Bilbao la Vieja bölgeleridir.

Şekil 3.19 Kent Geneli Proje Alanları

Kentin fiziksel imajını yeniden oluşturma kapsamında hazırlanan stratejik plan ile kentten göze çarpan ve yapılan ilk projeler şunlardır;

- Limanın büyütülmesi ve modernize edilmesi, liman aktivitelerinin artırılması (Liman fonksiyonu Bilbao kenti ticari yaşamın en önemli arteri)
- Yeni ulaşım çözümleri, metro hattı yapılması (Norman Foster tarafından projelendirilmesi)
- Havaalanı yapısının büyütülmesi, yeni terminal binası projesinin yapılması (Santiago Calatrava tarafından projelendirilmesi)
- Nehir üzerinde yeni yaya bağlantı alternatifleri, Zubizuri yaya köprüsünün yapılması (Santiago Calatrava tarafından yapılması)
- Ulaşım Transfer Merkezi yapılması (James Stirling tarafından projelendirme)
- Abandoibarra, nehir kıyısı bölgesi yeniden yapılanma ve geliştirme projesi, alışveriş ve iş merkezi projesi (Cesar Pelli tarafından projelendirme)
- Euskaldina Kongre ve Müzik Sarayı yapımı (Federico Soriano ve Dolores Palacios tarafından yapılması)
- Bilbao Guggenheim Müzesi yapımı, Frank Gehry tarafından yapılması
- Nervion nehrinin endüstriyel atıklardan temizlenmesi, nehir kenarının ıslah edilmesi

Abandoibarra Bölgesi Master Planı: Kentin tam merkezinde yer alan Abandoibarra bölgesi kentin nehir ile bağlantısı ve diğer projelerle bağlantısı bakımından önemli bir noktadadır. Proje alanı kentin ileride iki büyük ikonu olacak yapılar ile sınırlandırılmış alan, Guggenheim Müzesi ile Euskalduna Konferans ve Konser Salonu arasında kalan bölgedir.

Şekil 3.20 Abandoibarra Master Plan, Cesar Pelli [27]

Bilbao'nun en önemli projelerinden biri olan Abandoibarra kentsel yenileme projesi, bölgeye yeni aktiviteler kazandırabilecek kompleksleri kapsamaktadır. Öncelikle pozisyonu nedeniyle, nehir boyunca uzanan bu bölgedeki çalışmaların başında nehri ıslah etmek ve onu yeniden kentin çevresel değerleri arasına katmak gelmektedir (Anonim, 2004). Burada yapılması planlanan çalışmalar; Cesar Pelli tarafından hazırlanan Master Plan, ardından mimar Ricardo Legorreta tarafından uygulanan Sheraton Oteli, Robert Stern tarafından tasarlanan Zubiarte Ticaret ve Eğlence Merkezi, Bask Üniversitesi Oditoryumu ve Deusto Üniversitesi Kütüphanesi vs. projeleridir.

Şekil 3.21 Abandoibarra Master Plan Detay

Projede konut alanları, ofis alanları, alışveriş merkezi, otel ve üniversite birimleri bulunan karma işlevli bir planlama hakimdir. Bu kentsel merkez nehir boyunca uzanan yeşil alan düzenlemeleri ile çevrelenmiştir. Bu alanın devamında geliştirilen park ise bu merkezi nehir aksına bağlamakta, Guggenheim ve Euskaldina Müzelerini de birbirine bağlamaktadır. Aynı alanda yapılan Pedro Arrupe yaya köprüsü ise Abandoibarra bölgesininin Deusto Üniversitesi ile bağlantısı sağlanmıştır.

Şekil 3.22 Pedro Arrupe Yaya Köprüsü ve Deusto Köprüsü [28]

Euskalduna Kongre ve Konser Sarayı: Bölgedeki kongre, toplantı ve kültürel aktivitelere olan ihtiyacı karşılamak üzere tasarlanan yapı, Guggenheim Müzesi'ne yakın bir mesafede konumlanmaktadır. Bilbao'nun eski ağır sanayi ve tersanelerle dolu imajını değiştirmek amacını taşıyan kompleks, Bilbao'nun tarihi geçmişiyle bir bağ kurma düşüncesi üzerine temellendirilmiştir (Anonim, 2004). Proje mimarlar Federico Soriano ve Dolores Palacios tarafından gerçekleştirilmiş ve yapı 1999 yılında açılmıştır. Nervion nehri kıyısında yer alan yapının yapımına 1994 başlanmış 1999 yılında tamamlanmıştır.

Şekil 3.23 Euskalduna Kongre ve Konser Sarayı [29]

Euskalduna Kongre ve Konser Sarayı projesi 19. yüzyılın en işlek tersanelerinden biri olan Euskalduna Tersaneleri'nin yerine kurulmuştur. Yapı adını ve biçimini buradan almaktadır. Bu tersanelerde yapılan en son gemiden etkilenilerek yapılan yapının dış cephesi gemi yapımında kullanılan korteks çelik ile kaplanmıştır. Proje alanı toplam 25.000 metrekaredir. Projede 2200 kişilik bir ana oditoryum, 3 adet tiyatro sahnesi, 8 adet prova odası, 7 adet konferans salonu ve bunun dışında kafeterya, restoran ve alışveriş alanları bulunmaktadır.

Bilbao Güzel Sanatlar Müzesi: Köklü bir geçmişe sahip olan müzeye, 1972 yılında çağdaş sanat koleksiyonunu içeren yeni kanadın yapılmasına karar verilmiş ve bu ek yapının strüktürü yeni bir tasarım diliyle uygulanmıştır. 2001 yılında ise müzede genişletme çalışmaları yapılarak yeni bölümleri ile yeniden hizmete açılmıştır (Anonim, 2004).

Şekil 3.24 Bilbao Güzel Sanatlar Müzesi [30]

Havalimanı Projesi: Kent hızla artan hava trafiği sebebi ile havalimanının büyütülmesi ve yeni bir terminal yapısı ihtiyacı duyulmuştur. 2000 yılında hizmete açılan ve Santiago Calatrava tarafından gerçekleştirilen proje toplam 25.000 metrekare alana sahiptir.

Şekil 3.25 Bilbao Havaalanı [31]

Zubizuri Köprüsü: Nervion nehri üzerinde on metre yükselen Zubizuri yaya köprüsü Santiago Calatrava tarafından tasarlanmıştır. 1997 yılında açılan köprü, inşa edildiği günden bugüne kentin sembollerinden biri haline gelmiştir. Kendine özgü forma sahip olan köprü, betonarme bir rampa yardımı ile yaya yaklaşımını sağlamaktadır. Strüktürü çelik tüp kirişlerden oluşan köprüye yine asıl karakteristiğini veren yükseltilmiş kemerdir. Nehrin etkileyici görünümünden ayrı olarak, Calatrava'nın bu köprüsü şeffaf cam strüktür üzerinde gezinen insanlarla bölgeye ayrı bir görünüm kazandırmaktadır (Anonim, 2004). İleri de gelişmesi planlanan iki bölge arası bağlantıyı sağlaması ve bu bölgelerin yeniden hayat kazanması açısından da köprünün kent içindeki önemi büyüktür.

Şekil 3.26 Zubizuri köprüsü [32]

Bilbao Metrosu: Yeni Bilbao Metrosunun kent toplu ulaşımındaki hedefleri şu şekilde belirlenmiştir;

- Kentteki trafik sorunlarını ve trafik yoğunluğunu önleme
- Toplu taşıma standartlarını yükseltme
- Metro hattının diğer ulaşım sistemleri ile entegrasyonunun sağlanması
- Kent yaşamı ve ticari yaşamın canlanmasına katkıda bulunma

1995 yılında yapımına başlanmıştır. Norman Foster tarafından projelendirilmiştir. Metro Bask halkının da benimsediği bir ulaşım sistemi olmuştur. Metro kentteki diğer ulaşım olanakları ile birleştirilmiş ve kentteki ulaşım sistemleri arası entegrasyon da sağlanmıştır.

Şekil 3.27 Bilbao Kenti Ulaşım Şeması ve Metro Planı [33]

Metro hem kentteki en yoğun merkezlerden geçmekte ve kent dışı yerleşim alanları, banliyölere ulaşımı sağlamaktadır. Metronun mimarisine bakıldığında kentteki metro çıkışları cadde seviyesinden kolay algılanabilmekte ve kentsel peyzajın bir parçası haline gelmektedir.

Şekil 3.28 Bilbao Kenti Metro Çıkışları "Fosterito"*

Limanın Genişletilmesi ve Modernize Edilmesi Projesi: Biskay Körfezi'nin doğu ucunda yer alan Bilbao Limanı, coğrafi konumu nedeni ile bölgenin Amerika, Kuzey Avrupa, Afrika ve Uzak Doğu ile olan ilişkisini sağlamaktadır. Bilbao limanı sahip olduğu kapasite ve suyun derinliği bakımından İspanya'da lider konumundadır. Limanın genişletilmesi projesi, liman

* Fosterito: Bilbao halkı Norman Foster tarafından yapılması sebebi ile eliptik saydam metro çıkışlarına bu adı vermiştir.

fonksiyonlarının tamamının kent dışına alınması ve kent dışındaki limanın faaliyetlerinin artırılması amaçlı hazırlanmıştır.

Rıhtım ve dokların inşası ile birlikte, liman denize ulaşmış ve böylece Avrupa'nın en büyük limanlarından biri haline gelmiştir. 1975 yılında dış körfez, dalgakıranların inşası ile çevrelenmiş, 1994 yılında ise tüm liman alanının gelişimi yeniden planlanmıştır. Ayrıca liman yetkilerinin, liman aktivitelerinin olmadığı alanları yerel kurumlara bırakılması ile kent içindeki eski liman alanlarını farklı fonksiyonlar için, halka hizmet vermektedir. Nitekim Guggenheim Müzesi'nin yapıldığı alan böyle bir yerdir (Anonim, 2004).

Şekil 3.29 Bilbao Limanı [34]

Nehrin Atıklardan arındırılması Projesi: Bilbao'nun gelişimi açısından gerçekleştirilen bir diğer proje de nehrin sağ kıyısındaki su atığının bir bölümünün nehrin sol kıyısına, iki büyük kanal ile transfer etmektir. Buradan kentin farklı bölgesinde yer alan fabrikaya ulaşan su, burada ise fiziksel işlemden geçirilmekte, kimyasal olarak ise içinden bulunan maddelerden arındırılmakta ve nehre geri verilmektedir (Anonim, 2004).

Şekil 3.30 Nervion Nehir Ağızı Nehir Atık Arındırma Projesi Öncesi ve Sonrası [35]

Nervion nehrinin deniz ile birleştiği alan kentin büyüme yönünü etkileyen bir diğer akıştır ancak nehrin bu bölgesi ağır endüstriyel atıklarla kirlenmiştir. Bu sebeple “Bilbao Bizkaia Water Authority” 70’li yıllarda nehrin temizlenmesi amaçlı “Integral Clean-Up Plan”ı hazırlamaya başlamıştır. Planda suyun nehir boyunca, nehir ağzında ve denizde endüstriyel ve diğer atıklardan arındırılması hedeflenmiştir. İlk etapları 1981 yapılan projenin sonuçlarının nehir kenarı alanlara, kent mekanına olumlu yansımaları ve yeniden yapılandırma çalışmalarına katkısı görülmektedir.

Şekil 3.31 Nervion Nehri Arındırma Çalışmaları Öncesi ve Sonrası [35]

Isozaki Atea Kuleleri: Kentin Uribitarte gerçekleştirilen proje, Arata Isozaki tarafından tasarlanmıştır. Kentsel ölçekteki çalışmada, oldukça zarar görmüş olan Uribitarte bölgesinin eski binalarını revize etmek ve Ensanche ile Ribera bölgeleri arasında bir bariyer yaratmak amaçlanmaktadır. 41.466 metrekarelik alana sahip projenin, 22 katlı ve 82 metre yükseklikte iki cam kulesi Ensanche bölgesinin giriş kapısı niteliğindedir. Konut ve ticaret fonksiyonun yer aldığı kuleler dışındaki yapılarda ise eğlence mekanları, sinema vb. işlevler yer almaktadır.

Şekil 3.32 Isozaki Kuleleri [36]

Bilbao Fuar Merkezi: Bilbao Uluslar arası Fuar Merkezi'ni genişletme projesi, son yıllardaki kentin gelişme projeleri kapsamında bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bask Bölgesindeki kurumlar, ticaret ve iş amaçlı bir buluşma noktası olabilecek bir alan aranmış ve projenin gerçekleştirilmesi amaçlı bir alan belirlenmiştir. İş dünyası için iletişim ve bilgi forumu olması beklenen bu yeni kompleks toplam 12.000 metrekarelik 6 pavyondan oluşmakla birlikte, bu kapasitenin eğlence ve kongre merkezi eklenmesi ve fuar merkezi kapasitesine olan ihtiyacın sağlanması hedeflenmiştir (Anonim, 2004).

Şekil 3.33 Bilbao Fuar Merkezi [37]

Bask Ülkesi Teknoloji Parkı Projesi: Teknoloji Parkının Bask Bölgesi Vizcaya eyaletinin merkezinde yer alan, Bilbao'dan on kilometre mesafede bulunan Zamudio kasabasında yapılması kararlaştırılmıştır. 120 hektarlık bir alana sahip olan teknoloji parkı, araştırma ve eğitim merkezleri arasında iletişimi sağlamak amaçlı olup, Biskay Eyaletindeki teknolojik kapasitenin de artırılması hedeflenmiştir.

Şekil 3.34 Teknoloji Parkı, Zamudio [38]

3.2.2.3 Proje Sonuçlarının Değerlendirilmesi ve Kentsel Mekan Örnekleri

Bilbao kenti nehir kenarı işlevsiz kalmış eski endüstri alanları gerçekleştirilen projeler ile kültür ağırlıklı karma işlevli bir alan haline gelmiş, nehir kenarı ise sürekli canlı bir kentsel mekana, gün boyu yaşayan bir aktivite ve rekreasyon alanına dönüşmüştür.

Şekil 3.35 Nervion Nehri Kıyısı Kentsel Mekanlar [39]

Bask Bölgesinin merkezi konumundaki Bilbao kenti, son yıllarda gerçekleştirdiği projeler ve kent peyzajı ile yeni bir imaj edinerek, geçmişte sahip olduğu sanayi ve tersane kenti imajını bir anlamda geride bırakmıştır. Kent; farklı mimarlar tarafından gerçekleştirilen bir dizi mimari ve kentsel tasarım projeleri ile dönüşüm çalışmaları doğrultusunda yeni bir kent peyzajına sahip olarak ve hedeflenen canlanmaya ulaşılmıştır. Kültür ağırlık kentsel projeler ile dikkat çeken kentte işlevsiz kalmış alanların kente yeniden katılımı sağlanmış, özellikle Nervion nehri kıyısı terk edilmiş sanayi alanlarının dönüşümü ile kültür ve hizmet sektörü odaklı bir alana dönüşmüştür.

Şekil 3.36 Nervion Nehri Kıyısı Rekreasyon Alanları [39]

1990'lı yıllarda Bilbao kenti büyük bir dönüşüm yaşamaya başlamış, endüstriyel geçmişi kentte işlevsiz bir çok alan ile büyük işsizlik sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenlerle, ekonominin gelişen sektörü olan turizm ve servis alanlarına yönelik birçok proje geliştirilmiştir. Metro sistemi, müze projeleri, havalimanı projesi vb. projeler kentin yeniden canlanması için yapılan önemli projeler arasındadır. Dünyaca tanınan mimarlar tarafından kentin birçok yerinde ortaya konan bu projeler ile kent küresel anlamda adını duyurmayı başarmıştır. Özellikle kültür ve turizme yönelik projelerin ortaya konması, kentsel dönüşüm projelerinin bu yönde bir gelişim izlediğinin göstergesi sayılabilir.

Şekil 3.37 Bilbao Kenti Nervion Nehri Kıyısı Genel Görünüm; 1992 ve 2000 Yılları Arası Değişim [39]

Sanayi sonrası üçüncül bir sektöre yönelen ve bunun yanı sıra kültürel politikaları da kullanan kentler artık, sanayinin kent peyzajından kalkmasına ve rekabet gücü kazanmaya yönelik yeni bir imaj oluşumu girişiminde bulunmaktadır. Son on yıl içinde çağdaş sanat müzeleri bu imaj oluşturma girişiminin temelinde yer almaktadır. Bu çerçevede, Bilbao kenti kent markalaşma çabaları, günümüzün “seri imalat şeklinde taklit edilen örneği” olarak nitelendirilen bir modeldir (Peker, 2006).

1980'li yıllarda demir ve çelik endüstrisine dayalı ekonomisinin çöküşüyle yalnızca kendi metropoliten alanı değil aynı zamanda bölgesel ekonomisi de ciddi anlamda zarar gören Bilbao kenti hem kendini yeniden şekillendirmek hem de endüstriyel geçmişinden gelen imajını yeniden çizmek zorunluluğu duyarak, 1989 yılında geleceğe yönelik bir master plan kabul etmiştir. Hizmete dayalı bir ekonomiye geçiş yapan kentin nehir kıyısındaki bant boyunca yeni bir gelişim stratejisi izlenmesine dayalı olan plan kapsamında yapılan projeler ile bir yandan kent için sembolik bir imge oluştururken, diğer yandan da ziyaretçiler için bir çekim merkezi olmasıyla kent yaşamını canlanmıştır.

Küçük kentlerin geleceğinde kentsel tasarım tanımlayıcı bir faktör olmaktadır. Kentsel tasarım bu kırsal kenti herkes tarafından tanınan ve bilinen bir kent yapabilir, kentin yerel ekonomisini tekrar yapılandırabilir. Bu alandaki en önemli örneklerden biri olan Bilbao kentinin 1980'lerde ekonomisi geleneksel sanayi birimlerine bağımlı idi. Bilbao'nun idarecileri Glasgow gibi benzer problemler yaşayan kentleri incelemiş ve kentin ekonomisini canlandırmak için kültür, sanat üzerine çalışmalara yönelmişlerdir. Kentin eski sanayi bölgesini, yeniden geliştirerek nehir kıyısında konumlanan bir kent merkezi oluşturmaya karar vermişlerdir. Tüm alan Cesar Pelli'nin vaziyet planına göre yeniden tasarlanmış ve yenilikçi tasarımlarla, kültürel, sanatsal bir merkeze dönüştürülmüştür (Gospodini, 2002).

Şekil 3.38 Günümüzde Bilbao Kenti Genel Görünüm [39]

Sonuç olarak; Bilbao kentinde yaşanan işsizlik, kentsel ve ekonomik çöküşün yerel yöneticileri yeniden yapılanma için stratejik planlama çalışmalarına yönelttiği düşünülebilir. Bilbao da bu amaçla yapılan dönüşüm projelerinin en önemli gerekçesi; kentin ekonomik olarak yeniden canlanmasını sağlamak ve dünyanın ekonomik merkezine yerleştirmektir. Bu da ancak Bilbao kentinin tanınması ile mümkün olacaktır. Bu doğrultuda tanınmış mimarlar tarafından yapılan mimari ve kentsel projeler ile kent dünyada bilinir hale gelmiş, öncelikle kültür ağırlıklı projeler ile kentteki yatırımlar teşvik edilmiştir. Turizmin kente sağladığı katkı, kent ekonomisinin gelişimi ve yeniden canlanması sonucu istenilen değişim yaşanmış, kentin fiziksel çevresi yenilenmiş ve dünya çapında yeni bir imaja bürünmüştür.

3.2.3 Bilbao Kenti Yenilenme Sürecinde İkonik Kültür Yapılarının Yeri

Bilbao kentinin yenilenme çalışmaları doğrultusunda gerçekleştirilen kentsel projeler ile kentin nehir kenarı eski sanayi alanları kültür bölgesine dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda bu başlık altında kentin yenilenme sürecinde ortaya konan Guggenheim Müzesi projesinin bu sürece etkisi incelenmektedir.

3.2.3.1 Guggenheim Müzesi

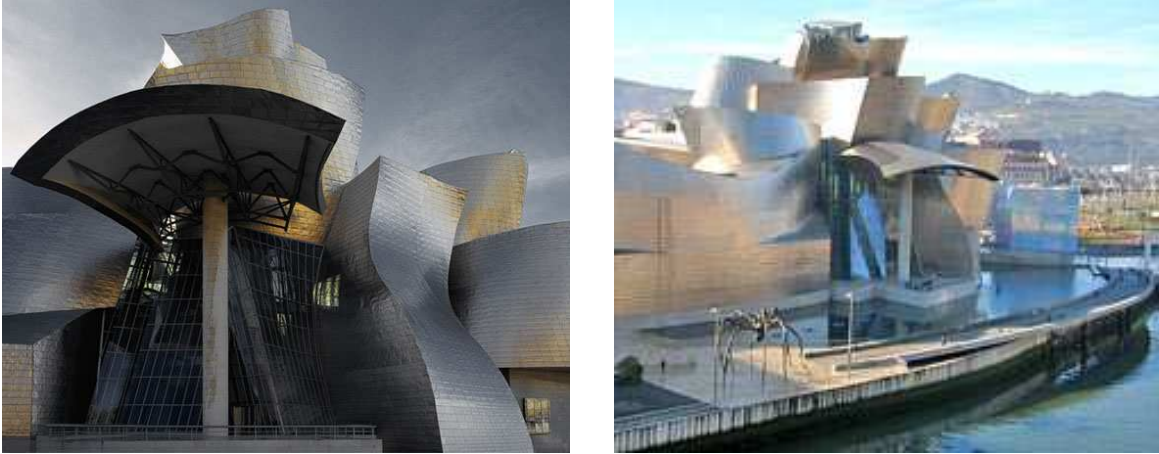
1980'li yılların sonlarında kentte başlayan yenileme hareketlerinin ekseninde yer alan Guggenheim Müzesi 19 Ekim 1997 yılında kapılarını ziyaretçilerine açmıştır. Müze, kentin oluşturmaya çalıştığı yeni imajı sergilemek, yatırımları ve turistleri kente çekmek, kentin bir kültür merkezi haline gelebilmesi amacıyla bir referans noktası olabilmesi adına inşa edilmiştir. 1991 yılında, Bilbao kenti için bir kent simgesi arayışı içinde olan Bask Hükümeti ve yeni bir Guggenheim Müzesi için yer arayışında olan Guggenheim Kuruluşu Direktörü Thomas Krens bir araya gelmiş, Bask hükümeti ve Guggenheim Kuruluşu ortaklığından bir müze binasının yapılmasına karar verilmiştir.

Şekil 3.39 Guggenheim Müzesi Kent içi Konumu

Bilbao kentinde bir Guggenheim Müzesi yapılması fikri hem kültürel hem ekonomik aynı zamanda politik bir proje olarak nitelendirilebilir. Kültürel alanda bu proje ile hedeflenen, Baskların sanat alanında da uluslararası arenaya çıkabilmesidir. Çünkü Basklar Sanayi döneminde sanatsal faaliyetler gerçekleştirilememiş, 1939-1975 Franco döneminde ise sanatsal aktivitelerin büyük ölçüde engellenmesi sebebiyle sanata yeterli önemi verememiş ve sanatsal birikimi olmayan bir toplum haline gelmiştir. İşte bu sebeple yabancı bir sanat kurumu olan

Solomon R. Guggenheim ile anlaşılıp bu açığı kapatmayı hedeflemiş ve sanat müzesi Bask Bölge' nin kalbi olan Bilbao kentinde açılmıştır (Mcguigan, 1997).

Şekil 3.40 Guggenheim Müzesi Dış Mekan [40]

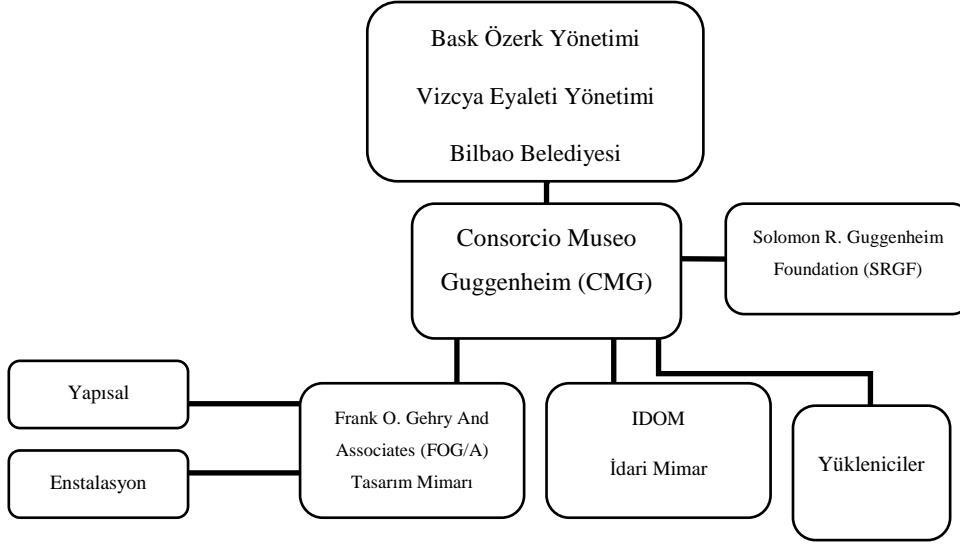
Ekonomik alanda hedeflenen ise müzenin ismi dolasıyla sahip olduğu prestij ile bir anlamda çekici bir kuvvet olarak kullanılıp yatırımcıların bölgeye çekilmesi ve bu yatırımlarla bölgenin huzura ve stabiliteye kavuşturulması hedeflenmiştir. Politik alanda hedeflenen ise müze projesi ile Bask Bölgesinin sahip olduğu içe kapanık, tutucu ve yeniliklere karşı görünen imajını değiştirmek denebilir. 1991 yılında Bilbao kenti ve Bask Özerk Bölgesi yönetimleri müze ile ilgili çalışmalarına başlamış ve Solomon R.Guggenheim Vakfı ile iletişime geçmiştir. Aynı yıl içinde taraflar arası, 75 yıla kadar uzatılabilecek olan 20 yıllık anlaşma imzalanmış ve 'Fundacion Del Museo Guggenheim' adlı bağımsız ortaklık kurulmuştur. * (Mcguigan, 1997).

SRGF'nin müzeyi yürüteceği ve işleteceği öngörülmüştür. Bu sorumluluklar şu şekilde belirlenmiştir; dört yıllık başlangıç planı, satın alma programını yönetmek ve yürütmek, koleksiyonların idari hizmetlerini sağlamak, küratörel araştırma ve programlama ve personel işe almalarında danışmanlıktır. Yapıya gelindiğinde ise; SRGF tasarım sürecinde mimarı yönlendirecek, vaziyet planlarını, kesitleri, görünüşleri, kat planlarını, ofisleri ve destek kolaylıklarını, malzeme seçimlerini, donatımı ve dekorasyonu onaylayacaktır. Son olarak da SRGF'nin yasal, mali veya başka herhangi bir açıdan arazinin sahipliği konusunda, müzenin tasarımı ve konstrüksiyonu açısından veya sahipliği hiçbir yükümlülüğü olmayacak ve

* Yapılan Anlaşmaya göre Bask Yönetimi inşaat masrafları, küratörlük ve idari hizmet masrafları, işletme masrafları olmak üzere bütün finansmanı sağlayacaktır. Bask Bölgesi ve Vizcaya Eyaleti bu harcamaları yarı yarıya karşılama konusunda anlaşmış ve bu süreçte İspanya devletinden kaynak kullanılmamıştır (Mcguigan, 1997).

yalnızca danışman hüviyetinde olacaktır. Bilbao Müzesi'nin ayrıcalıklılığını garantilemek için, önceden kararlaştırılan Avusturya şubesi dışındaki tüm Guggenheim uyduları için Bilbao'nun onayı alınacaktı (Mcguigan, 1997).

Projenin organizasyon şemasına ve bu süreçte yer alan aktörler şu şekildedir:

Şekil 3.41 Guggenheim Müzesi Proje Organizasyon Şeması

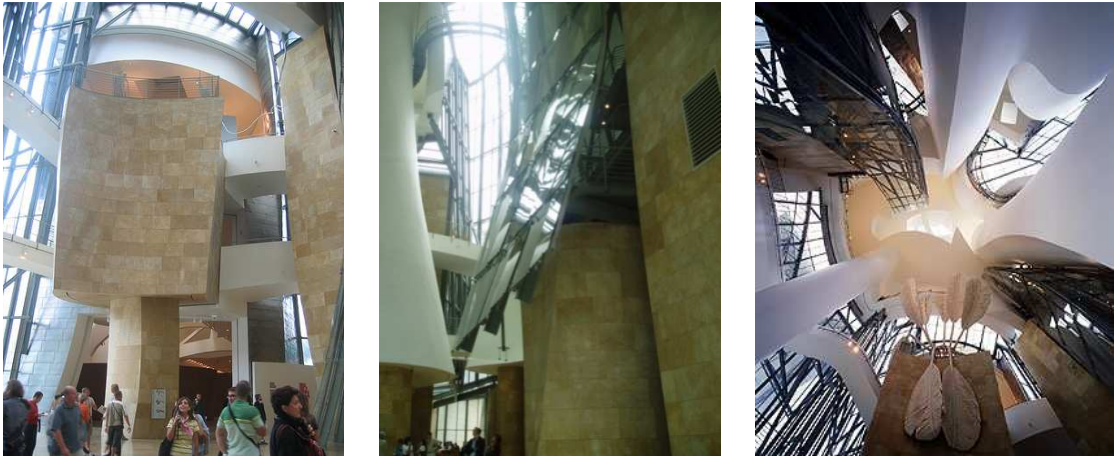
Anlaşmanın ardından 1992 yılında ise müzenin tasarımı için bir yarışma düzenlenmiş ve yarışmaya Frank O. Gehry, Avusturya firması Coop Himmelblau ve Japon mimar Arata Isozaki davet edilmiştir ve yarışma sonucu projeyi Frank O. Gehry' nin yapmasına karar verilmiştir. Ardından Bask Yönetimi müzenin inşa ve planlamasını denetlemek amaçlı Consortio Guggenheim Bilbao' yu kurmuştur. Aynı yıl içerisinde bölge merkezleri ve SRGF ve CMG arasında anlaşma imzalanmış, daha sonra ise idari mimar ve proje yöneticisi kararlaştırılmış ve onlarla anlaşma sağlanmıştır. *

Bilbao'ya yapılacak olan yeni müze binası için Frank Gehry'den Sydney Opera Binası ile ödedeş bir yapı istenmiştir. Guggenheim kuruluşu direktörü Thomas Krens ve Basklar, Bilbao

* Bilbao'nun yüksek kalitede programlara sahip olabilmesi için kontrat her yıl New York'taki sergiler ayarında en az üç sergi koşulunu getirmekte ve SRGF'nin kendi koleksiyonunun kapsamını, kalitesini, amaçlarını ve dengesini önemli ölçüde değiştirmesini önlemektedir. Baskların lehine diğer hükümler arasında, Venedik kolu ile kuvvetlendirilecek işbirliği, GMB'nin bilet ve her tür eşya satışı gelirleri üzerindeki tüm haklar ve GMB'nin Guggenheim reklam ve tanıtım kampanyalarında layıkıyla yer alacağı konusunda güvenceler de yer almaktaydı (Mcguigan, 1997).

için Sydney Opera Binası gibi bir “yumruk” istemişlerdir. Sydney Opera Binası Avustralya içi ne yaptıysa Bilbao içinde aynı şeyin yapılması beklenmiştir (Jencks, 2005). Yönetimin bu müze projesini gerçekleştirmesindeki hedefi kentin gemi ticareti ve ağır üretim sanayisine dayalı olan ekonomisini değiştirmektir. Bu planın dayanak noktası olarak da Guggenheim Müzesi projesi hayata geçirilmiştir.

Müze projesinin alan seçiminde dikkat edilen nokta müzenin kenti tanımlayacak ve imajını belirleyecek bir nokta olmasıdır. Nervion Nehri'nin kenarında eski demiryolu deposunun olduğu La Salve köprüsü'nün yanındaki alan seçilmiş ve müze bu alana inşa edilmiştir. Gehry, Guggenheim Bilbao'nun şu anda bulunduğu, Nervion Nehri kıyısındaki alanı öneren kişi olmuştur. Bu proje ile alan Guggenheim Müzesi'nin odağında yer aldığı bir kültür bölgesine dönüşecektir.

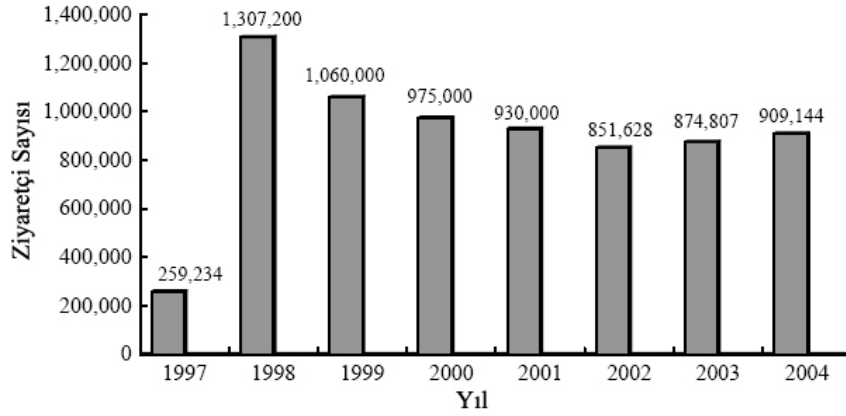

Şekil 3.42 Guggenheim Müzesi İç Mekan [41]

Müze toplamda 10.500 metrekarelik galerileri, 2.500 metrekarelik kamusal alanı, 50 metre yüksekliğindeki atriumu, oditoryumu, restoran ve depoyu barındırmaktadır. Müzenin yapı malzemeleri titanyum, kireç taş ve camdır (Baytin, 2003). Müzenin orta bölümünde 50 metre, yüksekliğe ulaşan camlı bir atrium bulunmaktadır. Sergi mekanları kolonlardan arındırılmış olarak tasarlanmıştır. Balık veya kayak olarak adlandırılan galeri 130 metre uzunluğunda olup, 10 metre ile 20 metre arasında değişen yüksekliği vardır.

3.2.3.2 Müze Yapısının Kente Etkisinin Değerlendirilmesi ve Kentsel Mekanlardan Örnekler

Guggenheim Müzesinin açılmasının ardından Bilbao kentine özellikle ekonomik açıdan beklentinin üzerinde önemli bir katkı sağlamıştır. Kent hedeflenen canlanmayı elde etmiştir. 2000 yılı başında yapılan analizlere göre, müze açılışının ilk yılında, kente yaklaşık 1.360.000 turist gelmiştir. İkinci yıl ise turist sayısı yaklaşık 1.265.000'dir. Bu iki yıl sonunda elde edilen kar, başlangıçta müzenin yapım için harcanan sermayenin beş katı kadardır (Banitopoulou, 2000). Guggenheim müzesinin 1997 yılında açılması ile birlikte kente gelen ziyaretçi sayısı gün geçtikçe artmaya başlamıştır. Müzenin yıllık ziyaretçi sayısına bakıldığında, bu sayı bir milyonun altına inmemiş ve müzenin 2006 yılının sonuna gelindiğinde toplam 9 milyon kişiye ulaşmıştır.

Şekil 3.43 Guggenheim Müzesi 1997-2004 Yılları Ziyaretçi Sayıları

Bilbao kentinin yenilikçi imajını oluşturan bu anıtsal kübist gemi heykeli formlu yapı kenti turistler için bir çekim merkezi yapmakta ve kent imajını geliştirmektedir. Müzenin açıldığı günden itibaren kent hızlı bir atılım yapmıştır (Plaza, 1999). Guggenheim Kuruluşu'nun ve koleksiyonlarının uluslararası ününün, inşa edilen Guggenheim Müzesi'nin sıra dışı formu ile birleşmesi sonucunda, bölgede turizmi ve tüketimi önemli ölçüde artırıcı bir etki yarattığı bilinmektedir (Banitopoulou, 2000).

Guggenheim 1997 yılında hizmete açıldığında kentin görünümüne bakıldığında; eski sanayi ve tersane alanlarından kalanlar, ambarlar, atıklar ile kirlenmiş Nervion nehri görülmektedir. Müzenin açılması ile kente gelen ziyaretçi sayısı artmış bununla birlikte gelen ekonomik katkı ile müze çevresi ve kent mekanı yenilenme fırsatı yakalamıştır. Kentin ihtiyaç duyduğu yenilenme ve yeniden yapılandırma için itici güç olarak kullanılan Guggenheim Müze yapısı kentin fiziksel çevresinin ve alt yapıların yenilenmesine de olanak sağlamıştır.

Şekil 3.44 Guggenheim Müzesi Çevresi Kentsel Mekanlar [42]

Müze sonrası çevresi kentsel mekanlara bakıldığında; müzenin yapılması ile nehir kenarındaki işlevsiz bölge bir kültür bölgesi haline dönüşmüş ve bu mekanların kente kazandırılması sağlanmıştır. Müze projesi sonrası müze çevresi fiziksel çevre yenilenmiş ve kentsel mekan kalitesi artmıştır.

Guggenheim Müzesi son on yılda kentsel tasarımın, kentsel mekan morfolojisinin ve kentsel turizmin ne kadar büyük bir güç oluşturabileceğinin kanıtıdır. Mimari bakış açısıyla, bazı eleştirmenler uluslararası tasarım yaklaşımlarının, yerel mimari ve kentsel mekan morfolojisiyle büyük bir zıtlık içinde olması kabul edilebilir bulurken, sosyo-ekonomik açıdan bakan diğerleri ise turizmin işsizlik oranını ve sermaye gelirini etkileyecek biçimde yerel ekonomiyi yeniden geliştirme yeteneğini sorgulamaktadırlar (Gospodini, 2002).

Şekil 3.45 Guggenheim Müzesi Çevresi Kentsel Mekanlar [43]

Müze ile heykelsi mimarinin turistik ve kültürel bir merkez olma yönünde bir araç olarak ortaya çıkan bu strateji dünyada “Bilbao etkisi” adı ile uygulanan bir model haline dönüşmüş ve günümüzde birçok kent bu modeli uygular hale gelmiştir. Mimarlık ve ekonomi literatürüne giren bu terim, bir kentin sosyo-ekonomik yapısının tek bir yapı ile değişmesi olarak tanımlanabilir.

Çizelge 3.1 Bilbao Kenti Değerlendirme

BİLBAO KENTİ YENİLENME SÜRECİNDE KENTSEL VE MİMARİ PROJELERİN KENTE ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
Değerlendirme Kriteri	Sonuç ve Değerlendirme
* Projenin kent ekonomisine etkisi	Kent merkezinin canlanması ile artan ticari, kültürel ve sosyal etkinlikler ile kent turistler için çekim merkezi haline gelmiş ve yeni iş olanakları ile kent ekonomisine katkı sağlamaktadır.
* Projenin kent ulaşım sistemlerine etkisi ve ilişkisi	Proje ile, nehir boyunca devam eden ulaşım hatları açılmış, Projelerin odağında yer alan nehir kıyısı ve tarihi merkez arasında tramvay hatta yapılmış ve nehir üzerindeki yaya bağlantıları arttırılmıştır.
* Projenin çevresi kentsel alanlarla ilişkisi ve etkisi	Kentin kültür etkinlik bölgesinin canlanması ile kent merkezi de canlanmış, kentsel kalite artmış, yeni kamusal alanlar yaratılmış, kültür ve sanat ağırlıklı aktivitelerin yer aldığı gün boyu yaşayan bir çekim alanı haline gelmiştir.
* Projenin kent turizmine olan etkisi	Kültür yapıları, açık alan düzenlemeleri, yenilenen kent merkezi, dönüştürülen endüstri yapıları, nehir kıyısı rekreasyon alanları ve yapılan kongre fuar merkezleri projeleri ile kent; bir cazibe merkezi haline gelmiştir.
* Projenin kent imajına olan etkisi	Endüstri kentinden finans ve hizmet kentine dönüşen kent, yeni, modern, dinamik bir kültür kenti imajı edinmiştir. Böylece Baskların sahip olduğu içe kapanık ve tutucu imajı da değişmiş, dünya çapında bilinen bir kent haline gelmiştir.
* Projenin kent silüetine olan etkisi	Çevresi kent dokusu ile zıt etkiler yaratan Guggenheim Müze yapısı, form ve yapı malzemesi ile kent silüetinde baskın bir yere sahiptir.
* Projenin sosyal ve kültürel yapıya olan etkisi	Nehir kıyısı ve çevresi, kentin en önemli etkinlik alanı olmuştur. Kentin önemli etkinlikleri, festivaller, konserler ile kentin sosyal ve kültür merkezi haline gelmiştir.
* Projenin kentin sahip olduğu tarihi ve endüstriyel mirasın durumu ve işlevleri üzerinden değerlendirilmesi	Tarihi kent merkezi yenilenmiş, eski endüstri ve tersane yapılarının birçoğu yeniden işlevlendirilmiştir.
* Projenin terk edilmiş kentsel alanların kent mekanına kazandırılmasına etkisi	Terk edilmiş endüstri ve tersane alanları canlandırma kapsamında kent mekanına kazandırılarak; alan kültür ve hizmet sektörü için etkin bir alana dönüşmüştür.
* Projenin çevresi ve yerel halk ile bütünleşmesi açısından etkisi	Kentin yenilenmesi ve sahip olduğu yeni imaj ile ziyaretçilerin buraya gelmeleri, kentsel itibarı ve gururu artırabilmektedir.

3.3 Valencia Kenti Örneği

İspanya'nın üretim ve önemli liman kenti Valencia 19. yüzyılda kent merkezinde ve kent ekonomisinde gerileme yaşamış sonrasında kenti yeniden canlandırma doğrultusunda kent genelinde birçok kentsel proje gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde kentin geçirdiği dönüşüm sürecinde Ciudad de las Artes y las Ciencias kompleksinin yeri ele alınacaktır.

3.3.1 Valencia Kenti ve Kentin Gelişim Süreçleri

Valencia kentinin konum ve özellikleri, kent tarihçesine yer verilmiş, kentin gelişim süreçleri kentin kuruluşu, büyüme ve gelişme dönemi, yirminci yüzyıl ile kent merkezindeki çöküş sonrasında başlayan kentsel yenilenme süreçleri bağlamında ele alınmıştır.

3.3.1.1 Valencia Kenti Konum ve Özellikleri

Valencia kenti İspanya'nın güney doğusunda yer alan Comunidad Valenciana özerk bölgesinde yer almaktadır. Comunidad Valenciana özerk bölgesinde Alicante, Castellon ve Valencia kentleri yer almaktadır. Kent bölgenin en büyük kenti ve bölgenin başkentidir. İspanya'nın ise üçüncü büyük kentidir.

Şekil 3.46 Valencia kentinin İspanya ve Comunidad Valenciana Özerk Bölgesi İçi Konumu

Kent merkezinin nüfusu 805.304, metropolitan alanı nüfusu ise 1.730.853'dür. (INE, 2006). Valencia Akdeniz'in önemli liman kentlerinden biridir, İspanya deniz ticaretinin önemli bir kısmı bu limandan gerçekleşmektedir. Valencia limanı Akdeniz kıyıları ve İspanya'nın en büyük limanlarından biridir. İspanya ihracatının %20'si bu limandan gerçekleşmektedir. En önemli ihracat alanları ise yemek, içecek, mobilya, seramik, tekstil ve demir ürünleridir. [44]

Bununla birlikte önemli bir sanayi kenti olan Valencia'daki sanayi aktivitelerine bakıldığında en önemlileri, metalurji sanayi, kimya, tekstil, gemi yapımıdır. Tarımsal faaliyetler de kent ekonomisinde önemli yer tutmakta, özellikle pirinç ve turunçgil üretimi yapılmaktadır. Valencia 1990'ların ortasında kültür ve turizm alanında ön plan çıkararak, İspanya'nın önemli kentlerinden biri haline gelmiştir.

Şekil 3.47 Valencia Kenti

Kent on altı idari bölgeye ayrılmıştır, toplamda 70 adet mahalle bulunmaktadır. Bu idari bölümler Ciutat Vella, Extensió, Extramurs, Campanar, La saïdia, Pla del real, Olivereta, Patraix, Jesus, Quatre Carreres, Poblats Marítims, Camins del Grau, Algiros, Benimaclet, Rascanya, Benicalap'tir.

Kent Romalılar tarafından kurulmuş, daha sonra ise Vizigotlar, Morlar ve Aragon hakimiyetine girmiştir. Tarihi boyunca birçok kültüre ev sahipliği yapan kent bu sebeple tarihsel süreçte önemli bir kültür ve ekonomi merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. Kent 1238 yılında Aragonlu James I tarafından ele geçirilmiş ve Valencia Krallığı kurulmuştur. 15. ve 16. yüzyıl boyunca Valencia Akdeniz kıyıları boyunca en büyük ve en önemli ticaret merkezi haline geldi. 15. ve 16. yüzyıl boyunca altın çağını yaşayan kent, tarım, ticaret, sanat ve mimarlık alanında ilerlemiştir.

15. yüzyıl ile hızla ekonomik ve kültür alanında gelişen kentte, ipek endüstrisinin önemli rol oynadığı yerel ekonomi de hızla gelişmiştir. Valencia kenti Avrupa'nın her yerinden gelen tüccarlar için bir çekim merkezi olmuştur. Bu ekonomik yükseliş ve refah döneminde kültür ve sanat alanında da ilerleme meydana gelmiş, kentin en önemli yapıları da bu dönemde inşa edilmiştir. [45]

19 yüzyıl ile hızla büyümeye başlayan kent, 20. yüzyıla gelindiğinde ise önemli bir endüstri kenti olma özelliğine sahip olmuştur. Ahşap, metal ve yiyecek endüstrisinin önem kazanması ile kent, şarap ve narenciye ihracatında önemli bir pazar haline gelmiştir. Sonrasında ise Birinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri ile ihracat pazarı çökmüştür. Bununla birlikte kentte genel grevler ve toplumda gerginlikler başlamıştır. 1939 yılı ile Valencia kenti General Franco kuvvetleri tarafından ele geçirilmiş ve kentte diktatörlük dönemi başlamıştır. 1957 yılında ise kent tarihinin en kötü sel felaketlerini geçirmiştir ve kent büyük ölçüde tahrip olmuştur.

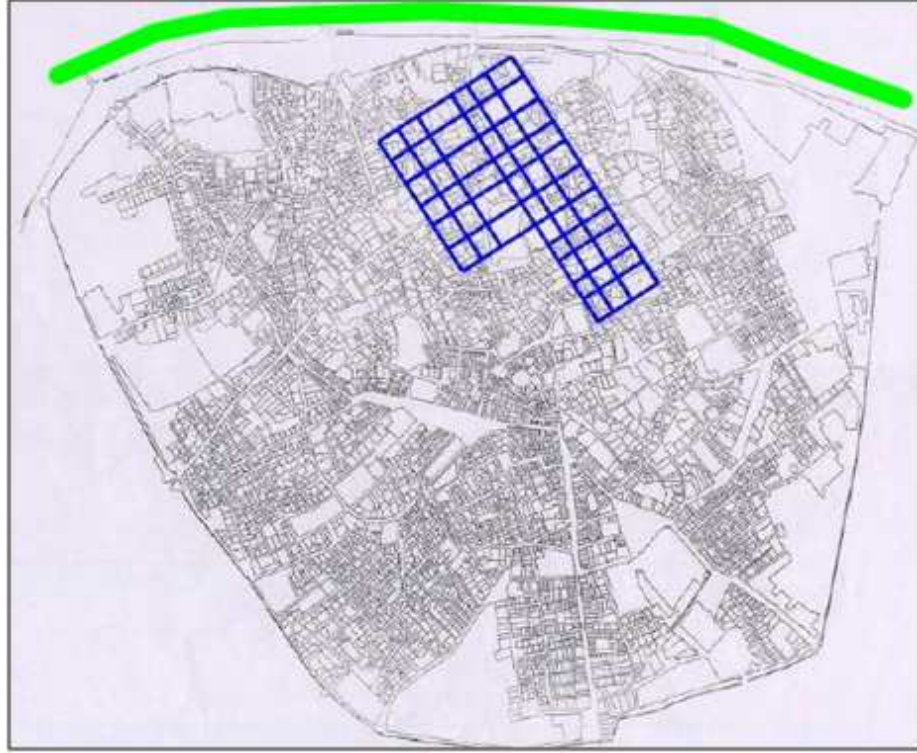

Şekil 3.48 1957 Yılı Sel Felaketi [46]

1960'lı yıllar ile kent ekonomisi toparlanma dönemine girmiş ve kent nüfusu hızlı göç akını ile hızla artmaya başlamıştır. 1975 yılı General Franco'nun ölümü ile demokrasiye geçiş süreci başlamıştır. 1978 yılında anayasanın kabulü ve özerklik yasası ile yetkiler Valencia kentini bulunduğu Comunidad Valenciana özerk bölgesine devredilmiştir. Valencia kentinin son yirmi yıldaki gelişimine bakıldığında; hızlı bir değişim süreci içerisinde olduğu görülmektedir. Bu dönemde yapılan kentsel reformlar ve öncü kentsel projeler ile kent günümüzün önemli turizm ve kültür merkezlerinde biri olmuştur.

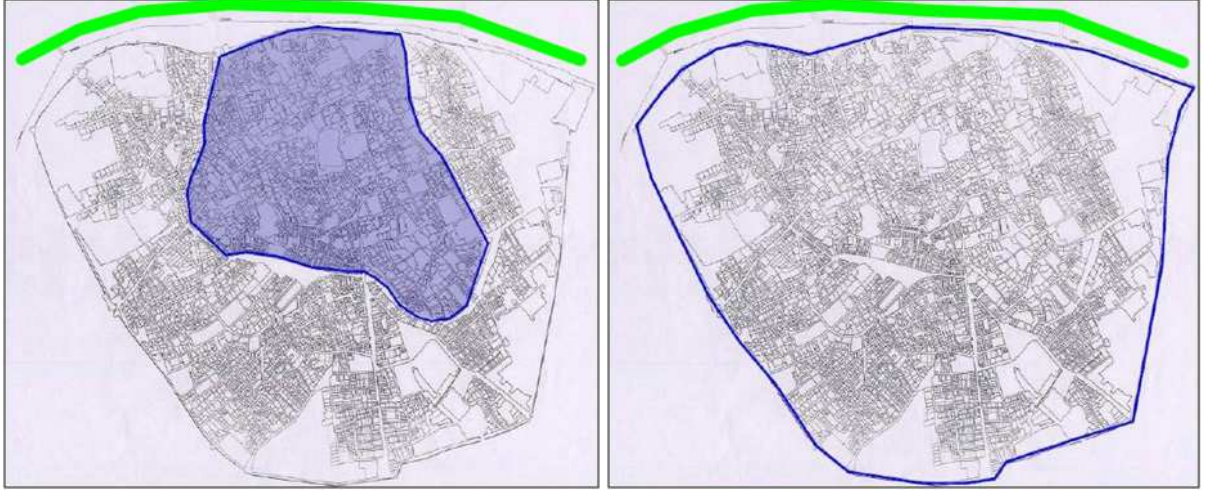
3.3.1.2 Kentin Gelişimi ve Büyümesi

Kent Romalı'lar tarafından kurulmuştur. "Valentia" isimli Roma yerleşimine bakıldığında; nehre yakın bir bölgede yerleşildiği, güney-kuzey, doğu-batı oryantasyonunun olduğu bir yerleşim olduğu ve yerleşimin merkezinde forumun yer aldığı görülmektedir. Turia nehrini güney yakasında kurulan Roma dönemi yerleşiminin bugünkü kent seviyesinin yaklaşık 2.70 metre daha alçakta kurulduğu bilinmektedir (Şekil 3.49).

Şekil 3.49 Roma Dönemi Yerleşimi (Sauer, 2007)

Kent 718 yılında Afrika'dan gelen Mors'ların işgali ile Arap hakimiyetine geçmiştir. Arap hakimiyetindeki kent beş yüzyıl boyunca İslam kültürü etkisinde kalmıştır. Bu dönemdeki tarıma dayalı kent ekonomisi 11. yüzyılda ilerlemeye başlamış ve bu dönemde kent duvarları inşa edilmiştir. Bu dönemdeki kentin sınırları Roma dönemi kentinin yaklaşık üç katı büyüklüğünde, kırk yedi hektar bir alana yayılmıştır (Şekil 3.50). Yaklaşık on beş bin kişinin yaşadığı kentte tipik İslam kenti özellikleri görülmektedir. Duvarlarla çevrili kentte dar, dolambaçlı sokaklar ve çok sayıda çıkmaz sokak görülmektedir. Bu dönemdeki kent merkezi eski Roma yerleşiminin olduğu alandadır. Ancak İslam dönemi kentten günümüze sadece bir adet yapı ulaşmıştır. [47]

Şekil 3.50 Kentte Müslüman Dönem ve Hristiyan Dönem Yerleşimin Sınırları (Sauer, 2007)

500 yıl süren Müslüman hakimiyetinden sonra kent, 1238 yılında da Aragonlu James I tarafından ele geçirilmiş ve Valencia Krallığı kurulmuştur. Bu dönemde, kente ve dönemin kent yaşamına bakıldığında; büyük açık alanlar, bahçelerin etkin olduğu, tipik Orta Çağ özelliklerini, yapılı çevre ile açık alanlar arasındaki denge görülmektedir (Sauer, 2007). Tipik Orta Çağ kenti özelliklerine sahip olan kentte bu dönemde çok sayıda kilise yapısı inşa edilmiştir. Kent merkezi bu dönemde eski Roma yerleşimi forumunun yer aldığı katedral meydanında organize edilmiş, yönetim birimleri de buraya alınmıştır (Şekil 3.51).

14. yüzyıl ortalarında kenti koruma amaçlı inşa edilen kent duvarları, günümüzde tarihi kent merkezi olarak sınırlandırılan alanı kapsamaktadır. Kent girişlerini korumak içinse, 14. yüzyıl sonunda Torres de Serranos, 15. yüzyıl ortasında ise Torres de Quart kuleleri yapılmıştır. 16. yüzyıla gelindiğinde Valencia kentinde çok sayıda dini yapı bulunmaktaydı, kentin yaklaşık üçte biri dini yapılardan oluşmaktaydı. Dini yapılar dışında bu dönemde Turia nehri üzerinde köprülerin inşası yapılmıştır. Nehrin diğer yakası ile bağlantının güçlendirilmesi açısından önemli olan köprülerden en önemlilerinden olan Puente del Mar köprüsü 1596 yılında, Puente Real köprüsü ise bundan üç yıl sonra yapılmıştır. [47]

16. yüzyılda Müslüman halkın kentten kovulmasının ardından kentte ekonomik bunalım dönemi yaşanmıştır. Ancak ekonomik bunalıma rağmen bu dönemde dinin kent üzerindeki etkisi görülmüş ve dini yapıların inşasına hızla devam edilmiştir. Bu dönemde yapımına başlanan kentin en önemli dini odaklarından biri olan La Virgen de los Desamparados Bazilikası'nın da yapımı 1667 yılında tamamlanmıştır (Şekil 3.52).

Şekil 3.51 Puente del Mar ve Puente del Real Köprüsü [48]

La Virgen de los Desamparados Bazilikası, Plaza de La Virgen meydanında yer almaktadır. 17. yüzyılda ise bu meydana Barok stildeki Bazilika yapısı yapılmıştır. Hristiyan hakimiyetindeki kentte bu dönemlerde yapılan diğer önemli yapı Santos Juanes kilisesi 1240 yılında inşa edilmiştir. Gotik tarzdaki kilise yapısı 14. ve 16. yüzyılda değişimler geçirmiş, 17. yüzyılda ise yapıya Barok Cephesi eklenmiştir.

Şekil 3.52 Plaza de la Virgen Meydanı ve La Virgen de los Desamparados Bazilikası

Tarihi kent merkezinin merkezinde yer alan Plaza de la Virgen meydanı kentin en eski meydanıdır ve Roma döneminden kentin forumu bu alanda yer almıştır. Kentin en önemli dini yapılarının bulunduğu kent meydanı, günümüzde de kentin referans noktalarından biridir ve kentin önemli etkinlikleri bu meydanda yapılmaktadır.

Şekil 3.53 Santos Juanes Kilisesi ve El Micalet

Katedral yapısı Plaza de la Reina'da yer almaktadır. 13.yüzyıldan sonra yapılan yapı Gotik, Barok ve Neoklasik tarzlarda olmak üzere üç farklı cepheye sahiptir. Katedralin oktagonol çan kulesi El Micalet Valencia kentinin referans noktası olmuştur. Kentin bir diğer önemli referans noktalarından biri ise; kentin ana meydanlarından biri olan Plaza de la Reina'da yer alan olan Santa Catalina Kilisesi'dir (Şekil 3.54). 14. yüzyılda yapılan kilise yapısının kulesi ise 18. yüzyılda eklenmiştir.

Şekil 3.54 Kent Merkezi Konumu ve Santa Catalina Kilisesi

Geç Gotik tarzındaki La Lonja de la Seda ipek loncası ise 16. yüzyıl başında kentin altın çağında ipek ticareti amacıyla yapılmış, 1996'da UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır. İpek endüstrisinin en önemli ticaret kollarından biri olduğu dönemde inşa edilen

yapı, döneminin en önemli ticaret yeri haline gelmiştir. Orta Çağ'da kent merkezinde yer alan Plaza Del Mercado kentin pazar yeri, kentin en önemli ticaret yeri idi. 19. yüzyılda ise aynı alana aynı amaçla yapılan Mercado Central ise, Gotik tarzda, renkli seramik ve mozaiklerle süslüdür (Şekil 3.55).

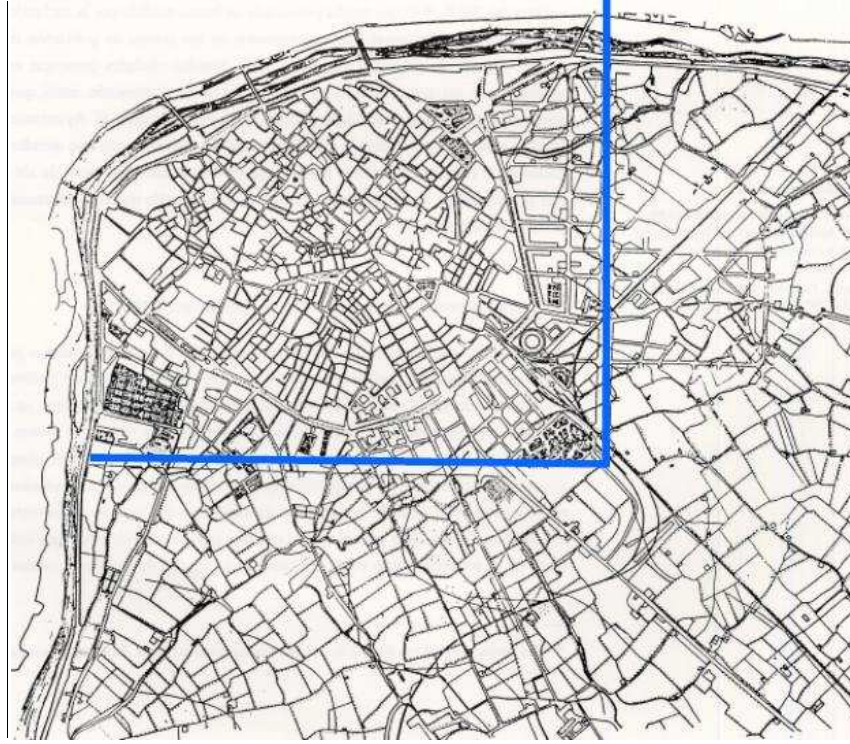
Şekil 3.55 La Lonja de Seda Yapısı ve Mercado Central Yapısı

18. yüzyıla gelindiğinde Burbon hakimiyetine giren kent, eski karakteristiği kaybetmiş ve kentte askeri ve savunma amaçlı yapılar yapılmıştır. Bu dönemde ise yeni kent kapıları eklenmiş, önemli anıtsal yapılar inşa edilmiş, en önemlisi ise kentin liman bölgesi ile bağlantısının sağlandığı Avenida del Puerto caddesi açılmıştır. 1808 ve 1874 yılları arasında kent ıslah edilmiştir. Napolyon kuvvetlerinin kenti istilası ve kentteki yıkımlar sonrasında, kente ıslah çalışmaları yapılmış, yeni meydanlar ve kentsel alanlar yapılmıştır. Bu dönemde yapılan en önemli meydanlar biri Plaza Redonda meydanıdır. [47]

Şekil 3.56 Plaza Redonda Meydanı Üstten Görünüş ve İç Mekan [49]

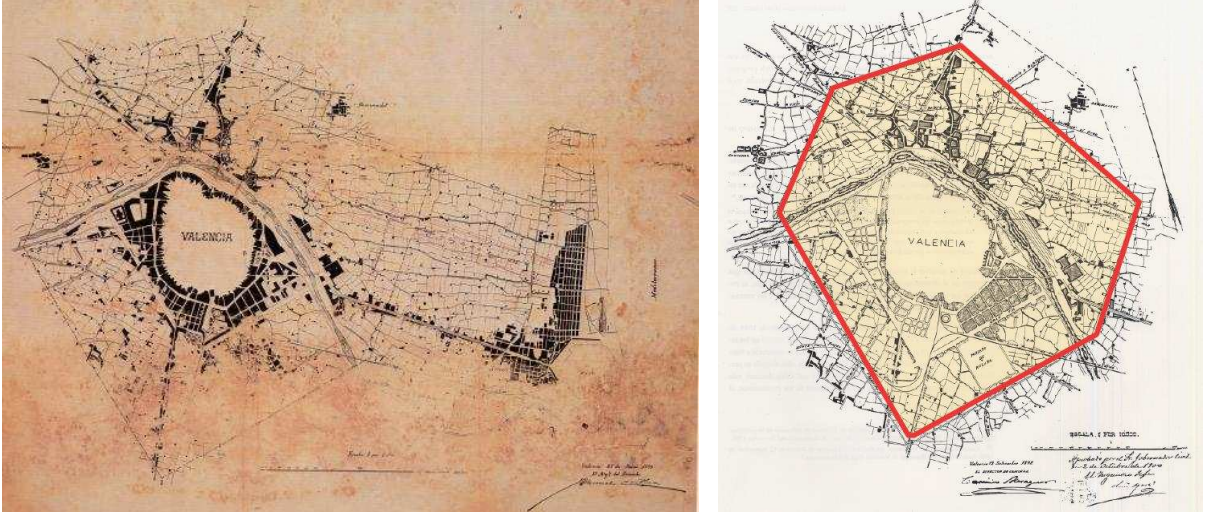
Ortaçağ Hristiyan dönemde yapılan kent duvarlarının sınırları içerisinde, nehir boyunca denize doğru hızla büyümeye devam eden Valencia'da, 1865 yılında duvarların yıkılmaya başladığı görülmektedir. Kent duvarları dışında büyümeye başlayan kent için 1884 yılında Cerda* planı model alınarak "Proyecto de Ensanche" büyüme planı Calvo, Ferreres ve Arnau tarafından hazırlanmıştır (Sauer, 2007). Barcelona planından esinlenilerek kentin tarihi çekirdeğini çevreleyen grid bir plan hazırlanmıştır (Şekil 3.57).

Şekil 3.57 1884 Plano General de Valencia ve Proyecto de Ensanche Büyüme Planı
(Gimenez, 1996, Sauer, 2007)

Bu plana göre kent duvarlarının dışında birbirine dik iki yeni aks oluşturulmuştur. Kent duvarları dışında ilk büyüme kent duvarlarının izi ile bu akslar arasında gerçekleşmiştir. Bu caddelerden biri limit, diğeri ise kentin limanla olan bağlantısını sağlamak amaçlı düşünülmüştür. Planlanan yeni akslar dışında, planda mevcut tarihi dokudaki yolların devamlılığının sağlandığı görülmektedir. 1880 ile 1890 yılları arasında ilk genişlemenin gerçekleştiği kentin görünümüne bakıldığında tarihi kent merkezi, yeni akslar arası ilk büyüme, yakın çevredeki köyler ve liman bölgesindeki yerleşim alanları bulunmaktadır (Sauer, 2007).

* Cerda, Ildefonso: Katalan kent plancısı, 19. yüzyılda Barcelona kenti büyüme planını hazırlamıştır.

Şekil 3.58 19. yüzyıl Sonu Valencia Kenti ve 1906 Yılı İkinci Büyüme Planı Öncesi Mevcut Durum (Gimenez, 1996)

1907 yılına gelindiğinde ise kent için yeni plan hazırlanmıştır. Birinci planda sağlanan deniz ile kent bağlantısı doğrultusunda kent bir yandan kıyı yönünde bir yandan da merkezden dışa doğru 1907 planı doğrultusunda büyümeye devam etmiştir. 19. yüzyıl sonunda kent dışında kalmış olan köy ve diğer yerleşimler yeni bir plan ile kente dahil olmuştur. 1907 planında da Barselona kenti Cerda planının etkileri görülmektedir (Sauer, 2007).

Şekil 3.59 Valencia kenti 1907 Büyüme Planı (Gimenez, 1996)

1900'lü yıllarda kentin modernize edilmesi amaçlı planlama çalışmaları devam etmiştir. Bu çalışmalardan en önemlileri 1912 yılında yapılan Federico Aymami Planı ve 1928 yılında yapılan Javier Goerlich planıdır. Bu çalışmalarda kente müdahaleler yapılmış ve yeni meydanlar ve ulaşım aksları açılmıştır. Kentte büyük bir meydana duyulan ihtiyaç sebebiyle kent merkezinde yıkımlar yapılmış, Plaza de la Reina meydanı, Plaza del Ayuntamiento meydanı ve kentin yeni ticari aksı olan Calle la Paz caddesi açılmıştır.

Şekil 3.60 Plaza del Reina Meydanı Görünüm ve Tarihi Merkezdeki Konumu

Bu dönemde yapılan Plaza del Ayuntamiento meydanı kentin günümüzdeki merkez noktasıdır. 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl yapıları ile çevrili olan meydan, 20. yüzyılda kent merkezinde yapılan yıkımlar sonucu açılmıştır. Kentin önemli kamu yapıları, belediye binası ve postane yapısı bu meydana yer almaktadır.

Şekil 3.61 Plaza del Ayuntamiento Meydanı Görünüm ve Tarihi Merkezdeki Konumu

3.3.1.3 Kentte Gerileme Dönemi ve Yenilenme Fikrinin Ortaya Çıkışı

Kentte 20. yüzyılın ikinci yarısında tarihi kent merkezinde bozulmalar başlamış, 1950’li yıllardaki nehrin taşması ve sel baskınları ile bu gerileme süreci hızlanmıştır. Kentte Roma, Arap ve Hristiyan yerleşimlere ait tarihsel mirası barındıran tarihi kent merkezi çöküşe geçmiş ve eski görkemini yitirmeye başlamıştır. Tarihi kent merkezi yıkık, dökük, bozulmuş bir dokuya sahip, terk edilmiş bir bölge haline dönüşmüştür.

Kent genelinde ise ekonomik ve sosyal gerileme başlamış ve kent sakinlerinde %57,3 oranında kayıp olmuş, terk edilme süreci başlamıştır (RIVA, 1998). Valencia kentinin Comunidad Valenciana özerk bölgesinin başkenti olması sebebi ile kenti eski görkemini kazanabilmesi amaçlı yenilenme hareketlerinin başlamasına karar verilmiştir.

3.3.2 Valencia Kentinde Yenilenme Çalışmaları ve Kentsel Projeler

Yirminci yüzyıl ile kent merkezinde yaşanan tahribat ve çöküş sonrası yenilenme sürecine giren kent öncelikli olarak tarihi kent merkezinin rehabilitasyonu projesini gerçekleştirilmiş, sonrasında ise kentteki işlevini yitirmiş sanayi ve liman alanlarını kent mekanına yeniden kazandırma amaçlı kentsel projeler yapılmıştır.

3.3.2.1 Valencia Tarihi Kent Merkezi Rehabilitasyonu Projesi

Valencia kenti yönetimi ve Comunidad Valenciana Özerk Bölge Yönetimi bir araya gelerek bir anlaşma imzalamış ve Valencia Kentinin Rehalabilitasyonu Projesi’nin başlamasına karar verilmiştir. Projenin hazırlanmasını ve denetimini yürütmek üzere RIVA adlı kuruluş 1992 yılında kurulmuştur.

RIVA projesinin başarılı olabilmesi amacıyla kentten farklı sosyal grupların da bu proje sürecine dahil edilmesi ve temsil edilmeleri kararı alınmıştır. 1998 yılında ise kentteki yenilenmenin devamlı kılınması, kent merkezinin yaşanabilir hale gelmesi ve aktivitelerle yaşayan bir kent haline gelmesi amacı ile ikinci bir anlaşma imzalanmış ve RIVA projesinin devamına karar verilmiştir.

Valencia Kent Merkezi Yeniden Canlandırma Projesi’nin temel amacı kent merkezinin kültürel, kentsel, sosyal ve ticari alanda gelişmesinin sağlanması, yeniden yaşanabilir ve aktivitelerle gün boyu yaşayan bir bölge haline getirilmesidir (RIVA, 1998).

Projenin temel ilkeleri:

- Tarihi kent merkezindeki yaşayan nüfusun devamlılığının sağlanması ve bölgeye yeni sakinlerin çekilmesi
- Bölgede yer alan yapıların yenilenmesi, modernize edilmesi ve bu yapılara kültür ve eğitim fonksiyonlarının verilmesi
- Farklı sosyal grupların projeye katılımının sağlanması, böylece projenin kentin sakinleri tarafından da onaylanması ve desteklenmesinin sağlanması
- Özel sektörün, yatırımın kent merkezine çekilmesi

3.3.2.2 Turia Nehri Yatağı Düzenleme Projesi

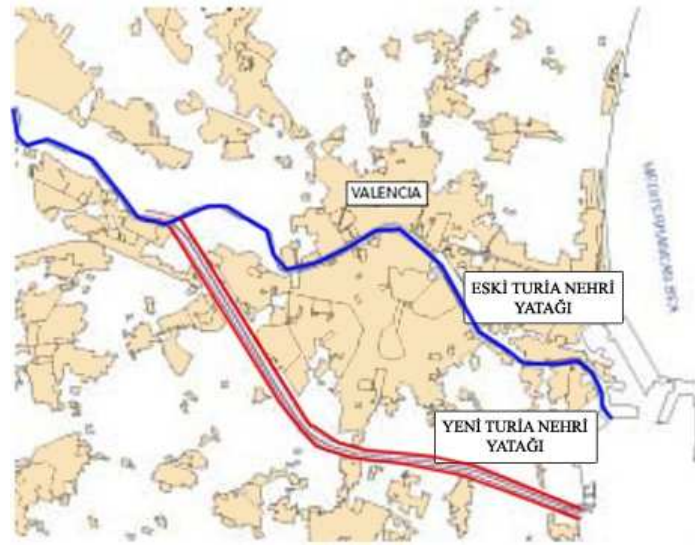
Bundan yaklaşık on yıl önce şehrin merkezine yakın konumlanmış olan Turia nehrinin kış aylarından taşkınlara sebep olması sebebi ile merkezden uzaklaştırılması ile Valencia kenti için yeni bir dönem başlamıştır. İlk olarak nehir yatağının kent dışına taşınması ile eski nehir yatağı yeşillendirilerek kent boyunca devam eden bir rekreasyon alanı haline getirilmiştir.

Şekil 3.63 Kentten Projeler ve Konumları

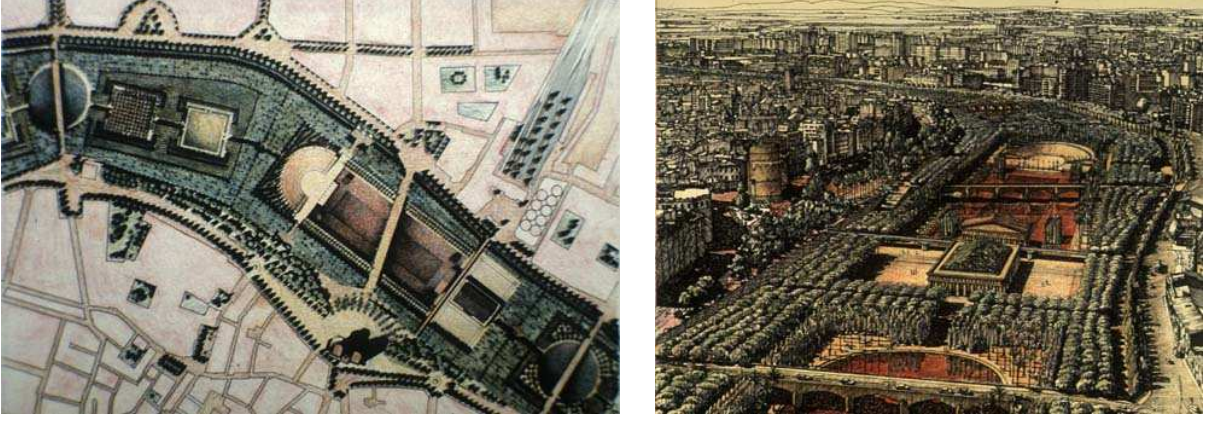
Bir bölümü Ricardo Bofill tarafından tasarlanan rekreasyon alanı projesi ve sonrasında yapılan nehir yatağı üzerinde yapılan Calatrava köprüsü ile eski Turia nehir yatağı yeni bir görünüm kazanmaya başlamıştır. Ardından kentte metro ağının kurulması, Calatrava imzalı metro istasyonu projesi ve devamında Turia nehri aksında meydana gelen bir dizi proje ile kent yeni bir kimlik kazanmaya başlamıştır.

Yıllar boyunca nehir yakınında bir gelişim sürdüren kentte, 1957 yılında meydana gelen sel felaketi ve kent merkezinde bıraktığı tahribat sonrasında nehrin kent dışına alınması zorunlu hale gelmiştir. Sel felaketinden sonra nehre bu kadar yakın bir gelişim sürdürmenin yerleşim açısından tehlikeli olduğuna karar verilmiş ve nehrin kanalı 7 kilometre güneye alınmıştır (Şekil 3.65). Bir kent parkına dönüştürülen eski nehir yatağı ise bugün İspanya'nın en büyük kent parklarından biri, kentin ise aktivite aksı ve yeşil omurgası durumundadır. Kurutulan eski nehir yatağı kent boyunca devam eden lineer kent parkında, spor ve aktivite alanları ve park boyunca devam eden bisiklet ve yürüyüş yolları bulunmaktadır.

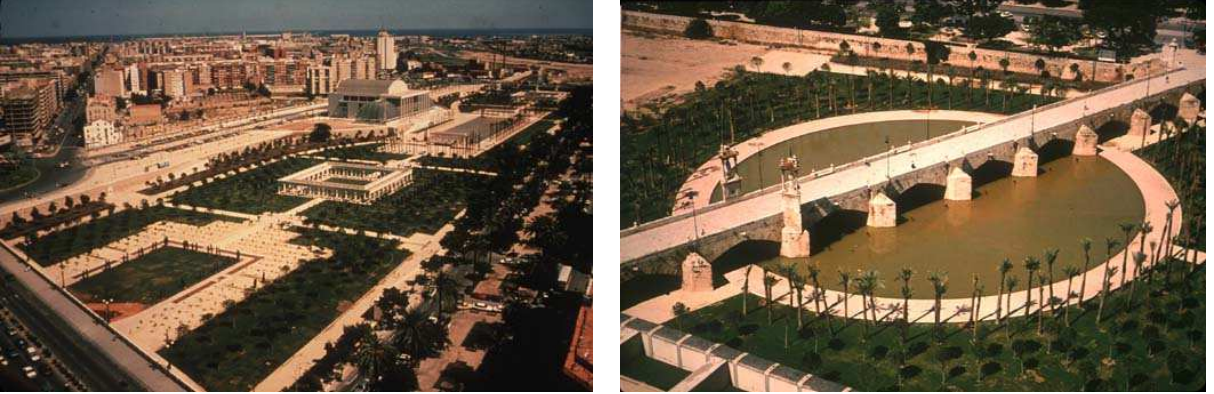
Şekil 3.64 Valencia Kenti Turia Nehri Yatağının Kent Merkezi Dışına Taşınması

Jardines del Turia / Turia Bahçeleri: Turia bahçeleri projesi 1986-1988 yılları arasında Ricardo Bofill tarafından yapılmıştır. Kentte periyodik olarak meydana gelen sel felaketleri dolayısıyla nehir kent dışına taşınmış ve eski nehir yatağı kurutulmuştur. Ancak kurutulan eski nehir yatağı kent merkezinde yer alan, tarihi merkezi çevreleyen işlevsiz, boş bir alan haline gelmiştir. Doğu batı doğrultulu eski nehir yatağı ile ilgili projeler yapılmada önce detaylı kentsel analiz çalışmaları yapılmış ve nehir yatağının kentin yeni yapılanma aksı olacağı göz önünde bulundurulmuştur. Bu sebeple proje alana ait genel planlama kararlarının alındığı bir projedir ve tek düze olmamasına özen gösterilmiştir. [50]

Şekil 3.65 Turia Bahçeleri Projesi Ricardo Bofill [50]

Peyzaj tasarım kararlarına bakıldığında; su ögesinin kullanılmasına, alanın geçmişine ait özelliğini vurgulamak adına özen gösterilmiştir. Turia bahçeleri, merkezde uzunlamasına gelişen ana aks ve bu aks odaklı geometrik biçimlerden oluşmaktadır. Bu aks ve biçimlenme farklı zonları tanımlamakta ve alanın organizasyonu sağlamaktadır. Farklı bölgeler bu geometri ile tanımlanmış ve bu bölgeler bitkilendirme ile çevrelenmiştir. Bununla birlikte bahçelerde anıtsal kamusal alanlar, botanik bahçeler, spor alanları vs. bulunmaktadır.

Şekil 3.66 Turia Bahçeleri Projesi Proje Uygulandıktan Sonraki İlk Yıllar Turia Nehri [50]

IVAM / Valencia Kenti Modern Sanat Müzesi: İspanya'nın ilk modern müzesi olma özelliğini taşıyan IVAM 1989 yılında hizmete açılmıştır. Eski Turia nehri kıyısında yer alan müze yapısı Valensiyalı mimarlar Emilio Giménez and Carlos Salvadorés tarafından tasarlanmıştır. IVAM müzesi 2000 yılında Emilio Giménez and Julián Esteban tarafından yeniden ele alınarak düzenlenmiştir.

Şekil 3.67 Günümüzde IVAM Valencia Kenti Modern Sanat Müzesi

Günümüzde ise IVAM Müzesi içi yeni ek bina projesi hazırlanmaktadır. SANAA tarafından tasarlanan bütün bloğu kaplayan yeni ilave şeffaf kabuğu ile dış ortamı içeri katarken, kabukla var olan bina arasındaki artan hacim yeni kamusal alanlar ortaya çıkarmıştır. Mevcut müze yapısı IVAM, dış kabuğunun altında kolayca izlenebilmektedir, gece aydınlatıldığında ise altındaki mevcut bina ile yeni binanın görüntüsü şehir üzerindeki güçlü etkisini vurgulamaktadır. Delik metal yüzeylerden oluşan şeffaf kabuk gün ışığını içeri almakta, kamusal alanlar doğal ve şartlanmış hava koşullarıyla karıştırılarak yarı iç yarı dış özellik taşıyan mekanlar yaratılmaktadır. Müzenin iki girişi eski ile yeni şehir arasında bağlantı kurmaktadır. Kalıcı ve geçici sergiler için 8 galerisi bulunan mevcut binaya yeni uzantısının yapılması ile 6 yeni galeri daha eklenmektedir.

Şekil 3.68 IVAM Müzesi Ek Yapı Projesi [51]

Palacio de los Congresos / Kongre Sarayı: Avrupa'nın en önemli kongre merkezlerinden biri olan Palacio de los Congresos yapısı 1998 yılında açılmıştır. Norman Foster tarafından tasarlanan yapıda 1.500, 500 ve 250 kişilik olmak üzere toplam üç adet oditoryum bulunmaktadır. Kongre yapısı toplam 15.882 metrekare alana sahiptir.

Şekil 3.69 Valencia Kongre Sarayı [52]

Palau de la Musica: Eski Turia nehri yatağında yer alan yapı Mimar Jose Maria Paredes tarafından tasarlanmıştır. 1987 yılında yapılan yapı, sahip olduğu akustik ile Avrupa'nın en önemli ve başarılı konser salonlarından biri olma özelliğini taşımaktadır. Modernleşme sürecinde yapılan en önemli yapılardan biri olan Palau de la Musica yapısı sahip olduğu şeffaf kabuk ile dikkat çekmektedir.

Şekil 3.70 Palau de la Musica Konser Sarayı [53]

Alameda Metro İstasyonu ve Alameda Köprüsü: Metro projesi Turia nehrinin kent dışına taşınmasının ardından planlanarak uygulamaya konulmuştur. İlk hattın açılmasının ardından 2003 yılında diğer hatların tamamlanması ile Valencia metrosu bugünkü halini almıştır. Metro ağı üzerindeki Calatrava tarafından tasarlanan Alameda metro istasyonu 1991-1995 yılları arasında yapılmıştır.

Şekil 3.71 Alameda Metro İstasyonu ve Alameda Köprüsü [54]

Aynı yıllarda tamamlanan Calatrava tarafından tasarlanan Turia nehri üzerindeki Alameda metro istasyonunun üzerinde yer alan Alameda köprüsü, eski kent merkezi ile doğudaki yeni gelişim alanları arası bağlantıyı, trafik ve yaya akışını sağlamaktadır.

Şekil 3.72 Alameda Calatrava Köprüsü [54]

3.3.2.3 Valencia Liman Bölgesi Canlandırma Projesi

Valencia Limanı Akdeniz en büyük limanlarından biridir. Liman İspanya'nın en önemli ticari limanlarından biridir ve ihracatın yaklaşık yüzde yirmisi bu limandan gerçekleşmektedir.

Şekil 3.72 Valencia Limanı Konumu

Limanın tarihçesine bakıldığında, limanın inşa çalışmaları 1483 yılında Kral Ferdinand döneminde başlamıştır. Ancak kentte periyodik olarak meydana gelen sel felaketleri ve nehrin taşması büyük ölçüde limanın inşasını yavaşlatmıştır. Bu tarihten itibaren 19. yüzyıla kadar yapılan çalışmalar sonunda Valencia kenti İspanya'nın altıncı büyük ticari limanı haline gelmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde ise liman alanı hızla büyümüş, dokların ve antrepoların inşası devam etmiş ve deniz trafiği en yoğun limanlardan biri olarak bugünkü görünümüne kavuşmuştur.

Valencia kentinin tarihsel süreçteki yerleşimine ve liman ile bağlantısına bakıldığında, denizden uzak bir yerleşim olarak geliştiği görülmektedir. Düz bir coğrafyaya sahip olması sebebi ile kent, savunma faktörü dolayısı ile denizden uzak bir yerleşim olarak gelişmiş, bu sebeple kentle ile deniz bağlantısı sağlanamamıştır. Liman bölgesinin gelişiminin başlaması ile kent bu yönde de büyümeye devam etmiş, bu alan düşük nitelikli konut alanlarının bulunduğu çöküntü alanı haline gelmiştir.

Kentin deniz ile bağlantısı bakımından önemli bir noktada bulunan liman alanının yenilenmesi yönünde girişimler 2003 yılında, kentin America's Cup Yelken yarışlarının yapılacağı kent olarak ilan edilmesi ile başlamıştır. Öncelikle liman çevresi yerleşim alanlarının

rehabilitasyonu ve sahil şeridinin düzenlenmesine karar verilmiş böylelikle kentin deniz ile bağlantısı kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.73 America Kupası Yelken Yarışları Limanı Planı

Öncelikle Malvarossa sahil şeridi yenilenmiş ve sahil şeridinin canlanması hedeflenmiştir. Yapılan yeni düzenleme sonrasında sahil bölgesindeki düşük nitelikli konut alanlarının yerini lüks konut alanları ve oteller almaya başlamıştır. Avrupa'nın en önemli ticari limanlarından biri olan limanın işlevsiz ve kullanılmayan iç liman bölümü America's Cup Yelken yarışları için düzenlenmesine karar verilmiş, bu alanda planlama çalışmaları başlamıştır. Yenileme çerçevesinde iç liman bölümü yelken yarışları için düzenlenmiş, bununla birlikte yat marinası inşa edilmiş ve bir de kanal açılmıştır. Yelken yarışları için düzenlenen liman alanında toplamda 930 dönüm alan dönüştürülmüş, 60 dönüm alan ise doldurulmuştur.

America's Cup Binası (Edificio Veles e Vents): David Chipperfield tarafından gerçekleştirilen yapı, yenilenen eski ticaret limanı olan America's Cup Limanında yer almaktadır. Haziran 2005'de yapılan yarışma sonucu yapılmaya başlanan yapı yaklaşık 11 ay içerisinde tamamlanmıştır. Limanın odak noktası olan yapının, çevresinde yer alan kamusal alanlar ve America's Cup parkı ile direk bağlantısı bulunmaktadır. Yapının zemin katında karşılama alanı ve halka açık restoran ve bar yer almakta, birinci katta ise rampalar ile park alanı bağlantısı sağlanmakta, üst katlar ise özel aktivitelere yer ayrılmaktadır. Zeminde 10.000 metrekarelik alana sahip yapıda, 15.000 metrekare otopark alanı bulunmakta çevresi ise America's Cup Parkı ile düzenlenmiştir. Kentin yeni çekim merkezlerinden biri olan yapı son iki yılda yaklaşık beş milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir.

Şekil 3.75 America's Cup Yapısı

3.3.2.4 Proje Sonuçlarının Değerlendirilmesi ve Kentsel Mekan Örnekleri

Son yirmi yılda hızlı bir değişim geçiren Valencia kentinin dönüşümü, kent merkezinde yer alan nehrin merkezden uzaklaştırılması ile başlamıştır. Kentin en önemli rekreasyon alanına dönüştürülen eski nehir yatağı aynı zamanda kentin kültür aksı haline gelmiştir. Tarihi kent merkezinin yeniden canlandırılması, eski nehir yatağının yeniden düzenlenmesi ve ardından gelen bir dizi mimari proje ile kentin fiziksel çevresi yenilenmiş ve sahip olduğu yeni kent peyzajı ile dünya çapında dikkat çekmeye başlamıştır.

Şekil 3.76 Günümüzde Valencia Liman Bölgesi [55]

Eski ticaret limanının yenilenmesi ile canlandırılan liman bölgesi günümüzde kentin en önemli çekim merkezlerinden biri olmuş ve deniz ile ilişkisi kopmuş olan kentin liman ve sahil bölgesinde yapılan projeler ile kentin bu bölgesi canlandırılmıştır. Kentsel projeler kapsamında dünyaca ünlü mimarlardan tarafından yapılan mimari projeler ile yeni imaja bürünmüş ve İspanya'nın önemli turizm ve kültür merkezlerinden biri olmuştur.

3.3.3 Valencia Kenti Yenilenme Sürecinde İkonik Kültür Yapılarının Yeri

Valencia kentindeki değişim süreci Turia nehrinin merkezden uzaklaştırılması ve bir rekreasyon alanına dönüştürülmesi ile başlamış, zamanla bu aks kentin en önemli yapılarının yer aldığı bir kültür parkına dönüşmüştür. Bu süreç ile kent hızla gelişmeye devam ederken Turia nehri aksında kentin yeni simgeleri haline gelecek olan Bilim ve Sanat Merkezi projesi uygulanmış ve kentin değişim sürecini etkileyen en önemli projelerden biri olma özelliği kazanmıştır.

3.3.3.1 Ciudad de las Artes y las Ciencias Kompleksi Konum ve Özellikleri

Valencia Belediyesi'nin uzun yıllar süren çabası sonucunda projenin yapılmasına karar verilmiştir. Projenin, kentin güney bölgesinde yer alan, kurutulan Turia nehri'nin güney kıyısında, otoyol ile sınırlanmış alanda kentin bu bölgesini canlandırmak amacıyla yapılması kararlaştırılmıştır. Kompleksin konumuna bakıldığında kentin deniz ve liman aktiviteleri ile bağlantısı bakımından önemli bir noktada bulunmaktadır. Kent ile liman bağlantısını kuvvetlendirmek ve bu bölgenin canlanmasını sağlamak amacıyla projeye burada konumlanmaktadır.

Şekil 3.77 CAC Kent İçi Konum

3.3.3.2 Ciudad de las Artes y las Ciencias Kompleksindeki Yapılar ve Özellikleri

Valencia kentinin yerlisi olan, mimar ve mühendis Santiago Calatrava, 1991 yılında, bu bölgede inşa edilecek olan bir telekomünikasyon kulesiyle ilgili yarışmayı kazanmıştı. Bundan bir süre sonra, tüm “Sanat ve Bilim kenti”ni geliştirecek olan komisyona girmeye hak kazandı. Hükümetin 1996 yılında değişmesiyle birlikte, telekomünikasyon kulesinin batısında yer alan bir opera binasını da içeren Reina Sofia Sanat Sarayı’ni oluşturma fikrine hız verildi. Yaklaşık 44130 metrekarelik alana sahip alan ancak on yıl sonunda tamamlanabilmiştir. [56] Turia nehri yatağına kurulmuş olan kompleks Sanat ve Bilim Kenti adını almıştır. Bilim müzesi, planetaryum, IMAX tiyatro, opera binası ve dış alanı çevreleyen çok büyük bir pergoladan meydana gelmektedir.

Şekil 3.78 Sanat ve Bilim Kompleksi Genel Görünüm

Valencia Reina Sofia Opera Sarayı: CAC Sanat ve Bilim Kenti olarak adlandırılan kompleksin bir parçası olan Reina Sofia opera binası 1995-97 yıllarında projelendirilmiş ancak 2005 yılında tamamlanıp, aynı yıl Ekim ayında hizmete açılmıştır. Yaklaşık 44.150 metrekare kapalı alana sahip yapıda 3 farklı salon bulunmaktadır. 1800 kişilik oturma kapasitesi ile ana salon, 400 kişilik ikinci salon ve 1700 kişi kapasiteli oditoryum yer almaktadır. Sahip olduğu yaklaşık 4000 kişilik oturma kapasitesi ile Avrupa'nın en büyük opera salonlarından biri olma özelliğine sahiptir.

Şekil 3.79 Valencia Reina Sofia Opera Sarayı

Bir savaş kaskını andıran forma sahip yapının çatısı binayı saran iki kabuktan oluşmakta ve yaklaşık 76 metre yüksekliğe sahiptir.* Yapı; 163 metre uzunluğunda ve 87 metre genişliğindedir. Bina hem kent için göze çarpan bir nirengi hem de çok salonlu bir kültür yapısı olması amaçlanarak tasarlanmıştır.

L’Hemisfèric (Planetarium): Komplekste yer alan L’Hemisfèric yapısı 1991-95 yılları arasında projelendirilmiş, 1996-98 yılları arasında ise yapımı tamamlanmıştır. Kompleksin ilk tamamlanan yapısıdır. Gözü andıran biçimi ve açılıp kapanabilen kabuğa sahip yapı yaklaşık 2561 m2 alana sahip ve 24000 m2 havuz ile çevrilidir.

Şekil 3.80 Planetarium Yapısı

* Çatı 230 metre boyunda ve binayı dışarıdan saran iki kabuktan oluşmaktadır. Çelikten yapılmış kolonlarla birlikte yükselen yapı, beyaz renkte “trencadís” ile bezeli iki adet çelikten yapılmış kabuk, çoğu beton olan binayı sarmaktadır. Çatı; doğu ucunu tamamen çıkık bir biçimde biri batı ucunda olan diğeri binanın ortasında olan iki destekle kaldırılmıştır.

Bilim Müzesi: Bilim Müzesi'nin 1991-95 yılları arasında tasarımı yapılmış, 1996-2001 yılları arasında ise inşa edilmiştir. 240 m uzunluğundaki yapı içinde sergi ve yönetim mekanları barındırmakta ve yaklaşık 41.530 m2 kapalı alana sahiptir. Prehistorik iskeleti andıran formu ile dikkat çeken yapı, uzunlamasına devam eden belirli modüllerin tekrarından oluşmaktadır. Yapı malzemesi olarak beyaz beton, çelik ve camın kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 3.81 Bilim Müzesi Görünüm ve İç Mekan

L'umbracle: Kompleksin içinde yer alan Calatrava tarafından tasarlanmış dev pergola yapısı içinde botanik bahçesi bulunmaktadır. Kompleksin ana giriş mekanlarından biri olan L'umbracle içinde yaklaşık 85 adet farklı bitki çeşidi bulunmaktadır.

Şekil 3.82 L'umbracle Botanik Bahçesi

Nehir yatağından konumlanan CAC kültürel kompleksinde aynı zamanda Calatrava tarafından tasarlanan, iki yaka arası yaya ve karayolu bağlantısının sağlandığı köprü bulunmaktadır. Kompleksi ikiye bölen köprü kent merkezi ile CAC kompleksi arasındaki bağlantıyı kuvvetlendirmektedir.

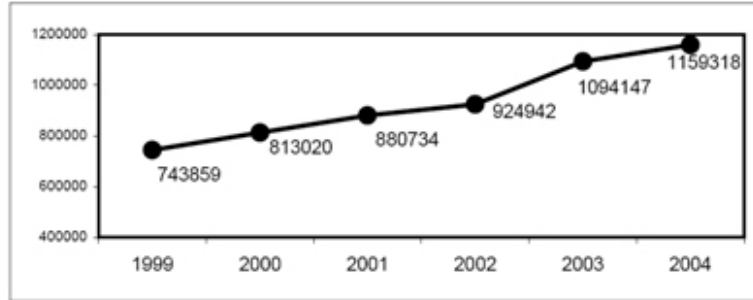

Şekil 3.83 Puente de Monteolivete, Valencia

3.3.3.3 Kompleksin Kente Etkisinin Değerlendirilmesi ve Kentsel Mekan Örnekleri

İspanya'nın en büyük kentlerinden biri olan Valencia kültür ve mimarlık alanında Barcelona ve Madrid kentlerinden geride kalmaktaydı. Santiago Calatrava tarafından tasarlanan CAC kompleksinin yapılması ile kent kültür alanında da ön plana çıkmış ve dünya çapında yeni bir imaj edinmiştir. Sahip olduğu yeni imaj ile kente gelen ziyaretçi sayısı hızla artmaya başlamış, kent turizmi canlanmıştır.

Valencia Kenti Ziyaretçi Sayısı (1999-2004)

Şekil 3.84 Valencia Kenti 1999-2004 Yılları Ziyaretçi Sayısı (INE)

Bilim ve Sanat merkezi olarak adlandırılan kompleks bünyesinden ikonik yapıları ile dikkat çekmektedir. Calatrava'nın heykelsi yapıları Valencia kentinin yeni sembolleri haline gelmiştir. Kent merkezi ve liman bağlantısı bakımında önemli konumda bulunan kompleks ile kentin eski ağırlıklı endüstri alanlarının bulunduğu bölgesi canlanmış, bu bölge kentin kültür bölgesi haline gelmiştir.

Şekil 3.85 CAC Kompleksi Çevresi Rekreasyon Alanları

Kentin prestijini artması ile kompleks ve çevresindeki yatırımlar artmış, bu alandaki kentsel kalite hızla artmaya başlamıştır. CAC kompleksi kentin en önemli rekreasyon alanlarından biridir. Turia nehrinin güney ucunda Turia bahçelerinin devamı niteliğindeki kompleks içinden geçilebilir, kentin önemli aktivitelerinin yer aldığı kamusal bir alandır.

Şekil 3.86 CAC Kompleksi Çevresi Yeni Konut ve Ofis Alanları

Çizelge 3.2 Valencia Kenti Değerlendirme

VALENCIA KENTİ YENİLENME SÜRECİNDE	
KENTSEL VE MİMARİ PROJELERİN KENTE ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
Değerlendirme Kriteri	Sonuç ve Değerlendirme
* Projenin kent ekonomisine etkisi	Yeni iş olanakları, konut- ofis ve kültür alanları, yeşil alanlar, rekreasyon ve ticari etkinlikler ile turistler ve kentliler için bir çekim merkezi haline gelmekte ve kent ekonomisine olumlu katkılar sağlamaktadır.
* Projenin kent ulaşım sistemlerine etkisi ve ilişkisi	Metro ağının kurulması ile kentin yeni çekim alanlarına ulaşım sağlanmış, yeni metro ve tramvay hatları açılmış, karayolu bağlantıları da kurulmuştur. Yeni ulaşım bağlantıları ile kentin liman ve sahil bölgesi ile bağlantısı sağlanmıştır.
* Projenin mevcut kentsel alanlarla ilişkisi ve etkisi	Kentin prestij bölgelerinden biri haline gelen bölgede, konut alanları, ofis blokları ve alışveriş merkezleri yapılmıştır. Aynı zamanda projeler yeşil ve rekreasyon alanları ile çevresi mevcut konut alanlarına da hizmet etmektedir.
* Projenin kent turizmüne olan etkisi	Kültür kompleksi ve yenilen liman alanı spor, kültür ve ticari etkinlikleri ile kentin cazibe merkezi olarak kent halkına ve turistlere hizmet vermektedir.
* Projenin kent imajına olan etkisi	Yapılan projeler ile kent dünya çapında tanınmakta, dinamik, modern, kültür kenti imajına sahip olmuştur.
* Projenin kent silüetine olan etkisi	Kent silüetinde sahip olduğu form, büyüklük ve yapı malzemesi ile baskın olarak belirlemekte, kentin birçok bölgesinden algılanmaktadır.
* Projenin kentin sahip olduğu tarihi ve endüstriyel mirasın durumu ve işlevlerine etkisi	Kent turizminin ve ekonomisinin gelişimi ile kentin fiziksel çevresi ve tarihsel dokusu yenilenmiştir, liman bölgesi endüstri yapıları yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmıştır. Tarihi kent merkezi yeniden canlanmıştır.
* Projenin terk edilmiş kentsel alanların kent mekanına kazandırılmasına katkısı	Kentin liman çevresi çöküntü alanları ve eski ticari limanı yeniden işlevlendirilerek, kentin prestijli bölgelerinden biri haline gelmiştir.
* Projenin yerel halk ile bütünleşmesi açısından değerlendirilmesi	Kentin yenilenmesi ve sahip olduğu yeni imaj ile ziyaretçilerin buraya gelmeleri, kentsel itibarı ve gururu artırabilmektedir. Ancak yerel halk kentin sahip olduğu imajın kentin özgün kimliğini yok ettiğini, turizm adına yapılan yeni projeler ile kent kimliğinin yitirildiğine değinmektedir.
* Projenin sosyal ve kültürel yapıya olan etkisi	Projeler çevresi yapılan yeşil alanlar, parklar, rekreasyon alanları kentin en önemli aktivite alanı olmuştur. K sosyal ve kültür merkezi haline gelmiştir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzdeki küreselleşme olgusu ile giderek belirsizleşen sınırlar; sosyal, kültürel ve ekonomik yapının yanı sıra kentsel mekan ve kullanımlarına da etkilemekte, tüketim odaklı kentsel kullanım ve yapıların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda özellikle 20.yüzyılda birçok kentte birbirine benzer ve birbirleriyle yarışır biçimde ikonik yapılar inşa edilmektedir.

Günümüzde tüketim odaklı ve ikonografik kimlikleri ile dikkat çeken bu yapılar, kentlerin küresel alanda adını duyurma ve yeni bir kentsel imaj oluşturmayı amaçlayan yardımcı kentsel odaklar haline gelmektedir. Çağdaş mimarlık ikonları kentlerin ve ülkelerin simge arayışlarına cevap vermekte, kent imajının temsilcisi güçlü birer sembol olarak var olmaktadır. Aynı zamanda, kentsel rekabet ortamında, birbirinden farklı olmak adına ikonik yapıları ile kentler; birbirleri ile yarışmaktadır.

Bu yapılar;

- Kentlerin anımsanabilir ve ayırt edilebilir olma yolunda kentlerin çekim değerini artırma amaçlı birer obje,
- Kentsel alanlarda yeni bir fizyonomi yaratarak, yeni bir imaj oluşturma isteği,
- Güçlü sembolizmi barındıran ve heykelsi, metaforik mimari formlara sahip,
- Tasarım ve üretim sürecinde İleri bilgisayar teknolojilerinin etkin olarak kullanıldığı,
- Kültürel ve ticari etkinliklerin bir arada yer aldığı,
- Kent bağlamında kontrast etkiler yaratan,
- Yeni yapı teknolojileri ve malzemelerin kullanıldığı,
- Kente ait zaman ve yerden bağımsız biçimler olarak tasarlanan yapılar olmaktadır.

Çağımızın ekonomik gelişmelerinin yönlendirmesi ile hızla önem kazanan reklam ve ticaret faktörü, rekabet ortamı, zaman ve yer kavramlarının özgünlüğünü yitirmesi gibi olgular bu yeni yapı türünü ortaya çıkarmakta ve çağımızın yeni anıtları haline gelmektedirler. Kentler günümüzde yerel niteliklerinden çok çağdaş ikonik yapıları ile imajlarını şekillendirmekte ve yeniden yapılanmaktadır. Ancak bu anlayış ile şekillenen kent imajları ile dünyada birçok kentte birbirine benzer nitelikte imajlar ve kent peyzajları ortaya çıkmakta ve kentlerin özgün nitelikleri geri planda kalabilmektedir.

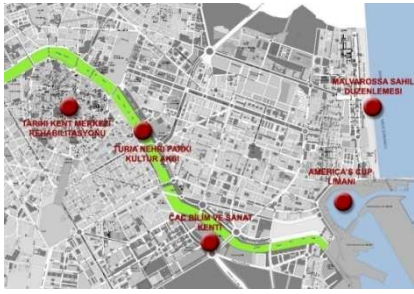
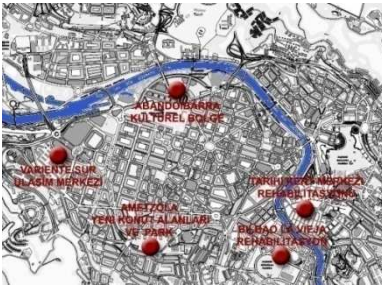

20. yüzyılın ekonomik yapısı ve teknolojik gelişmeleri ile artan turizm faaliyetleri kültür turizmini de gündeme getirmiştir. Günümüzün yeni turizm odakları olarak tasarlanan kültür işlevli ikonik yapılar, kentlere sağladığı sosyo-kültürel katkıları dışında ekonomik katkıları ile de kent yenilenmesine etki eden kentsel donatılar haline gelmişlerdir. Özellikle kent merkezlerinde ya da terk edilmiş kentsel alanlarda yer alan ikonik kültür yapıları, oluşturduğu yeni görünüm ile aynı zamanda kentlileri de bu alanlara çekebilmektedir. Turizm etkinliği yerel halka ve kente ekonomik açıdan katkı sağlarken aynı zamanda kentteki döngüyü hızlandırarak dönüşümün gerçekleşmesini desteklemektedir.

Sanayisizleşme ile ekonomik ve kentsel olarak çöküşe giren kentlerde, gereksinim duydukları dönüşüm, yenilenme ve kent merkezlerinin yeniden canlanması amaçlı çalışmalar için, ikonik varlıkları ile dikkat çeken bu yapılar kentlerin yenilenme sürecinde birer araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Genellikle kültür işlevli bu yapıların ekonomiye olan katkılarının algılanması ile ikonik yapı odaklı ve kültür eksenli kentsel projelerin ortaya çıktığı görülmektedir.

20. yüzyıldaki ikonik yapı eğilimlerinin, kentlerin yeniden yapılandırma süreçleri ile iliksilerinin incelendiği çalışmada; 20. yüzyılın en önemli dinamiklerinden birisi olan, bilgi çağı ve küreselleşme hareketlerinin birçok değişimi beraberinde getirdiği, kentsel ve mimari tasarımları da etkilediği görülmektedir.. Kent ekonomilerini ve kentlerin görünümünü önemli ölçüde etkileyen ikonik yapılar, kentsel projelerde etkin bir biçimde yer almakta ve kentlerin uluslar arası düzlemde görünürlüklerinin sağlanmasına katkıda bulunması sebebi ile projelerin odak noktası ve zorunlu ögesi haline dönüşmüştür.

20. yüzyılda birçok kentte olduğu gibi, İspanya'nın endüstri ve liman kentleri olan Bilbao ve Valencia da bu alanda öne çıkan kentler arasında yer almaktadır. Bu kentlerin yeniden yapılanma sürecinde, Kentsel proje yaklaşımları ve bu süreçteki ikonik mimarlık ürünlerinin etkisi aşağıdaki tablo ile değerlendirilmektedir (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3 Valencia ve Bilbao Genel Değerlendirme ve Karşılaştırma

Günümüzde Valencia ve Bilbao Kentleri Genel Değerlendirme ve Karşılaştırma		
	Valencia	Bilbao
Kentlerin konumu		
Kentteki önemli dönüşüm alanları/proje alanları		
Kentteki ikonik kültür yapıları		
Günümüzdeki Kent İmajı	<ul style="list-style-type: none"> Valencia kenti sahip olduğu tarihsel birikimi ve yeni projeleri ile dünya çapında tanınarak; dinamik, modern, kültür ve turizm kenti imajına sahip olmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> Bilbao kenti yapılan projeler ile sahip olduğu endüstri kenti imajından finans ve hizmet kentine dönüşmüş, modern ve dinamik kültür ve turizm kenti imajı edinmiştir.
Kentin turizminin gelişimi / İspanya içinde	<ul style="list-style-type: none"> Valencia kenti kültür yapıları turizm çekiciliğine katkıda bulunmuş ve kente gelen turist sayısında artış gözlenmiştir. İspanya'nın dördüncü sıradaki turizm noktası haline gelen gelmiştir ve yaklaşık beş milyon ziyaretçi gelmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Bilbao kenti turizm alanında bir çekiciliğe ancak ikonik müze yapısının yapılması ile kavuşmuştur. Turizm ve kültür açısından önemi olmayan kent, mimari ve kentsel projeler ile Bask Bölgesi İspanya'nın altıncı turizm noktası haline gelmiş ve yaklaşık bir milyon ziyaretçi gelmektedir.
Kentin turizm ve tarihi değerleri	<ul style="list-style-type: none"> CAC kompleksi, America's Cup Limanı, Sahil şeridi, tarihi kent merkezi, Turia nehri kültür aksı, kongre merkezleri. 	<ul style="list-style-type: none"> Guggenheim Müzesi ve Nervion kıyısı kültür alanı, tarihi kent merkezi, nehri kıyısı rekreasyon alanları, kongre ve fuar merkezleri

KAYNAKLAR

- Akalın E.O., (2003), Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Alan Araştırması, Dolapdere Örneği, İTÜ Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Akbalık, E.,(2004), Tüketim Kültürünün Etkisinde Değişen Kentsel Yaşam Biçimleri ve Küresel Kentler, İTÜ Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Alp, İ., (2005), Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekanın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, MSGU Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Altay, C., (2007), “Kentsel Sürdürülebilirlik Açısında Kültürel Planlama ve Mekansal İcraatlar”, TMMOB Ankara Şubesi, Bülten 51:25-30, Ankara.
- Alterman, R. ve Cars, G. (1991), Neighbourhood Regeneration: an International Evaluation, Mansell, London.
- Anonim, (2004), “Bilbao: Bir Kentin Dönüşümü”, Portfolyo Dergisi, 7:73-81, İstanbul.
- Araujo, J.M. (2006), “Tradition and Change in Spanish Urbanization”, Departamento de Economia Aplicada, Spain.
- Aslanoğlu, R., (1998), Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Kitabevi, Bursa.
- Ayuntamiento de Madrid, (1991), Madrid Metropoli, Graficas Jomagar, Madrid.
- Baniotopolou, E., (2000), “ Art for Whose Sake? Modern Art Museums and Their Role in Transforming Societies: The Case of Guggenheim Bilbao, MA in Museum Studies.
- Baniotopoulou, E., (2001), “Modern Art Museums and Their Role in Transforming Societies: The Case of the Guggenheim Bilbao”, Journal of Conservation and Museum Studies, sayı Kasım 2001, Londra.
- Battaglia, R., (1998), “Shame in Spain”, Architecture, 87:19.
- Baytin, Ç., “4 Kent + 4 Yeni Yapı: Eski Kent Mekanlarının Canlandırılması”, Mimarist Dergisi, Aralık 2003/4:75-79, İstanbul.
- Bianchini, F. ve Parkinson, M. (1993), Cultural Policy and Urban Regeneration, the West European Experience, Manchester University Press, Manchester.
- Binns, L., (2005), “Capitalising on Culture: An Evaluation of Culture-led Regeneration Policy.
- Cenicacelaya, J., (2003), Urbanismo en el siglo XXI : una visión crítica : Bilbao, Madrid, Valencia, Edicions UPC, Barcelona.
- Cenicacelaya, J., Roman, A., Saloña, I., (2001), Bilbao 1300-2000 : hiri ikuspegia = una visión urbana = an urban vision, Colegio Oficial de Arquitectos Vasco Navarro, Bilbao.
- Clemente, J.I.S., (2002), “Neoliberal Kentin Kentsel Dönüşüm Politikalarında Kültürel Mekanlar (Los Espacios de La Cultura en Las Políticas de Transformación Urbana de La 2002/34:245-256, çeviren Açalıye Alpan, Barcelona.
- Çakır, N., (2007), Günümüz Kent Dinamiklerinin Kentsel Dönüşüme Etkileri, İTÜ Fen

Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çimen, D., (2007), “Tarihi Kent Mekanlarının Kültür ve Turizm Eksenli Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma: Kültür Mahalleleri Kavramının Örneklerle İrdelenmesi”, YTU Fen Bil. Enstitüsü Yüksek lisans Tezi, İstanbul

Çizgen, N., (1994), Kent İmgesi, Kent ve Kültür, Say Yayınları, İstanbul.

Debord, G., (1996), Gösteri Toplumu ve Yorumlar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ekenyazıcı, E., (2005), İkon yapıların turizm eğilimlerine etkileri, YTU Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Engez, A., (2007), Küreselleşme Sürecinde Kentlerin İmaj ve Kimlikleri: Karşılaştırılmalı İstanbul Örneği, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Erden, Y.D., (2003), Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, MSGU Fen Bilimleri Enst., Doktora Tezi, İstanbul.

Ergun, N., (2006), “Gentrification Kavramının İstanbul’da Uygulanabilirliği”, İstanbul’da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sahipleri, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Erkal, N., (2006), “İspanya Kentlerinde Güncel Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Barselona Örneği”, TMMOB Ankara Şubesi, Bulten 40:66-70, Ankara.

Evans, G., (2003), “Hard-Branding the Cultural City – From Prado to Prada”, International Journal of Urban and Regional Research, vol 27.2:417-40, Blackwell Publish., UK.

Garcia, B., (2004), “Cultural Policy and Urban Regeneration in Western European Cities: Lessons From Experience, Prospects for the Future, Journal of Local Economy Vol 19, issue 4:312-326, London, UK.

Giménez Baldrés, E.J., (1996), Parcelaciones residenciales suburbanas : la formación de la periferia metropolitana de Valencia, Publicación Universidad Politécnica de Valencia, Valencia.

Giovannini, J. (2001), “The Bilbao Effect”, Red Herring Magazine.

Gomez, M., (1998), Reflective Images: The Case of Urban Renegeration in Glasgow and Bilbao, Blackwell Publish., UK.

Gospodini, A., (2002), “European Cities in Competition and the New Uses of Urban Design”, Journal of Urban Design, vol 7, no.1:59-73, Carfax Publishing, UK.

Gökbayrak, P., (2004), “Kentsel Dönüşümlerde Mimarlık Nerede?”, Betonart Dergisi, 2004/1:56-57, İstanbul.

Guasch, A.M. ve Zulaika, J., (2005), Learning from The Bilbao Guggenheim, Center for Basque Studies, Nevada.

Gülbeği, Z.G., (2001), “Kültür Yapıları ve Mimarlık Kültürü”, İstanbul.

Güley, K., (2001), Kent Kimliği Değişim Sürecinin Gazimusa Örneğinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, İstanbul.

- Gür, Ş. Ö., (2002), “Kent Makyajı”, Yapı Dergisi, YEM Yayınları, sayı 252:44-50, İstanbul.
- Gürler, E., (2003), “Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: İstanbul Örneği”, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, YTU, İstanbul.
- Hall, T., (1998), “Urban Geographies”, Routledge Contemporary Human Geography,
- Harvey, D., (1989), From Managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism, *Geografiska Annaler*, 71B:3-17, Routledge, London.
- Harvey, D., (1996), Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul.
- Hasol, D., (1995), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayınları, İstanbul.
- Holcomb, B. (1999), The Tourist City “ Marketing Cities for Tourism“, Yale University Press, New Haven ve Londra.
- Ibarz, J.V., (1998), “The Study of Urban Form in Spain”, *Journal Urban Morphology*, 2(1):35-44.
- İncedayı, D., (2004), “Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine”, *Mimarist Dergisi*, 12:60-61, TMMOB İstanbul Büyükşehir Şubesi, 2004, İstanbul.
- Jencks, C., (2005), *The Iconic Building: The Power of Enigma*, Rizzoli, New York.
- Jencks, C., (2006), “The Iconic Building is Here to Stay”, *City*, Vol.10 No.1:3-20, Routledge.
- Kahvecioğlu, H. L., (1998), *Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model*, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enst., İstanbul.
- Kanbur, H., (2006), “Tarihi ve Modern Yüzü ile Barselona”, *Mimarist Dergisi*, 2006/3:87-90, TMMOB İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul.
- Karaman, A., (1995), “Kentsel tasarımda biçimlenme ilkeleri”, *Yapı Dergisi*, sayı 79, YEM Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R., (2004), “Kentsel Dönüşümün Tüzel Altyapısı”, *Mimarist Dergisi*, 2004/2:73-75, TMMOB İstanbul Büyükşehir Şubesi, İstanbul.
- Kılıç, A., (2006), “Dönüşüm-Kentsel Yenileme Kavramları ve Yaklaşımlar”, *Ege Mimarlık Dergisi*, 2006/1-56 : 12-15, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, İzmir.
- Kiper, P., (2004), “Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri”, *Planlama*, 30:14-19, Ankara.
- Köster, P.R., Arroyo-Carrasco, S., (2005), “Turismo, Cultura y Competividad Urbana: El Caso de la Ciudad Valencia”, IV Congreso Internacional de Culture y Desarrollo, La Habana 6-9 de Junio de 2005.
- Lang, J., (1987), *Creating Architectural Theory: The Role of The Behavioral Sciences in Environmental Design*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Lökçe, S., (2003), “ İki Şehir İkonu: Sagrada Familia ve Sydney Opera Binası, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt 18 No 1, 89-100, Ankara.

Lynch, K., (1960), *The Image Of The City*, The M. I. T. Press, Massachusetts.

MacClancy, J., (1997), “The Museum as a Site Contest The Bilbao Guggenheim”, *Focaal*, 29:91-100, UK.

Maralcan, M., (2006), “Kentler ve İkonları”, *Tasarım Dergisi*, 159, Tasarım Grubu, İstanbul.

Mcguigan, C., (1997), “Basque-ing in Glory”, *Newsweek*, çeviren Haşim Nur Gürel.

Morrison, G., (2004), “Look at me!”, *The Guardian*, UK.

Niksarlıoğlu, A., (2007), *Kültür Eksenli Dönüşüm: 2010 Avrupa Kültür Başkenti Olarak İstanbul*, ITU Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Özdemir, D., (2003), “Yeniden Canlandırma Projelerinde Kültür, Turizm Ve Emlak Piyasaları Üzerine Kurulu Stratejilerin Başarı(sız)lıkları Koşullarının İncelenmesi”, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, YTÜ, İstanbul.

Özden, P. P., (2001), “Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği”, *İÜ. SBF. Dergisi*, Ekim 2000-Mart 2001, 23-24:255-269, İstanbul.

Peker, A.E., (2006), *Kentin Markalaşma Sürecinde Çağdaş Sanat Müzelerinin Rolü: Kent Markalaşması ve Küresel Landmark*, ITU Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Plaza, B., (2000), “Evaluating the Influence of Large Cultural Artifact in the Attraction of Tourism: The Guggenheim Bilbao Case”, *Urban Affairs Review*, Vol.36, No:2:264-274.

Ploger, J., (2008), “Bilbao city report. Project Report.”, CASE, London, UK.

Rapoport, A., (1977), *Human Aspects of Urban Form*, Pergamon Pres, Oxford.

Rauen, M., (2001), “Reflection on the Space of Flows: The Guggenheim Museum Bilbao”, *Journal of Arts Management*, 30(4):283-301.

Rausell, P. ve Carrasco, S., (2002), “Cultura y Produccion Simbolica En la Comunidad Valenciana” *Arxius de Ciencies Socials*, No: 7, Sayfa 249-273-172, Universidad de Valencia Yayınları, Valencia.

Rausell, P., (2004), “Valencia, la cultura en la definicion del destino turistico”, *Gestion en H*, 16: 26-36, Valencia.

Roberts, P. ve Sykes H., (2000), *Urban Regeneration:A Handbook*, SAGE Publications, London.

Rodriguez, A., (2002), “Reinventar la Ciudad: Milagros y Espejismos de la Revitalizacion Urbana En Bilbao”, *Lan Harremanak*, 6:69-108, UPV, Valencia, İspanya.

Sauer, B., (2007), “Forma general de la ciudad:de los centros históricos a la ciudad difusa” *Ders Notları*, UPV, Valencia.

Tayyare, E., (2007), *Kentsel İmaj Öğeleri Bağlamında Haliç Bölgesi'nin İncelenmesi*, YTU Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Thiel-Siling, S., (1998), *Icons of Architecture The 20th Century*, Munich, London, Newyork.

Tokyay, V., (2005), “Gösteri Mimarlığı veya Mimarlığın Gösterisi”, Yapı Dergisi, YEM Yayınları, sayı 287:54, İstanbul.

Torreño, M., (2005), *Arquitectura y Urbanismo en Valencia*, Carena Editors, Valencia.

Vanlı, Ş., (2003), “Saldırgan Müze Yapıları ve Kuşularım”, Yapı Dergisi, YEM Yayınları, sayı 254:50, İstanbul.

Varela, L.R., (2007), *Bilbao*, Editorial Everest, Leon, İspanya.

Zulaika, J., (1998), “Postindustrial Bilbao: The Reinvention of a New City”, *Basque Studies Program Newsletter*, Issue 57, University of Nevada, Reno.

Zulaika, J., (2003), *Guggenheim Bilbao Museoa-Museums Architecture and City Renewal*, Basque Textbook Series, Center for Basque Studies, Nevada.

INTERNET KAYNAKLARI

- [1]http://www.kaliteliresimler.com/data/media/290/theatr_sydney.opera.lg.jpg
- [2]<http://www.kottke.org/plus/photos/200105europe/pompidou01.jpg>
- [3]http://www.stadtentwicklung.berlin.de/pix/baubilanz/kunst_kultur/juedisches_museum.jpg
- [4]<http://www.iadat.org/images/guggenheim.JPG>
- [5]http://www.yapi.com.tr/HaberDosyalari/Detay_son-donem-yapilmis-muzelerden-secki_343.html?HaberID=43324
- [6] http://keralaarticles.blogspot.com/2008_01_01_archive.html
- [7]http://blog.roughtheory.org/wp-content/uploads/le_corbusier_vision_paris_smaller.jpg
- [8]http://www.photius.com/images/es03_05a.jpg
- [9]http://www.urbanexpression.org.uk/files/u85/Clyde_and_squinty_bridge_1.jpg
- [10]www.lib.utexas.edu/maps/europe
- [11]<http://www.vetea.com/es/imagenes/MapaComunidades.gif>
- [12] <http://www.planum.net/4bie/main/m-4bie-barcelona.htm>
- [13]http://www.euruni.es/htdocs/images/Pictures/BCN_Campus/Barcelona_life/Barcelona_port01.jpg
- [14]http://www.turismo.sevilla.org/imagenes/album_fotos/galeria/31_8.jpg
- [15]www.arquired.es/
- [16] <http://www.ingeba.euskalnet.net/lurralde/lurranet/lur04/clem04/04clem.htm>
- [17]www.celtiberia.net/verling.asp?id=897
- [18]<http://es.wikipedia.org/wiki/Bilbao>
- [19] <http://twoday.tuwien.ac.at/static/gkfr/images/estacion%20de%20atxuri%20bilbao.jpg>
- [20]<http://www.arquired.es/users/guiabizkaia/Bilbao/ViejoBilbao/Planos/medias/ensanche.jpg>
- [21]http://bilbaoenconstruccion.nireblog.com/blogs1/bilbaoenconstruccion/files/ensanche_bilbao.jpg
- [22]<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=537397>
- [23]http://www.typicallyspanish.com/spain/uploads/1/puente_colgante_vizcaya.jpg
- [24]<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=401190>
- [25]<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?p=18433746>
- [26]<http://www.bilbao.net/>
- [27]<http://bilbaoenconstruccion.nireblog.com/post/2007/10/19/torre-iberdrola-el-gran-rascacielos-bilbaino-por-fin-en-construccion>
- [28]<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?p=18433746>
- [29]<http://www.chessbase.com/espanola/images/2007/Bilbao2007/Ayuntamiento15Oct2007/DSC02017.JPG>

- [30]http://www.bizkaia.net/Kultura/Ondarea_Bizkaia/fotos/1000/g1.jpg
- [31]http://farm4.static.flickr.com/3293/2466914405_a3182ddb97.jpg
- [32]http://www.quemarlansaves.net/images/2007/11/1186229838_35899d00eb.jpg
- [33]http://www.fibell.com/web/belleza/images/mapa_metro_bilbao.gif
- [34]<http://www.bm30.es/proyectos/puerto2.jpg>
- [35]<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=146254&page=5>
- [36]http://farm2.static.flickr.com/1358/879088566_88e89cd02d_b.jpg
- [37]<http://bilbaoenconstruccion.nireblog.com/post/2007/11/12/bilbao-exhibition-centre-bizkaia-se-muestra-al-mundo>
- [38]www.bm30.es
- [39]www.bilbaoria2000.org
- [40]http://www.thecolorawards.com/2006presentation/gallery/photoshow/nominations/4_architectural/thumbnails/10_07_30_sullivan-jmichael_guggenheim-bilbao.jpg
- [41]<http://www.guggenheim-bilbao.es>
- [42]<http://commons.wikimedia.org/wiki/>
- [43]<http://picasaweb.google.com/>
- [44]<http://es.wikipedia.org/wiki/Valencia>
- [45]<http://www.valencia.es/ayuntamiento/laciudad.nsf/vDocumentosTituloAux/feudal?opendocument&lang=3&nivel=7%5f3>
- [46]http://www.lasprovincias.es/galerias/local/1957-2007-anos-riada_200707231433.html
- [47]<http://whc.unesco.org/archive/websites/valencia/us/city/pgs/cit.history.htm>
- [48]http://farm3.static.flickr.com/2020/1692128004_47911c0ffb.jpg?v=0
- [49]http://www.lasprovincias.es/valencia/prensa/20061205/cultura/plaza-singular-redonda_20061205.html
- [50]<http://www.bofill.com/>
- [51]<http://www.arkitera.com/h4958-sanaa-dan-ivam-a-yeni-bina.html>
- [52]<http://www.tpcworld.com/ports.asp?id=193>
- [53]<http://agrupacio.massarrojos.com/wp-content/uploads/2007/10/20050259.jpg>
- [54]<http://www.flickr.com>
- [55]<http://www.plataformaurbana.cl/archive/2007/05/06/valencia-americas-cup-marca-registrada/>
- [56]<http://www.designbuild-network.com/projects/valencia-opera/>

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 22.10.1982

Doğum yeri Antalya

Lise 1993-2000 Antalya Anadolu Lisesi

Lisans 2000-2005 Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 2005-2008 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimari Tasarım
Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans 2006-2007 Universidad Politecnica de Valencia
Escuela Tecnica Superior de Arquitectura

Çalıştığı kurum(lar)

2005-2006 İlke Planlama